

Atse Milenkovski  
Deyan Nakovski

Vesna Tomovska  
Tsveta Gyorgievska

# COĞRAFYA

Lise Eğitimi II. (İkinci)  
Sınıflar için

ARS  
studio



## Lise Eğitimi II. (ikinci) Sınıflar için COĞRAFYA

### Yazarlar:

Prof. Dr. Atse Milenkovski  
Prof. Dr. Deyan Nakovski  
Vesna Tomovska  
Tsveta Gyorgievska

### Рецензенти: / Danışmanlar:

prof. Dr. Resuly Hamiti  
prof. Dr. Tsane Koteski  
Risto Gruyovski

### Orijinal baskının başlığı:

ГЕОГРАФИЈА за II (втора) година гимназиско образование  
проф. д-р Аце Миленковски  
проф. д-р Дејан Наковски  
Весна Томовска  
Цвета Ѓорѓиевска

**Makedoncadan Türkçeye çeviri:** Filiz Nezir Emin

**Lektör:** Ahmetnafi İbrahim

**Mesleki redaksiyon:** Agim Gina

**Editör:** İlker Ali

**Bilgisayar işleme, illüstrasyonlar, kapak ve tasarım:** m-r Marina Stoymirova,  
Vesna Depinovska – ARS STUDIO

**Grafik ve teknik düzenleme:** Vesna Depinovska – ARS STUDIO

**Basım:** Polyiesterdey, sok. Sefedin Nuredini no.10, Vizbegovo Sanayi Bölgesi, 1000 Üsküp

**Tiraj:** 250

**Yayın yeri ve yılı:** Üsküp, 2026

**Yayıncı:** ARS STUDIO, sok. Maksim Gorki no. 31a-2, 1000 Üsküp

© ARS STUDIO Üsküp, 2026

**Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın hiçbir bölümü, yayıncıların yazılı izni olmadan, fotokopi ve kayıt dâhil olmak üzere, bilinen veya gelecekte geliştirilecek herhangi bir yöntemle, elektronik, mekanik veya başka herhangi bir biçimde veya yolla, herhangi bir bilgi depolama ve geri alma sisteminde yeniden basılamaz, çoğaltılamaz veya kullanılamaz.**

**Ulusal Ders Kitabı Komisyonu tarafından 5.6.2026 tarihinde kabul edilen 26-643/1 sayılı lise eğitiminin II. (ikinci) sınıfları için Coğrafya dersi ders kitabının onaylanması ve kullanılmasına ilişkin Karar ile.**

CIP - Каталогизација во публикација  
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

91(075.3)

COĞRAFYA lise eğitimi II. (ikinci) siniflar için / [yazarlar Atse Milenkovski ... и др. ; Make-doncadan Türkçeye çeviri Filiz Nezir Emin]. - Üsküp : Ars studio, 2026. - 151 стр. : илустр. ; 29 см

Превод на делото: Географија за II (втора) година гимназиско образование / Аце Миленковски, Дејан Наковски, Весна Томовска, Цвета Ѓорѓиевска. - Други автори: Deyan Nakovski, Vesna Tomovska, Tsveta Gyorgievska. - Библиографија: стр. 150-151

ISBN 978-608-239-545-6

1. Milenkovski, Atse [автор] 2. Nakovski, Deyan [автор] 3. Tomovska, Vesna [автор] 4. Gyorgievska, Tsveta [автор]

COBISS.MK-ID 69277189



## ÖNSÖZ

Lise eğitimi II. Sınıflar için Coğrafya ders kitabı, Eğitim Geliştirme Bürosu (BRO) tarafından onaylanan Öğretim Programı'na uygun olarak hazırlanmış olup, öğrencilerin coğrafi bilgilerini derinleştirmeyi; analitik, eleştirel ve mekânsal düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan çağdaş bir eğitim aracıdır. Kitaptaki içerikler, coğrafi süreçlerin Avrupa ve ulusal düzeyde sistematik ve mantıklı bir şekilde incelenmesini sağlayan üç tematik ünite hâlinde düzenlenmiştir.

**Birinci konu – Avrupa'nın Bölgesel Dinamikleri ve Güncel Zorlukları** kapsamında öğrenciler; bölge kavramı, Avrupa'daki bölge türleri ve bölgesel kalkınma faktörleri ile tanışır. Bölgesel dengesizliklere; ekonomik, sosyal ve doğal faktörlerin rolüne; ayrıca iklim değişikliği, göçler, demografik süreçler ve sürdürülebilir kalkınma gibi Avrupa bölgelerinin karşı karşıya kaldığı güncel zorluklara özel bir önem verilmiştir.

**İkinci konu – Avrupa Bölgelerinin Teknolojisi, Altyapısı ve Dijital Kalkınması** başlığı altında, ulaşım, sosyal ve dijital altyapının önemi ile yeni teknolojilerin ve dijitalleşmenin bölgesel kalkınmadaki rolü ele alınmaktadır. Bu temada öğrenciler; modern ulaşım ağları, akıllı şehirler, dijital dönüşüm, coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve mekânın analizi, planlanması ile sürdürülebilir yönetimi için birer araç olan uzaktan algılama hakkında bilgi sahibi olurlar.

**Üçüncü konu** ise **Kuzey Makedonya Cumhuriyeti**'ne ayrılmıştır. Öğrenciler bu konu çerçevesinde ülkenin coğrafi konumu, doğal koşulları, nüfusu, ekonomik faaliyetleri ve bölgesel kalkınması hakkındaki bilgilerini derinleştirirler. Ülke içindeki bölgesel farklılıklara, kalkınma potansiyellerine, altyapıya ve Makedonya'nın daha geniş Avrupa ve bölge bağlamındaki rolüne özel bir vurgu yapılmaktadır. Bu konu sayesinde öğrenciler, öğrendikleri teorik bilgileri kendi ülkelerindeki gerçek mekânsal süreçlerle ilişkilendirirler.

Ders kitabı, doğal ve beşerî coğrafi süreçleri birbirine bağlayacak, farklı bölgeler arasında karşılaştırma yapılmasına olanak tanıyacak ve haritalar, tablolar, pratik örnekler ile araştırma görevleri aracılığıyla aktif öğrenmeyi teşvik edecek şekilde tasarlanmıştır. İçerikler, çağdaş yetkinlik temelli yaklaşıma uyarlanmış olup günlük yaşamda uygulanabilir işlevsel bilgilerin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Net bir şekilde tanımlanmış kavramlar, ders içi ve bağımsız çalışma aktiviteleri, değerlendirme soruları ve gerçek mekândan örnekler içeren bu ders kitabı; öğrencilerin coğrafi okuryazarlık, eleştirel düşünme, dijital yetkinlikler ve mekân ile çevreye karşı sorumlu bir tutum geliştirmelerine katkıda bulunarak onları sonraki eğitim hayatlarına ve toplumda aktif yer almaya hazırlamaktadır.

**Yazarlar**



# KİTAP REHBERİ

## Coğrafya yolculuğuna hoş geldiniz!

Bu ders kitabı sıradan bir kitap değil; dağlar, denizler, nehirler ve kıtalar arasında size rehberlik edecek! Keşfetmeye, sorular sormaya ve sizleri çevreleyen dünya hakkında şaşırtıcı gerçekleri keşfetmeye hazır hale getirecektir.

## Kitap Nasıl Kullanılır?

### Üniteler ve Bölümler:

- Kitap, her biri belirli bir konuya (kıtalar, nehirler, iklim kuşakları vb.) ayrılmış bölümlerden oluşmaktadır.

### Giriş Etkinliği:

- Her ders, o öğrenme biriminde işlenecek konuyu sana etkileşimli (interaktif) bir şekilde tanıtmayı amaçlayan bir giriş etkinliği ile başlar.

Temel coğrafi terimler:

Bölgesel kalkınma

Bölgesel farklar

Eşitsizlik

AVRUPA'NIN BÖLGESEL DİNAMİKLERİ VE MODERN ZORLUKLARI

**AVRUPA'DA BÖLGE VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI**

Nerede yaşamak istediğinizi düşünün: gelişmiş bir kentsel bölgede mi yoksa kırsal bir bölgede mi? Bir bölgenin gelişimi için sizce hangisi daha önemli: doğa mı yoksa insanlar mı?

Avrupa'dan söz ettiğimizde, çoğunlukla iklimize devletler sınırlar ve başkentler gelir. Dysa Avrupa sadece devletlerin bir toplamı değil; doğal koşulları, yaşam biçimleri, ekonomik faaliyetleri ve gelişmişlik düzeyleri bakımından birbirinden farklılık gösteren bölgelerin oluşturduğu bir mozaiktir. Bu eğitim yılında bölge kavramıyla başlayacağız, ancak bu sefer konuyu farklı bir açıdan bakacağız: sadece bölgenin ne olduğu değil, aynı zamanda nasıl geliştiği ve neden tüm bölgelerin aynı hızla ilerlemediği de incelenecek. Avrupa'nın bazı kesimleri; modern altyapısı, güçlü ekonomisi ve yüksek yaşam standardı ileleri düzeyde gelişmiştir. Diğer bazı kesimleri ise işsizlik, göç ve daha zayıf bir ekonomik kalkınma ile karşı karşıyadır. Bu farklılıklar tesadüf olmayıp, coğrafyanın incelediği uzun vadeli süreçlerin bir sonucudur.

**Bölge**, belirli ortak özellikleriyle diğer alanlardan ayrılan bir yeryüzü parçasıdır. Bu özellikler doğal ekonomik, kültürel veya idari olabilir. Burada bölgeyi; doğa, nüfus ve ekonomi arasında süren bir etkileşimin var olduğu, canlı ve dinamik bir alan olarak ele alıyoruz. Bölge "donmuş bir mekân" değil, sürekli değişen bir alandır; bazı bölgeler ilerler, bazıları geride kalır, bazıları ise çeşitli politika ve programlar aracılığıyla kalkınmalarını geliştirmeye çalışır. Avrupa'daki bölgelerden bahsettiğimizde, sadece coğrafi bir bölünmeyi değil, aynı zamanda kıtanın mekânsal, ekonomik ve toplumsal yapısını da kastederiz.

**Bölgesel kalkınma**, nüfusun yaşam kalitesini artırmak amacıyla bir bölgedeki ekonomik, sosyal ve mekânsal koşulların iyileştirilmesi sürecini ifade eder. Bu süreç, sunulan fırsatlar: Ekonomik fırsatların artırılması, altyapının geliştirilmesi, iş olanaklarının çoğaltılması, eğitim ile hizmetlerin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması.

Bölgesel kalkınma her yerde aynı şekilde gerçekleşmez. Avrupa'da önemli bölgesel farklılıklar bu-

Avrupa haritası

Avrupa haritasına bakın! Avrupa'nın hangi bölgelerinin daha gelişmiş olduğunu düşünüyorsunuz? Hangi bölgeler daha büyük kalkınma zorluklarıyla karşı karşıya? Bölgesel kalkınmanın insanların günlük yaşamlarını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

AVRUPA'NIN BÖLGESEL DİNAMİKLERİ VE MODERN ZORLUKLARI

lunmakta, bu da **eşitsiz bir kalkınmanın** ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bazı bölgeler ekonomik olarak güçlü ve rekabetçi, diğerleri benzer bir kalkınma düzeyine ulaşmak için ek desteğe ihtiyaç duymaktadır.

**Eşitsiz kalkınma**, bölgelerin aynı hızla ilerlememesi ve aynı fırsatlarla sahip olmaması anlamına gelir. Bu süreçte ön plana çıkabilir: Nüfus ve sermayenin belirli bölgelerde yoğunlaşması; kırsal ve çevre alanların ihmal edilmesi, daha gelişmiş bölgelere doğru göçlerin yaşanması. Buna karşılık **eşit kalkınma**, tüm bölgelerin gelişme fırsatına sahip olması için mekânın daha dengeli bir şekilde geliştirilmesini amaçlar. Bu durum, tüm bölgelerin birbirinin aynısı olacağı anlamına gelmez; aksine, herkesin kalkınma ve insana yakışır bir yaşam için temel koşullara erişebileceği anlamına gelir.

Kalkınma sürecinde, şehirler, belediyeler veya yerel topluluklar gibi daha küçük alanların ilerlemesini ifade eden **yerel kalkınma** da önemli bir rol oynar. Güçlü yerel topluluklar tüm **bölgenin kalkınmasına** katkıda bulunduğu için, yerel kalkınma genellikle daha geniş çaplı bir bölgesel kalkınmanın ilk adımıdır. Bu nedenle bölgesel kalkınma; yerel halkın, kurumların ve ekonomik aktörlerin aktif katılımı olmadan düşünülemez.

Avrupa'daki modern bölgesel kalkınma süreçleri, **Avrupa Birliği** ve **ekonomik entegrasyon (bütünleşme)** süreci ile yakından ilişkilidir. Avrupa Birliği; ortak politikalar, iş birliği ve finansal destek yoluyla bölgesel farklılıkları azaltmaya ve Avrupa bölgelerinin rekabet gücünü artırmaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda en önemli kavramlardan biri, bölgelerin sosyal, ekonomik ve coğrafi (mekânsal) olarak birbirine bağlanma çabasını ifade eden **uyum (kohezyon)** kavramıdır. Çeşitli **bölgesel politikalar ve AB programları** aracılığıyla, daha az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını teşvik edilmesi, böylece yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bir Avrupa bölgesi seçin ve kısa bir açıklama yazın! Sizce bölge eşit mi yoksa eşitsiz mi gelişmiştir, gelişimini etkileyen faktörler nelerdir ve bölgesel kalkınma nüfusunun yaşamını nasıl etkiler?

Avrupa Birliği haritası

Bilgi testi soruları:

1. Modern coğrafyada bölge nedir?  
2. Bölgesel kalkınma terimini nasıl açıklayabiliriz?  
3. Eşitsiz kalkınma ne anlama gelir ve Avrupa'da nasıl kendini gösterir?  
4. Yerel ve bölgesel kalkınma arasındaki fark nedir?  
5. Bölgesel kalkınma, Avrupa'da rekabet gücü ve uyum için neden önemlidir?

10

11

## Anahtar Kelimeler

- Her derste, o konu için en önemli olan kelimeleri bulacaksınız. Bunları iyi aklınızda tut, çünkü öğrenirken sana çok yardımcı olacaklar!

## Pratik Görevler ve Deneyler

- Bazı bölümler sizi bir görev veya küçük bir deney yapmaya teşvik edecektir. Deneyin – en iyi öğrenme şekli budur!



## Araştır!

- Bu bölümler, gerçek bir araştırmacı gibi düşünmene yardımcı olacak!
- Soruları cevaplamaya çalış veya coğrafya atlasından ve internetteki coğrafya sitelerinden ek bilgiler bulmayı dene.

## İlginç Bilgiler ve Gerçekler:

- Çevrendeki dünyayı anlamana yardımcı olacak coğrafya ile ilgili ilginç gerçekler bulacaksın.

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

### JEOMORFOLOJİK SÜREÇLER VE YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Dış kuvvetler nelerdir?

Bu kuvvetlerin yer şekilleri üzerindeki etkileri nelerdir?

Temel coğrafi terimler:

Jeomorfolojik Süreçler  
Erozyon  
Birikim  
Volkanizma  
Depremler  
Heyelanlar

Dış kuvvetlerin etkisiyle dağlar ve havzalar gibi temel yeryüzü şekilleri değişime uğramış, yeni daha küçük ve kenellerine özgü şekiller oluşmuştur. Bunların ortaya çıkışı genel olarak **erozyon** (abrazyon, akarsu, karstik, buzul...) ve **birikimin** jeomorfolojik süreçleriyle bağlantılıdır.

Oluşum zamanlarına göre yeryüzü şekilleri **eski (paleorölyef)** ve **yeni (neorölyef)** olmak üzere ikiye ayrılır. Ülkemizde korunmuş en karakteristik paleorölyef şekilleri, geç öncesi dönemlere ait vadilerin kalıntılarıdır. Bunlar aslında, eski Balkan kıtasının parçalanmasından önce var olan eski nehir vadilerine ait nehir sedimendir (teraslandır). O dönemdeki akarsu ağı bugünkünden çok daha farklıydı.

Eski nehir vadilerinden kalma bu tür paleorölyef şekillerine, dağlar arasındaki alçak kısımları oluşturan ve bir havzadan diğerine geçişi sağlayan doğal geçitler (bel/boyun) örnek gösterilebilir. Bunlara örnek olarak şunlar verilebilir: **Straja** (Polog ve Kırçova Havzaları arasında), **Preseka** (Kırçova Havzası ve Gëbaritsa arasında), **Pletvar** (Pelagonya ve Povardar Bölgesi arasında) ve daha pek çokları. Bu geçitler, ulaşım açısından ve farklı bölgelerin kara yolları ile demir yolları vasıtasıyla birbirine bağlanmasında büyük önem taşımaktadır.

**Abrazyon yeryüzü şekilleri.** Makedonya topraklarının neredeyse tamamının Paleojen Denizi suları ile kaplı olduğu dönemde oluşmuştur. Suların kademeli olarak güneşe doğru çekilmesiyle Dışküp ve Polog Havzaları bu denizden körfezleri haline gelmiş, daha sonra ise günümüzdeki tüm havzalar birer göle dönüşmüştür. Deniz ve göl sularının aşındırma (abrazyon) faaliyeti sonucunda, tüm havzalarda göl şekilleri (teraslar), falezler (yalıyalar) ve göl çökelleri gibi abrazyon kökenli paleorölyef şekillerine rastlanır. Günümüzde de mevcut göllerimizin sularının etkisiyle yeryüzünde yeni abrazyon şekilleri oluşmaya devam etmektedir; ancak bu süreç şüphesiz çok daha düşük bir şiddetle gerçekleşmektedir.

Erozyon - jeomorfolojik olarak malzemenin ayrışması, tahrip olması ve davranışı süreci.

Birikim - jeomorfolojik olarak tahrip olmuş malzemenin birikmesi süreci.

Makedonya'nın dağları ve vadileri

Eski, büyük ve genç dağ sıraları arasındaki farkları tartışın!

Bilgi testi soruları:  
1. Ülkemizde hangi tür yer şekilleri hakimdir?  
2. Yer şekilleri hangi etkiler altında oluşmuştur?  
3. Dağlar ve vadiler hangi dağlık bölgelere aittir?

Ziyaret ettiğiniz dağlarımızdan biri hakkında bir metin yazın ve izlenimlerinizi karşılaştırın.

Daha Önemli Dağlar ve Zirveler

Korab - Golem Korab (2764 m)

Şar Dağı - Titov Vrv (2748 m)

Baba - Pelister (2601 m)

Yakupitsa - Solunska Glava (2540 m)

Nice - Kaymakçalan (2521 m)

Osogova - Ruin (2252 m)

Bistra - Medenitsa (2163 m)

Bir kavşağın sematik gösterimi (kırmızı nokta, kırmızı bir çizgiyle birbirine bağlanan iki vadinin kesişme noktasını temsil etmektedir)

96

97

## Haritalar ve Görseller:

- Konumları daha iyi anlamak için haritaları kullan.
- Görselleri dikkatlice incele; materyali görsel olarak hafızanda tutmana yardımcı olacaklar.

## QR Kodları:

- Akıllı telefonunun yardımıyla kodu tara. Burada bilgini artıracak ilginç videolar gizlidir.

## BİR ARAŞTIRMACI OLARAK ROLÜN!

- **Meraklı ol!** Hiçbir zaman “NEDEN?” veya “NASIL?” diye sormaktan çekinme!
- Öğrendiklerini **gerçek hayatla ilişkilendir** – hava durumunu, haritaları ve seyahatleri gözlemler.
- Daha da fazlasını öğrenmek için **atlası, interneti ve diğer bilgi kaynaklarını kullan**.

**Unutma: Coğrafya her an etrafında! Merakının peşinden git ve dünya çapındaki bu yolculuğun tadını çıkar!**

# İÇİNDEKİLER

## AVRUPA'DA BÖLGESEL DİNAMİKLER VE GÜNCEL ZORLUKLAR..... 8

|                                                                                               |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| AVRUPA'DA BÖLGE VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI .....                                            | 10 |
| AVRUPA'DA BÖLGE TÜRLERİ.....                                                                  | 12 |
| BÖLGESEL KALKINMANIN DOĞAL FAKTÖRLERİ .....                                                   | 14 |
| BÖLGESEL KALKINMANIN SOSYAL FAKTÖRLERİ .....                                                  | 17 |
| AVRUPA'DAKİ SANAYİ VE TARIM BÖLGELERİ .....                                                   | 20 |
| AVRUPA'DA BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER: GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ BÖLGELER .....                      | 23 |
| AVRUPA'DA BÖLGESEL FARKLILIKLAR: BATI, DOĞU, KUZAY VE GÜNEY AVRUPA.....                       | 27 |
| BALKAN VE İSKANDİNAV YARIMADASI – GELİŞİMDEKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR.....               | 31 |
| AVRUPA'NIN KÜLTÜREL ALANI: YEREL KÜLTÜRLER, GELENEKLER VE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK.....            | 34 |
| BÖLGESEL KALKINMANIN BİR FAKTÖRÜ OLARAK TURİZM: YEREL, KİTLESEL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM..... | 37 |
| KÜRESELLEŞME VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM: KÜLTÜREL YAYILMA VE HOMOJENLEŞME.....                       | 41 |
| TURİZMDEKİ KÜRESEL TRENDLER VE BUNLARIN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ.....                       | 44 |
| AVRUPA'DA KÜRESEL ZORLUKLAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ.....                                         | 48 |
| GÖÇ VE DEMOGRAFİK YAŞLANMA: AVRUPA BÖLGELERİ İÇİN ZORLUKLAR .....                             | 51 |
| AVRUPA'DA EKONOMİK REKABET VE ENERJİ BAĞIMLILIĞI .....                                        | 54 |
| AVRUPA POLİTİKALARI VE BÖLGESEL KALKINMAYA YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇÖZÜMLER.....               | 56 |

## AVRUPA BÖLGELERİNİN TEKNOLOJİSİ, ALTYAPISI VE DİJİTAL KALKINMASI .....58

|                                                                                                |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| AVRUPA'DA ALTYAPI GELİŞTİRME VE BÖLGESEL İLETİŞİM.....                                         | 60 |
| AVRUPA BÖLGELERİNİN ULAŞIM ALTYAPISI, KARAYOLLARI, DEMİRYOLLAR, HAVAALANLARI VE LİMANLAR ..... | 62 |
| SOSYAL VE AKILLI ALTYAPI – YAŞAM KALİTESİ VE DİJİTAL BAĞLANTI .....                            | 67 |



|                                                                                       |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------|----|
| YENİ TEKNOLOJİLER VE AVRUPA BÖLGELERİNİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ.....                        | 69 |
| MEKÂN, NÜFUS VE DOĞAL KAYNAKLARIN ANALİZİNDE YENİ<br>TEKNOLOJİLERİN UYGULANMASI.....  | 72 |
| İNTERNET ALTYAPISI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DİJİTAL STRATEJİSİ.....                      | 74 |
| AVRUPA'DA DİJİTAL BULUT, SİBER GÜVENLİK VE DİJİTAL EŞİTSİZLİK.....                    | 76 |
| AVRUPA'DA DİJİTAL OKURYAZARLIK, E-DEVLET VE DİJİTAL<br>DAYANIŞMA: EŞİT FIRSATLAR..... | 78 |

## **KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ ..... 80**

|                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----|
| KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFİ KONUMU,<br>SINIRLARI VE BUYUKLUĞU.....    | 82  |
| KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN JEOSTRATEJİK KONUMU<br>VE ULAŞIM KORİDORLARI..... | 85  |
| TEKTONİK EVRİM VE JEOLJİK YAPI.....                                               | 87  |
| JEOLJİK ÇEŞİTLİLİK.....                                                           | 90  |
| YÜZEY ŞEKİLLERİ VE JEOMORFOLOJİ SÜREÇLERİ.....                                    | 93  |
| JEOMORFOLOJİK SÜREÇLER VE YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ.....                                  | 97  |
| İKLİM BÖLGELERİ.....                                                              | 101 |
| İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ.....                                                         | 105 |
| HİDROGRAFI VE SULARIN EKOLOJİK DURUMU.....                                        | 110 |
| NEHİRLER VE GÖLLER.....                                                           | 113 |
| BİYOÇEŞİTLİLİK VE KORUMA ALANLARI.....                                            | 118 |
| SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ.....                                   | 125 |
| ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ VE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI.....                           | 128 |
| DEMOGRAFİK YAPILAR VE NÜFUS TRENDLERİ.....                                        | 130 |
| GÖÇ HAREKETLERİ.....                                                              | 133 |
| KENTLEŞME (ŞEHİRLEŞME) VE KENTLEŞMİŞ ORTAMLAR.....                                | 135 |
| KIRSAL ORTAMLAR VE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR.....                                 | 138 |
| BÖLGESEL VE KÜRESEL BAĞLAMDA KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ.....                     | 140 |
| BÖLGELERİN PLANLANMASI VE EKONOMİK POTANSİYELİ.....                               | 143 |

# AVRUPA'DA BÖLGESEL DİNAMİKLER VE GÜNCEL ZORLUKLAR

Bazı Avrupa bölgeleri neden diğerlerine göre daha hızlı geliyor? Teknoloji, turizm, göçler ve iklim değişikliği Avrupa'nın görünümünü ve rolünü nasıl değiştiriyor? Avrupa, büyük farklılıkların yanı sıra bölgeler arasında güçlü bağların da bulunduğu bir kıtadır. Bu konuda; doğal ve beşerî faktörlerin bölgesel kalkınmayı nasıl şekillendirdiğini ve günümüzün dinamik dünyasında Avrupa bölgelerinin ne tür çağdaş zorluklarla karşı karşıya kaldığını keşfedeceğiz. Konunun amacı; öğrencilerin Avrupa'daki bölgesel farklılıkların nedenlerini anlamalarını, günümüzdeki zorlukları analiz edebilmelerini ve yaşam kalitesinin artırılmasında bölgesel kalkınmanın rolünü kavramalarını sağlamaktır.





ARCS STUDIO



## AVRUPA'DA BÖLGE VE BÖLGESEL KALKINMA KAVRAMI

Nerede yaşamak istediğinizi düşünün: gelişmiş bir kentsel bölgede mi yoksa kırsal bir bölgede mi? Bir bölgenin gelişimi için sizce hangisi daha önemli: doğa mı yoksa insanlar mı?

Avrupa'dan söz ettiğimizde, çoğunlukla aklımıza devletler, sınırlar ve başkentler gelir. Oysa Avrupa sadece devletlerin bir toplamı değil; doğal koşulları, yaşam biçimleri, ekonomik faaliyetleri ve gelişmişlik düzeyleri bakımından birbirinden farklılık gösteren bölgelerin oluşturduğu bir mozaiktir. Bu eğitim yılında bölge kavramıyla başlayacağız, ancak bu sefer konuya farklı bir açıdan bakacağız: sadece bölgenin ne olduğu değil, aynı zamanda nasıl geliştiği ve neden tüm bölgelerin aynı hızda ilerlemediği de incelenecek. Avrupa'nın bazı kesimleri; modern altyapısı, güçlü ekonomisi ve yüksek yaşam standardı ile ileri düzeyde gelişmiştir. Diğer bazı kesimleri ise işsizlik, göç ve daha zayıf bir ekonomik kalkınma ile karşı karşıyadır. Bu farklılıklar tesadüfi olmayıp, coğrafyanın incelediği uzun vadeli süreçlerin bir sonucudur.

**Bölge**, belirli ortak özellikleriyle diğer alanlardan ayrılan bir yeryüzü parçasıdır. Bu özellikler doğal, ekonomik, kültürel veya idari olabilir. Burada bölgeyi; doğa, nüfus ve ekonomi arasında sürekli bir etkileşimin var olduğu, canlı ve dinamik bir alan olarak ele alıyoruz. Bölge "donmuş bir mekân" değil, sürekli değişen bir alandır; bazı bölgeler ilerler, bazıları geride kalır, bazıları ise çeşitli politika ve programlar aracılığıyla kalkınmalarını geliştirmeye çalışır. Avrupa'daki bölgelerden bahsettiğimizde, sadece coğrafi bir bölünmeyi değil, aynı zamanda kıtanın mekânsal, ekonomik ve toplumsal yapısını da kastederiz.

**Bölgesel kalkınma**, nüfusun yaşam kalitesini artırmak amacıyla bir bölgedeki ekonomik, sosyal ve mekânsal koşulların iyileştirilmesi sürecini ifade eder. Bu süreç şunları içerir: Ekonomik fırsatların artırılması, altyapının geliştirilmesi, iş olanaklarının çoğaltılması, eğitim ile hizmetlerin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması.

Bölgesel kalkınma her yerde aynı şekilde gerçekleşmez. Avrupa'da önemli bölgesel farklılıklar bu-

Avrupa haritasına bakın! Avrupa'nın hangi bölgelerinin daha gelişmiş olduğunu düşünüyorsunuz? Hangi bölgeler daha büyük kalkınma zorluklarıyla karşı karşıya? Bölgesel kalkınmanın insanların günlük yaşamlarını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?





lunmakta, bu da **eşitsiz bir kalkınmanın** ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bazı bölgeler ekonomik olarak güçlü ve rekabetçi, diğerleri benzer bir kalkınma düzeyine ulaşmak için ek desteğe ihtiyaç duymaktadır.

**Eşitsiz kalkınma**, bölgelerin aynı hızla ilerlememesi ve aynı fırsatlara sahip olmaması anlamına gelir. Bu süreç şunlara yol açabilir: Nüfus ve sermayenin belirli bölgelerde yoğunlaşması; kırsal ve çevre alanların ihmal edilmesi, daha gelişmiş bölgelere doğru göçlerin yaşanması. Buna karşılık **eşit kalkınma**, tüm bölgelerin ilerleme fırsatına sahip olması için mekânın daha dengeli bir şekilde geliştirilmesini amaçlar. Bu durum, tüm bölgelerin birbirinin aynısı olacağı anlamına gelmez; aksine, hepsinin kalkınma ve insana yakışır bir yaşam için temel koşullara erişebileceği anlamına gelir.

Kalkınma sürecinde, şehirler, belediyeler veya yerel topluluklar gibi daha küçük alanların ilerlemesini ifade eden **yerel kalkınma** da önemli bir rol oynar. Güçlü yerel topluluklar tüm **bölgenin kalkınmasına** katkıda bulunduğu için, yerel kalkınma genellikle daha geniş çaplı bir bölgesel kalkınmanın ilk adımıdır. Bu nedenle bölgesel kalkınma; yerel halkın, kurumların ve ekonomik aktörlerin aktif katılımı olmadan düşünülemez.

Avrupa'daki modern bölgesel kalkınma süreçleri, **Avrupa Birliği** ve **ekonomik entegrasyon (bütünleşme)** süreci ile yakından ilişkilidir. Avrupa Birliği; ortak politikalar, iş birliği ve finansal destek yoluyla bölgesel farklılıkları azaltmaya ve Avrupa bölgelerinin rekabet gücünü artırmaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda en önemli kavramlardan biri, bölgelerin sosyal, ekonomik ve coğrafi (mekânsal) olarak birbirine bağlanma çabasını ifade eden **uyum (kohezyon)** kavramıdır. Çeşitli **bölgesel politikalar ve AB programları** aracılığıyla, daha az gelişmiş bölgelerin kalkınmasının teşvik edilmesi, böylece yaşam ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.



Bir Avrupa bölgesi seçin ve kısa bir açıklama yazın! Sizce bölge eşit mi yoksa eşitsiz mi gelişmiştir, gelişimini etkileyen faktörler nelerdir ve bölgesel kalkınma nüfusunun yaşamını nasıl etkiler?

Avrupa Birliği haritası

Bilgi testi soruları:

1. Modern coğrafyada bölge nedir?
2. Bölgesel kalkınma terimini nasıl açıklayabiliriz?
3. Eşitsiz kalkınma ne anlama gelir ve Avrupa'da nasıl kendini gösterir?
4. Yerel ve bölgesel kalkınma arasındaki fark nedir?
5. Bölgesel kalkınma, Avrupa'da rekabet gücü ve uyum için neden önemlidir?



Avrupa'da  
bölgeler

Bölgesel  
kalkınma

Ekonomik  
Entegrasyon

Bölgesel  
Politikalar

AB Programları

## AVRUPA'DA BÖLGE TÜRLERİ

Gelişmiş bir bölgeyi (örneğin Bavarya veya Lombardiya) daha az gelişmiş bir Avrupa bölgesiyle karşılaştırın; farklı gelişimlerine katkıda bulunan faktörleri belirleyin, bölgesel politikaların bu farklılıkları azaltmaya nasıl yardımcı olabileceğini değerlendirin!

Avrupa, bölgesel-coğrafi, tarihi ve kültürel özelliklerine göre **Kuzey, Güney, Batı, Orta ve Doğu Avrupa** olarak ayrılabilir.. Bu bölünme, Avrupa kıtasının çeşitliliğini daha kolay anlamamıza yardımcı olur. Ancak bugün Avrupa'ya ekonomi, yaşam standardı ve kalkınma merceğinden bakarsak, **bölge sınırlarının sadece coğrafi olmadığını** fark ederiz. Bazı bölgeler daha hızlı gelişerek ekonomik olarak güçlü ve rekabetçi hâle gelirken, diğerleri kalkınma zorluklarıyla karşı karşıya kalmaktadır. **Avrupa'daki bölgeler** sadece konumlarına ve doğalarına göre değil; aynı zamanda kalkınma düzeylerine, Avrupa ekonomisindeki **rollerine ve bölgesel politikalarla olan bağlarına göre** de farklılık gösterir.

Avrupa; köklü bir yerleşim, ekonomik faaliyet ve siyasi değişim tarihine sahip bir kıtadır. Bu nedenle, bugün Avrupa'da farklı **bölge türleri** bulunmaktadır. Bazı bölgeler; elverişli coğrafi konumları, kaynaklara erişimleri ve erken sanayileşmeleri sayesinde erkenden gelişmiştir. Diğer bazı bölgeler ise ekonomik süreçlere daha geç dahil olmuş veya tarihi ve siyasi zorlukların yükünü taşımıştır. Bu durum, Avrupa mekânında **eşitsiz bir kalkınmanın** yaşanmasına yol açmıştır.

Avrupa'da; yüksek üretim, inovasyon (yenilikçilik) ve yaşam standardı ile öne çıkan **gelişmiş bölgeler** ile ekonomik ve sosyal ilerleme için ek desteğe ihtiyaç duyan **daha az gelişmiş bölgeler** arasında ayrım yapabiliriz.

Gelişmiş bölgeler genellikle şu özelliklerle tanımlanır: Güçlü sanayi ve hizmet sektörü, gelişmiş altyapı, yüksek eğitimli nüfus ve yüksek ekonomik rekabet gücü. Almanya'daki **Bavarya** ve İtalya'daki **Lombardiya** bu tür bölgelerin örnekleridir. Bu bölgeler; güçlü bir ekonomiyi, yüksek düzeyde sosyal hizmetler ve yaşam kalitesiyle birleştirerek dengeli bir bölgesel kalkınma gerçekleştirmeyi başarmışlardır.

Öte yandan, Güney ve Doğu Avrupa'nın bazı kesimleri hâlâ ekonomik gerilik, göçler ve sınırlı istihdam olanaklarıyla mücadele etmekte olup, eşitsiz kalkınmaya sahip bölge örneklerini oluşturmaktadır.

**Yerel kalkınma**, şehirler, belediyeler veya yerel topluluklar gibi daha küçük alanların ilerlemesini ifade eder. Bu süreç, çoğunlukla yerel ekonominin, altyapının ve halka sunulan hizmetlerin

Bayraklarıyla birlikte Avrupa ülkeleri



iyileştirilmesiyle başlar. **Bölgesel kalkınma** ise daha geniş alanları kapsar ve yerel girişimleri ortak bir kalkınma stratejisinde birleştirmeyi amaçlar. Yerel kalkınma iyi planlandığında ve desteklendiğinde, tüm bölgenin kalkınmasına katkı sağlar. Başarılı Avrupa bölgeleri; yerel ve bölgesel kalkınmanın birbiriyle yakından ilişkili olduğunu, güçlü yerel topluluklar olmadan istikrarlı bir bölgesel ilerlemenin sağlanamayacağını göstermektedir.

Modern Avrupa; devletlerin ve bölgelerin ortak pazar, ticaret ve yatırımlar yoluyla birbirine bağlandığı bir **ekonomik entegrasyon (bütünleşme)** ortamında gelişmektedir. Bu bağlar birçok avantajı beraberinde getirir de yeni zorlukları da doğurmaktadır. Eğer bölgesel kalkınma dengesiz olursa, ekonomik entegrasyon bölgeler arasındaki farkları daha da derinleştirebilir. Bu nedenle Avrupa için, şu unsurlara katkı sağlayacak dengeli bir bölgesel kalkınmanın güvence altına alınması özellikle büyük önem taşımaktadır: Ekonomik istikrar, sosyal uyum (kohezyon) ve siyasi güvenlik.

Bölgesel farklılıkları azaltmak amacıyla Avrupa'da, daha az gelişmiş bölgelerin ilerlemesini ve rekabet güçlerinin artırılmasını hedefleyen çeşitli bölgesel politikalar uygulanmaktadır. Bu doğrultuda; altyapının geliştirilmesi, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin (KOBİ) desteklenmesi, eğitim ile inovasyonun iyileştirilmesi, yerel ve bölgesel kalkınmanın güçlendirilmesi için finansal destek sağlayan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı) programları gibi AB programları büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği, bu programlar aracılığıyla uyumu (kohezyonu), yani bölgeler arasındaki farkların azaltılmasını ve daha güçlü, daha rekabetçi bir Avrupa'nın inşa edilmesini teşvik etmektedir.



**Bir Avrupa bölgesi seçin ve kısa bir metin yazın! Gelişmiş mi yoksa az gelişmiş bir bölgeye mi ait, Avrupa ekonomisindeki rolü nedir, ekonomik entegrasyon gelişimini nasıl etkiliyor?**



**Avrupa'nın bölgesel dağılımı**

- Batı Avrupa
- Kuzey Avrupa
- Orta Avrupa
- Güney Avrupa
- Doğu Avrupa

**Bilgi testi soruları:**

1. Avrupa'daki gelişmiş ve az gelişmiş bölgeler nasıl farklılık gösterir?
2. Bölgesel kalkınma, Avrupa'nın ekonomik ve siyasi istikrarı için neden önemlidir?
3. Yerel ve bölgesel kalkınma arasındaki fark nedir?
4. Ekonomik entegrasyon, dengeli bölgesel kalkınma ihtiyacını nasıl etkiler?
5. Bölgesel politikalar ve AB programları, Avrupa bölgelerinin kalkınmasında ne gibi bir rol oynar?



Doğal  
kaynaklar

Coğrafi  
konum

Rölyef  
iklim, sular

Topraklar

Tarımsal  
bölgeler

Ekonomik  
gelişim

Bölgesel  
kalkınma

## BÖLGESEL KALKINMANIN DOĞAL FAKTÖRLERİ

Avrupa'nın farklı bölgelerini karşılaştırdığımızda, tüm bölgelerin aynı doğal koşullara sahip olmadığını kolayca fark ederiz. Bazılarının verimli toprakları ve ılıman iklimi varken, diğerlerinin mineral kaynakları, bazılarının ise dağlık arazileri ve sert iklim koşulları vardır. Bu farklılıklar yüzyıllardır insanların nereye yerleştiğini, ne yaptıklarını ve ekonominin nasıl geliştiğini etkilemiştir. Doğal faktörler bölgesel kalkınmanın temelini oluşturur ve bu nedenle genellikle sanayi veya tarım bölgelerinin oluşturulmasının başlangıç noktasıdır.

**Coğrafi konum**, bölgelerin kalkınmasını etkileyen en önemli doğal faktörlerden biridir. Deniz kıyılarında, büyük akarsuların kenarlarında veya önemli doğal geçitlerde yer alan bölgeler; ticaret, iletişim ve diğer alanlarla bağlantı kurma açısından daha elverişli koşullara sahiptir.

Örneğin, Batı Avrupa'nın kıyı bölgeleri, dünyaya açık olmaları sayesinde önemli birer ticaret ve sanayi merkezi olarak gelişmiştir. Buna karşılık, izole kalmış dağlık bölgeler ise zorlu ulaşım bağlantıları ve sınırlı ekonomik faaliyet olanakları nedeniyle genellikle daha yavaş bir kalkınma göstermiştir.

**Yer şekilleri (Rölyef)**, insanların mekânı kullanma biçimini güçlü bir şekilde etkiler. Düz arazilere ve verimli topraklara sahip ova (alçak) bölgeleri; tarımın gelişmesine, yerleşime ve altyapı inşasına imkân tanır. Bu nedenle Avrupa'daki birçok yoğun nüfuslu ve ekonomik olarak aktif bölge, ovalık alanlarda yer almaktadır. Dağlık bölgeler ise tarım ve ulaşım açısından daha sınırlı olanaklara sahip olmakla birlikte, çoğunlukla ormanlar, su kaynakları ve turizm gibi başka avantajlar barındırır. Örneğin Alp bölgeleri, sahip oldukları dağlık yer şekillerini kış turizmi ve hidroenerji (hidroelektrik gücü) geliştirmek için avantaja çevirmiştir.

Avrupa'nın  
rölyefi





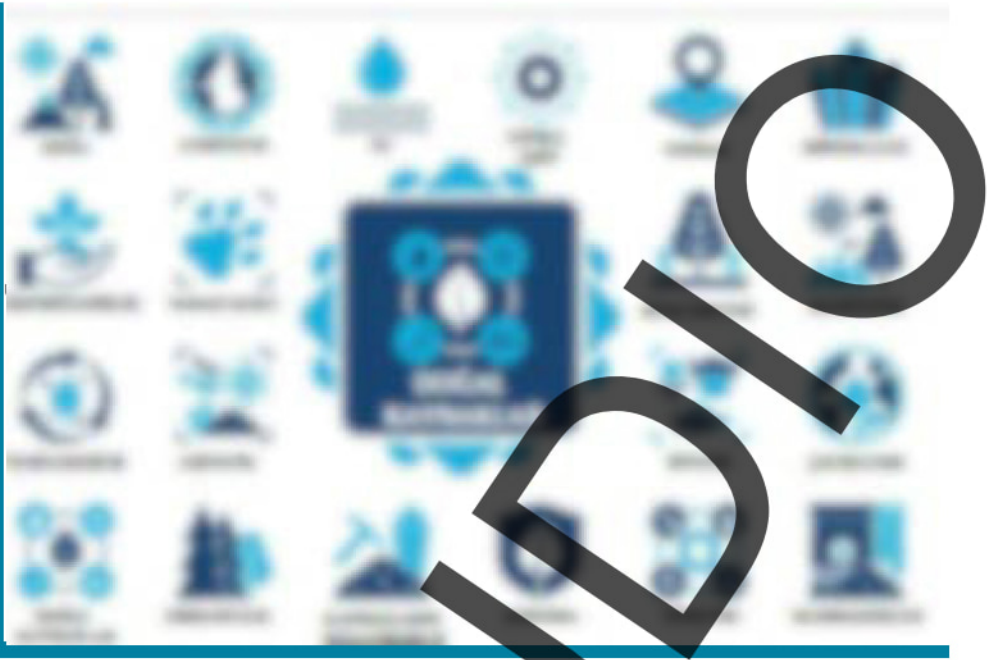
**İklim**, bölgesel kalkınmayı şekillendiren bir diğer önemli doğal faktördür. Avrupa'nın büyük bir bölümünde görülen ılıman iklim, yaşam ve ekonomik faaliyetler için elverişli koşullar sunar. Akdeniz bölgelerinde ise sıcak yazlar ve ılık kışlar, kendine özgü bir tarım yapısının ve turizmin gelişmesine olanak tanır. Kuzey bölgelerinde, iklimin daha soğuk ve nüfus yoğunluğunun daha az olmasına rağmen, kalkınma; doğal kaynakların akılcı (rasyonel) kullanımı ve yüksek teknoloji düzeyi sayesinde başarılmıştır. İklim koşulları, özellikle uç sıcaklıkların görüldüğü veya vejetasyon süresinin kısa olduğu bölgelerde kısıtlayıcı bir faktör de olabilmektedir.

#### Avrupa'da Doğal Faktörler ve Bunların Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkisi

| Avrupa Bölgesi                         | Coğrafi Konum ve Yer Şekilleri                                 | İklim Koşulları                                      | Başlıca Doğal Kaynaklar                       | Baskın Gelişme Türü       | Doğanın Gelişmeyi Etkilemesi                                                                                                                              |
|----------------------------------------|----------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|---------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>İskandinavya</b>                    | Kuzey Avrupa; dağlık ve platoluk alanlar, uzun kıyı şeritleri. | Soğuk ve nemli karasal (ılıman soğuk) iklim.         | Ormanlar, su kaynakları, petrol ve doğal gaz. | Sanayi ve enerji bölgesi. | Sert iklim koşulları tarımı sınırlandırır; ancak zengin kaynaklar gelişmiş bir enerji sektörü, sanayi ve yüksek yaşam standardı sağlar.                   |
| <b>Alp Bölgesi</b>                     | Orta Avrupa; yüksek dağlar (Alpler).                           | Dağ (Alp) iklimi, karlı kışlar.                      | Su kaynakları, ormanlar.                      | Turizm ve enerji bölgesi. | Dağlık yer şekilleri tarımı kısıtlar; ancak kış turizmi ve hidroenerji (hidroelektrik) gelişimine olanak tanır                                            |
| <b>Akdeniz Bölgesi</b>                 | Güney Avrupa; kıyılar ve adalar, Akdeniz.                      | Sıcak ve kurak yazlar, ılık kışlar (Akdeniz iklimi). | Verimli topraklar, deniz kaynakları.          | Tarım ve turizm bölgesi.  | Elverişli iklim koşulları kendine özgü bir tarımsal yapıyı ve kitlesel turizmi destekler; ancak kuraklık kısıtlayıcı bir faktör olabilir.                 |
| <b>Panonya Ovası (Panonya Havzası)</b> | Orta ve Güneydoğu Avrupa; ovalık (düzlük) alan.                | İlman karasal iklim.                                 | Çok verimli topraklar.                        | Tarım bölgesi.            | Düz yer şekilleri ve verimli topraklar, yoğun tarım faaliyetleri ile yerleşim için mükemmel koşullar sunar.                                               |
| <b>Ruhr Bölgesi</b>                    | Batı Avrupa; ovalık sanayi bölgesi.                            | İlman iklim.                                         | Kömür (Taş kömürü).                           | Sanayi bölgesi.           | Maden kaynaklarının varlığı, erken sanayileşmeyi ve ekonomik büyümeyi sağlamıştır; günümüzde ise kalkınma teknoloji ve hizmet sektörüne de dayanmaktadır. |



**Avrupa'daki doğal kaynaklar ve tarım bölgelerinin haritasına bakın ve şu soruları düşünün: Hangi bölgelerde tarım için elverişli koşullar var; doğal kaynaklar sanayi gelişimine nasıl katkıda bulunmuştur; doğal koşullar her zaman ekonomik başarıyı garanti eder mi?**



### Doğal kaynaklar

**Doğal kaynaklar**, bölgesel kalkınmanın en eski faktörlerinden birini oluşturur. Madenler, enerji kaynakları, ormanlar veya verimli topraklar bakımından zengin olan bölgeler, çoğunlukla ekonomik faaliyetlerin odak noktası hâline gelmiştir. Geçmişte, kömür ve demir yatakları açısından zengin alanlar başta olmak üzere, sanayi bölgelerinin kurulmasının temel nedeni tam olarak bu doğal kaynaklardı. Günümüzde teknolojinin rolü giderek artsa da doğal kaynaklar hâlâ önemli bir kalkınma potansiyeli sunmaya devam etmektedir. Modern bölgesel kalkınma süreçleri, kaynakların tek başına yeterli olmadığını göstermektedir; bunların kullanım biçimi, korunma düzeyi ve diğer faktörlerle olan bağlantısı sürdürülebilir kalkınma için hayati önem taşımaktadır.

Akarsular, göller ve yer altı suları, bölgesel kalkınma için muazzam bir öneme sahiptir. Bunlar; içme suyu, tarım, sanayi ve enerji için su sağlarken, aynı zamanda önemli ulaşım yolları (su yolları) oluştururlar. Toprak ise tarımsal üretimin temelidir. Tarım bölgeleri; arazinin işlenmesi için doğal koşulların elverişli olduğu, verimli toprakların, yeterli yağışın ve ılıman sıcaklıkların bulunduğu yerlerde gelişir. Bu bölgeler nüfus için gıda, ham madde ve istihdam sağlasa da ekonomik büyümeleri sanayi bölgelerine kıyasla genellikle daha yavaş gerçekleşir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Doğal kaynaklar bölgesel kalkınmayı nasıl etkiler?
2. Ova bölgeleri neden tarım için uygundur?
3. İklim, tarım bölgelerinin oluşumunda ne gibi bir rol oynar?
4. Dağlık bölgelerin avantajları ve sınırlamaları nelerdir?
5. Doğal faktörler neden kalkınma için önemli, ancak tek temel unsur değildir?



**Bir Avrupa bölgesi seçin (örneğin: Alp bölgesi, Akdeniz bölgesi, İskandinavya, Pannonya Ovası) ve aşağıdaki soruları yanıtlayacağınız kısa bir metin (10-15 cümle) yazın: Seçilen bölgenin karakteristik doğal kaynakları ve doğal koşulları nelerdir? Yer şekilleri ve iklim, tarım, sanayi veya turizmin gelişimini nasıl etkilemiştir? Bu bölgedeki doğal koşullar, bölgesel kalkınma için bir avantaj mı yoksa bir sınırlama mı oluşturmaktadır? Cevabınızı açıklayın! Boş bir Avrupa haritasında, bölgeyi işaretleyin ve gelişimi için önemli olan bir doğal kaynağı sembollerle gösterin!**



Toplumsal  
faktörlerİnsani  
sermayeSanayi  
bölgeleriEkonomik  
kalkınma

İnovasyonlar

Bölgesel  
farklar

## BÖLGESEL KALKINMANIN SOSYAL FAKTÖRLERİ

Bir Avrupa bölgesi seçin ve kısa bir açıklama yazın! Sizce bölge eşit mi yoksa eşitsiz mi gelişmiş, gelişimini etkileyen faktörler nelerdir, bölgesel kalkınma nüfusun yaşamını nasıl etkiliyor?

Doğal koşullar önemli bir rol oynasa da modern bölgesel kalkınma giderek daha fazla **insana ve topluma** bağımlı hâle gelmektedir. Bugün en gelişmiş Avrupa bölgelerinden bazıları özellikle zengin doğal kaynaklara sahip olmamalarına rağmen, yine de yüksek bir ekonomik büyüme elde etmektedirler. Bunun nedeni altyapı, nüfus, bilgi ve inovasyon gibi **toplumsal faktörlerde** yatmaktadır.

Modern bölgesel kalkınmanın en önemli faktörlerinden biri insani (beşerî) sermaye, yani nüfusun bilgisi, becerileri, eğitimi ve çalışma yetenekleridir. Sınırlı olan doğal kaynakların aksine beşerî sermaye; eğitim, öğretim ve yeni bilgilerin edinilmesi yoluyla sürekli olarak geliştirilebilir. İyi gelişmiş okullara, üniversitelere ve araştırma kurumlarına sahip, **yüksek eğitilmiş bir nüfusun** yaşadığı bölgeler, ekonomik kalkınma için önemli ölçüde daha büyük fırsatlara sahiptir. Bu tür bölgeler yatırımları daha kolay çeker, yeni istihdam alanları yaratır ve modern teknolojik değişikliklere daha rahat uyum sağlar. İşte tam da bu yüzden, Avrupa'da en gelişmiş bölgeler genellikle eğitim ve bilimin merkezi bir role sahip olduğu yerlerdir.

Üniversiteler ve bilimsel araştırma merkezleri sadece eğitim kurumları değil, aynı zamanda **inovasyonun da itici güçleridir**. Sanayi, tarım ve hizmet sektöründe daha sonra uygulanacak olan yeni fikirler, teknolojiler ve çözümler üretirler. Bu tür bölgelerde sanayi sadece geleneksel üretime dayanmaz; gelişmiş teknolojiler, otomasyon ve dijital süreçler kullanılarak **modernize** edilir. Böylece ekonomi **daha rekabetçi** ve ekonomik krizlere karşı daha dayanıklı hâle gelir.

İnsan kaynakları



### Yaşam kalitesi

**gesel kalkınma stratejilerinden** biri olarak kabul edilir. Bölgeler, beşeri sermayeyi güçlendirerek doğal ve mekânsal sınırlandırmaları aşabilir; sürdürülebilir ekonomik büyüme ve toplumsal ilerleme için koşullar yaratabilirler.

Bölgesel kalkınma, sadece doğal kaynaklara giderek daha az, **bilgiye, teknolojiye ve yenilikçi fikirlere** ise giderek daha fazla bağımlı hâle gelmektedir. Bu nedenle inovasyon, Avrupa'daki bölgelerin ekonomik büyümesinin ve ilerlemesinin en önemli itici güçlerinden biri olarak kabul edilir.

İnovasyon; yeni ürünlerin sunulmasını, geliştirilmiş üretim süreçlerini, modern teknolojileri ve aynı zamanda yeni organizasyon ve yönetim yöntemlerini kapsar. Araştırma, geliştirme ve eğitime yatırım yapan bölgeler, inovasyonun ortaya çıkması için elverişli bir ortam yaratarak ulusal ve uluslararası düzeyde daha rekabetçi olmalarını sağlar. Bilginin kilit bir kaynak olduğunu erken fark eden Avrupa bölgeleri, doğal ve mekânsal sınırlandırmaları aşmayı başarmıştır. Doğal kaynakları sınırlı olan bölgeler bile; eğitimli bir nüfusa, modern bir altyapıya ve bilimsel araştırma çalışmalarına yönelik desteğe sahip olmaları durumunda yüksek bir ekonomik kalkınma yakalayabilirler. Bu tür ortamlarda teknoloji, bilişim, biyotıp ve yüksek katma değerli hizmetlere dayalı yeni sanayiler gelişir.

### Yapay zekâ

Beşerî sermaye (insan sermayesi) **yaşam kalitesiyle** de yakından ilişkilidir. Eğitimli nüfus, daha fazla istihdam olanağına, daha yüksek gelire ve sağlık, kültür ile sosyal hizmetlere daha iyi erişime sahip olur. Bu durum, nüfusun bölgede tutulmasına ve özellikle gençlerin göçlerinin azalmasına katkı sağlar.

Diğer taraftan, yetersiz gelişmiş beşeri sermayeye sahip bölgeler sıklıkla ciddi zorluklarla karşı karşıya kalır. Düşük eğitim seviyesi, nitelikli iş gücü eksikliği ve sınırlı istihdam olanakları; genç ve eğitimli nüfusun göç etmesine yol açar. “Beyin göçü” olarak bilinen bu süreç, bölgesel kalkınmayı daha da yavaşlatır ve bölgesel farklılıkları derinleştirir.

Modern Avrupa'da eğitime, öğretime ve becerilerin geliştirilmesine yatırım yapmak, en önemli **böl-**





### Altyapı

İnovatif kalkınmada **altyapı**, modern ulaşım ağları, dijital bağlanabilirlik ve enerji sistemleri de önemli bir rol oynamaktadır. İyi bir altyapı; inovatif faaliyetlerin gelişmesi için gerekli olan fikir, bilgi ve ürün alışverişinin daha kolay yapılmasını sağlar. Gelişmiş bir **dijital altyapıya** sahip bölgeler, küresel ekonomik akışlara daha kolay entegre olur ve yatırımları çeker. Avrupa'dan örnekler; en başarılı bölgelerin iyi altyapı, güçlü beşerî sermaye ve inovatif uygulamaların bir arada bulunduğu yerler olduğunu göstermektedir. Bu tür bölgelerde ekonomik büyüme sadece geleneksel faaliyetlere dayanmaz, aksine yeni koşullara sürekli yenilenme ve uyum sağlama üzerine kurulur. Bu durum; istikrarlı bir ekonominin, yeni istihdam alanlarının yaratılmasına ve nüfus için daha iyi bir yaşam kalitesine olanak tanır.

Bu nedenle inovasyon, sadece ekonomik büyüme için değil, aynı zamanda **bölgesel farklılıkların azaltılması için** de önemlidir. İnovatif faaliyetlerin desteklenmesi yoluyla, daha zayıf gelişmiş bölgeler ekonomilerini kademeli olarak iyileştirebilir ve yeni kalkınma fırsatları yaratabilirler. Modern Avrupa'da inovasyon, sürdürülebilir ve dengeli bir bölgesel kalkınmaya ulaşmak için kilit bir araç teşkil etmektedir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Bölgesel kalkınmanın mekânsal faktörleri nelerdir?
2. İnsan sermayesi modern kalkınma için neden çok önemlidir?
3. Bölgesel kalkınma için doğal ve sosyal faktörler nasıl farklılık gösterir?
4. Altyapı bölgesel kalkınmada ne gibi bir rol oynar?
5. Yenilikler bölgesel eşitsizlikleri azaltmada neden önemlidir?

Gelişmekte olan bir Avrupa bölgesinin kalkınmasına yardımcı olmanız gerektiğini hayal edin. Aşağıdakileri açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın: hangi sosyal faktörlerin iyileştirilmesi gerekiyor; eğitim, insan sermayesi ve inovasyon ekonomik büyümeye nasıl katkıda bulunabilir; bu, bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasına nasıl yardımcı olur!



Sanayi  
bölgeleriTarımsal  
bölgelerEkonomik  
kalkınmaBeşerî (insani)  
sermayeDoğal  
kaynaklar

Üretim

İnovasyon

Bölgesel  
kalkınma

## AVRUPA'DAKİ SANAYİ VE TARIM BÖLGELERİ

Avrupa'dan bir sanayi ve bir tarım bölgesi seçin ve şu konuları değerlendirin: Gelişimlerine hangi faktörler katkıda bulundu; hangisi daha hızlı ekonomik büyüme gösterdi ve neden; insan sermayesi ve inovasyonun rolü nedir?

Avrupa'da seyahat ederken bazı bölgelerde fabrikaların, sanayi bölgelerinin ve büyük şehirlerin baskın olduğunu, bazılarında ise işlenebilir arazilerin, köylerin ve tarım işletmelerinin ağırlıkta olduğunu kolayca fark edebiliriz. Bu farklılıklar tesadüfi olmayıp; **uzun vadeli ekonomik kalkınmanın**, doğal koşulların etkisinin ve insanın rolünün bir sonucudur. Avrupa kıtasındaki ekonomik kalkınmaya ve bölgesel farklılıklara katkıda bulunan endüstriyel ve tarımsal bölgelerin özelliklerini karşılaştıracız.

**Sanayi bölgeleri**, endüstriyel üretimin ve buna bağlı hizmetlerin baskın olduğu alanlardır. Bunlar çoğunlukla doğal kaynakların, önemli ulaşım rotalarının ve büyük şehirlerin yakınında gelişmiştir. Geçmişte sanayi bölgeleri; erken sanayileşmeyi ve ekonomik ilerlemeyi sağlayan kömür, demir ve diğer madenlerin çıkarılmasıyla yakından bağlantılıydı.

Bugün Avrupa'daki sanayi bölgeleri güçlü bir şekilde modernize edilmiştir. Geleneksel sanayi; yerini giderek daha fazla **yüksek teknoloji üretimine**, otomasyona ve dijital süreçlere bırakmaktadır. Bu tür bölgelerde beşerî sermaye, yani modern teknolojik zorluklara yanıt verebilecek eğitimli ve uzman iş gücü önemli bir rol oynamaktadır. Sanayi bölgeleri genellikle daha hızlı ekonomik büyüme, **daha yüksek verimlilik** ve daha fazla rekabet gücü elde ederler. İnovasyonun taşıyıcısıdır ve sıklıkla tüm ülkenin veya daha geniş bir bölgenin ekonomisi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptirler.

### Avrupa'nın En Önemli Sanayi Bölgeleri

| Sanayi Bölgesi | Coğrafi Konum                    | Tarihsel Temel                             | Baskın Sanayiler                            | Ekonomik Önem                                     |
|----------------|----------------------------------|--------------------------------------------|---------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Ruhr Bölgesi   | Batı Avrupa (Almanya)            | Kömür ve demir cevheri (demir metalürjisi) | Mekanik, Otomotiv, Kimya                    | Alman Sanayisinin ve Ekonomik Kalkınmasının Kalbi |
| Lombardiya     | Güney Avrupa (Kuzey İtalya)      | Ticaret ve Zanaatlar                       | Mekanik, Tekstil, Otomotiv                  | Avrupa'nın en gelişmiş bölgelerinden biri         |
| Bavyera        | Orta Avrupa (Güney Almanya)      | Endüstriyel modernizasyon                  | Otomotiv, elektronik, bilişim teknolojileri | Yüksek teknoloji ve yenilikçi sanayi bölgesi      |
| İle-de-France  | Batı Avrupa (Paris çevresi)      | Kentsel gelişim ve hizmetler               | Havacılık, elektronik, hizmet               | Önde gelen ekonomik bölge                         |
| Katalonya      | Güney Avrupa (Kuzeydoğu İspanya) | Ticaret ve Sanayi                          | Tekstil, Otomotiv, Kimya                    | Önemli sanayi ve ihracat bölgesi                  |





### Hollanda'nın modern çiftlikleri

Tarım bölgeleri, temel ekonomik faaliyetin tarım ve ilgili faaliyetler olduğu alanlardır. Doğal koşulların elverişli olduğu, verimli toprakların, düz arazinin ve uygun iklimin bulunduğu yerlerde gelişirler. Avrupa'da tarım bölgeleri uzun bir geleneğe sahiptir ve **gıda temininde** ve kırsal alanın korunmasında önemli bir rol oynar.

### Avrupa'nın En Önemli Tarım Bölgeleri

| Tarım Bölgesi                  | Coğrafi Konum                                                          | Doğal Koşullar                                            | Başlıca Tarım Ürünleri                | Bölge ve Avrupa İçin Önemi                                               |
|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|---------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|
| <b>Panonya Ovası</b>           | Orta ve Güneydoğu Avrupa (Macaristan, Sırbistan, Hırvatistan, Romanya) | Düz arazi yapısı, verimli topraklar, ılıman-karasal iklim | Tahıl ürünleri, ayçiçekleri           | Avrupa'nın en önemli tahıl bölgelerinden biri; gıda endüstrisinin temeli |
| <b>Kuzey Fransa Ovası</b>      | Batı Avrupa (Fransa, Belçika)                                          | Verimli topraklar, ılıman iklim                           | Tahıllar, şeker pancarı               | Yüksek verimli ve modern tarım                                           |
| <b>Po Nehri Vadisi boyunca</b> | Güney Avrupa (Kuzey İtalya)                                            | Alüvyon toprakları, yeterli su                            | Pirinç, mısır, sebze                  | Güçlü işleme sanayisi ile bağlantılı yoğun tarım                         |
| <b>Akdeniz Bölgesi</b>         | Güney Avrupa (İspanya, İtalya, Yunanistan)                             | Sıcak iklim, kurak yazlar                                 | Zeytin, bağcılık (üzüm), meyve, sebze | Yüksek piyasa değerine sahip uzmanlaşmış tarım                           |
| <b>Doğu Avrupa ovaları</b>     | Doğu Avrupa (Ukrayna, Rusya – Avrupa kısmı)                            | Büyük ovalar, verimli topraklar                           | Tahıl ürünleri, endüstriyel bitkiler  | İç ve ihracat pazarı için kitlesel gıda üretimi                          |

Tarım bölgelerindeki ekonomik büyüme genellikle sanayi bölgelerine göre daha yavaş olsa da önemi büyüktür. Modern tarım giderek artan bir şekilde **modern teknolojilere**, mekanizasyona ve bilimsel gelişmelere dayanmaktadır; bu da verimliliği artırır ve üretim kalitesini iyileştirir. Tarım, **işleme sanayisi**, ulaşım ve pazarlarla bağlantılı olduğunda, tarım bölgeleri ekonomik kalkınmalarını önemli ölçüde ilerletebilir ve yeni iş imkânları yaratabilir.

Sanayi ve tarım bölgelerini karşılaştırdığımızda, sanayi bölgelerinin genellikle **daha hızlı ve istikrarlı bir ekonomik büyüme** gösterdiği açıkça görülmektedir. Bunun nedeni, daha yüksek verimlilik, insan sermayesinin daha büyük rolü ve yeniliklerin yoğun bir şekilde uygulanmasıdır. Tarım bölgeleri ise ekonomik olarak daha zayıf olsalar da sürdürülebilir kalkınmada önemli bir rol oynamaktadır. Gıda güvenliğine, doğal kaynakların korunmasına ve alanın eşit şekilde yerleşimine katkıda bulunurlar. Modern koşullarda en başarılı bölgeler, **tarım ve sanayiye birleştirilerek** çeşitli ve istikrarlı bir ekonomi yaratan bölgelerdir.

### Ruhr bölgesi ve Ren Nehri'nin panoramik görüntüsü

#### Bilgi testi soruları:

1. Sanayi bölgeleri nelerdir ve başlıca özellikleri nelerdir?
2. Tarım bölgelerinin gelişimi için hangi doğal koşullar önemlidir?
3. Sanayi bölgeleri neden daha hızlı ekonomik büyüme gösterir?
4. İnovasyon, her iki bölge türünün gelişiminde ne gibi bir rol oynar?
5. Sanayi ve tarım faaliyetlerini birbirine bağlamak neden önemlidir?

Aşağıdaki konuları açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın: bir bölgenin sanayi mi yoksa tarım açısından mı gelişmesi daha önemlidir; tarım bölgesi ekonomik gelişimini nasıl iyileştirebilir; dengeli bölgesel kalkınma için sanayi ve tarımın birleştirilmesi neden önemlidir!



## AVRUPA'DA BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER: GELİŞMİŞ VE AZ GELİŞMİŞ BÖLGELER

Avrupa'da biri gelişmiş, diğeri az gelişmiş iki bölge seçin ve şu konuları düşünün: yaşam standartlarındaki farklılıklar nelerdir; nüfusun sahip olduğu eğitim olanakları nelerdir, bu farklılıklar insanların günlük yaşamlarını nasıl etkiliyor?

Gelişmiş  
bölgelerAz gelişmiş  
bölgelerYaşam  
standartıEğitim  
imkânlarıHizmetlere  
erişimBölgesel  
kalkınma

Avrupa, dünyanın en gelişmiş kıtalarından biri olarak kabul edilse de, kalkınma tüm topraklarına eşit şekilde dağılmamıştır. Bazı bölgelerde insanlar yüksek bir **yaşam standardıyla** yaşayıp kaliteli eğitim ve sağlık hizmetlerine erişebilirken, diğer bölgelerde nüfus ekonomik zorluklar, daha az istihdam fırsatı ve hizmetlere sınırlı erişimle karşı karşıyadır. Bölgeler arasındaki bu farklılıklara **bölgesel farklılıklar** denir. Bunlar; uzun süreli tarihi, ekonomik, doğal ve toplumsal süreçlerin bir sonucudur.

**Bölgesel farklılıklar**; farklı bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve mekânsal gelişmişlik düzeyindeki farklılıkları ifade eder. Bu durum; gelir, istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri ve yaşam koşullarındaki farklılıklar aracılığıyla fark edilir. Dengeli olmayan kalkınma, tüm bölgelerin ilerleme için aynı fırsatlara sahip olmadığı anlamına gelir. Bazı bölgeler daha hızlı gelişirken diğerleri geride kalır; bu da göç ve nüfus azalması gibi sosyal ve ekonomik sorunlara yol açabilir.

**Gelişmiş bölgeler**, yüksek derecede ekonomik kalkınma ve istikrar ile öne çıkar. Bu bölgelerde ekonomi çeşitlidir, verimlilik yüksektir ve nüfusun eğitime, sağlığa ve diğer kamu hizmetlerine erişimi iyidir.

Bu bölgelerde yaşam standardı yüksektir; gelişmiş okullar ve üniversiteler ile eğitim fırsatları büyüktür; altyapı modern ve iyi bağlantılara sahiptir, yüksek düzeyde istihdam ve sosyal güvence mevcuttur. Avrupa'daki gelişmiş bölgelerin büyük bir kısmı; ekonomik kalkınmanın erken başladığı ve sanayileşme, inovasyon ile istikrarlı kurumlar sayesinde sürekli olarak ilerlediği **Batı ve Kuzey Avrupa'da** yer almaktadır.

Paris, Fransa'nın ve Ile-de-France bölgesinin başkentidir.

## Bavarya bölgesinin başkenti Münih

| Avrupa'da Gelişmiş Bölgeler |                               |                 |                                                             |                                                  |
|-----------------------------|-------------------------------|-----------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| Bölge                       | Ülke / Avrupa Bölgesi         | Yaşam Standardı | Eğitim İmkânları                                            | Yüksek Gelişim Sebepleri                         |
| Île-de-France               | Fransa (Batı Avrupa)          | Çok yüksek      | Dünya standartlarında üniversiteler ve araştırma merkezleri | Güçlü ekonomi, hizmetler, inovasyon, iyi altyapı |
| Bavarya                     | Almanya (Orta Avrupa)         | Çok yüksek      | Gelişmiş eğitim ve meslek sistemi                           | Sanayi, teknoloji, insan sermayesi               |
| Lombardiya                  | İtalya (Güney Avrupa)         | Yüksek          | İyi eğitim ve araştırma kurumları.                          | Sanayi, girişimcilik, inovasyon                  |
| İskandinavya bölgesi        | İsveç, Norveç, Danimarka      | Çok yüksek      | Kaliteli eğitime evrensel erişim                            | Refah devleti, yenilikçilik, istikrarlı kurumlar |
| Benelüks bölgeleri          | Belçika, Hollanda, Lüksemburg | Yüksek          | Son derece gelişmiş eğitim sistemleri                       | Ticaret, lojistik, maliyet                       |

## Lüksemburg



### Karadağ'ın kırsal bölgesi Prokletiye

**Daha az gelişmiş bölgeler;** ekonomik kalkınmanın daha zayıf, ilerleme fırsatlarının ise daha sınırlı olduğu bölgelerdir. Bu bölgelerde sıklıkla daha yüksek işsizlik, daha düşük gelir ve kaliteli eğitim ile hizmetlere sınırlı erişim söz konusudur.

Bu bölgeler çoğunlukla daha düşük yaşam standardı, daha az eğitim fırsatı, zayıf altyapı ve genç ile eğitilmiş nüfusun göç etmesi (beyin göçü) gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Avrupa'da daha az gelişmiş bölgelere daha çok **Doğu ve Güneydoğu Avrupa'nın** belirli kesimlerinde, ayrıca bazı kırsal ve çevre alanlarda rastlanmaktadır.

| Avrupa'daki Az Gelişmiş Bölgeler        |                        |                 |                                     |                                   |
|-----------------------------------------|------------------------|-----------------|-------------------------------------|-----------------------------------|
| Bölge                                   | Ülke/Avrupa'nın bölümü | Yaşam standardı | Eğitim imkânları                    | Başlıca gelişim zorlukları        |
| <b>Balkan bölgesinin ayrı bölgeleri</b> | Güneydoğu Avrupa       | Düşük ila Orta  | Kırsal alanlarda sınırlı fırsatlar  | Zayıf ekonomi, göç, altyapı       |
| <b>Doğu Romanya</b>                     | Doğu Avrupa            | Düşük           | Yükseköğretime erişimin azlığı      | Bölgesel eşitsizlikler, yoksulluk |
| <b>Doğu Bulgaristan</b>                 | Doğu Avrupa            | Düşük ila Orta  | Yetersiz eğitim altyapısı           | İşsizlik, göç.                    |
| <b>Ukrayna'nın kırsal kesimleri</b>     | Doğu Avrupa            | Düşük           | Sınırlı eğitim ve sağlık hizmetleri | Ekonomik istikrarsızlık           |
| <b>Güney İtalya (Mezzogiorno)</b>       | Güney Avrupa           | Orta ila Düşük  | Kaliteli eğitime daha az erişim     | Tarihsel eşitsizlikler, işsizlik  |

Geleneksel Ukrayna köyü

Güney İtalya'nın Basilicata bölgesinde yer alan Matera şehri, dünyanın en eski kesintisiz yerleşim yerlerinden biridir.

**Yaşam standardı**, bölgesel kalkınmanın en önemli göstergelerinden biridir. Nüfusun yaşadığı koşulları ifade eder; gelirleri, barınma şartlarını, sağlık hizmetlerini, eğitimi ve sosyal güvenceyi kapsar. Gelişmiş bölgeler daha yüksek bir yaşam standardına sahipken, daha az gelişmiş bölgelerde nüfus sıklıkla sınırlı fırsatlarla ve daha düşük bir yaşam kalitesiyle karşı karşıya kalır.

**Eğitim**, bölgesel dengesizliklerin azaltılmasında kilit bir role sahiptir. Gelişmiş eğitim kurumlarına ve daha yüksek oranda eğitilmiş insana sahip bölgeler, ekonomik ilerleme için daha büyük fırsatlara sahiptir. Eğitimin yanı sıra sağlık, toplu taşıma ve kültürel kurumlar gibi hizmetlere erişim de önemli bir faktördür. Bu hizmetlere erişim ne kadar iyi olursa, bölgedeki yaşam kalitesi de o kadar yüksek olur.

#### Bilgi testi soruları:

1. Bölgesel eşitsizlikler nelerdir?
2. Avrupa'daki gelişmiş bölgelerin temel özellikleri nelerdir?
3. Az gelişmiş bölgeler hangi sorunlarla karşı karşıyadır?
4. Yaşam standardı neden bölgesel kalkınmanın önemli bir göstergesidir?
5. Eğitim, bölgesel eşitsizliklerin azaltılmasında ne gibi bir rol oynar?

Avrupa'da bölgesel farklılıkların nedenlerini, gelişmiş bölgelerin nasıl daha iyi bir yaşam standardı sağladığını ve eğitimin bu farklılıkları azaltmaya nasıl yardımcı olabileceğini açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!



## AVRUPA'DA BÖLGESEL FARKLILIKLAR: BATI, DOĞU, KUZEY VE GÜNEY AVRUPA

Batı Avrupa

Doğu  
AvrupaKuzey  
AvrupaGüney  
Avrupa

Coğrafi bir harita üzerinde Batı Avrupa, Doğu Avrupa, Kuzey Avrupa ve Güney Avrupa bölgelerini işaretleyin.

Avrupa, coğrafi ve siyasi bir bütün oluştursa da, farklı bölgelerindeki yaşam ve kalkınma koşulları önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Bazı bölgeler; yüksek yaşam standartları ve gelişmiş eğitim sistemleriyle ekonomik olarak güçlüyken, diğerleri hâlâ ekonomik zorluklar ve sınırlı fırsatlarla karşı karşıyadır. **Bölgesel dengesizliklerin** neden var olduğunu ve insanların günlük yaşamlarını nasıl etkilediğini daha iyi anlamak amacıyla; **Batı, Doğu, Kuzey ve Güney Avrupa** olmak üzere dört büyük Avrupa bölgesi arasında mekânsal bir karşılaştırma yapacağız.

**Batı Avrupa**, dünyanın en gelişmiş bölgelerinden biri olarak kabul edilir. Bu bölge; Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi ülkeleri kapsamaktadır. Sanayileşmeye erken başlayan bu bölge, hızlı bir ekonomik kalkınma gerçekleştirmiş ve güçlü ekonomiler yaratmıştır. Batı Avrupa'da yaşam standardı yüksektir; kaliteli eğitim ve sağlık hizmetlerine geniş bir erişim mevcuttur; altyapı modern ve iyi gelişmiştir, eğitim kurumları ile üniversiteler inovasyonda önemli bir rol oynamaktadır. Batı Avrupa, ekonomik kalkınma ile sosyal istikrarın birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu bir bölge modeli teşkil etmektedir.

Londra



### Moskova

**Doğu Avrupa**, gelişimlerini etkileyecek şekilde uzun süre farklı siyasi ve ekonomik sistemlerin parçası olmuş ülkeleri kapsamaktadır. Sosyalist sistemin çöküşünün ardından, bu bölgedeki birçok ülke ekonomik ve siyasi bir dönüşüm süreci başlatmıştır. Batı Avrupa ile karşılaştırıldığında yaşam standardı daha düşüktür; eğitim ve sağlık hizmetleri dengesiz bir şekilde gelişmiştir; kentsel ve kırsal alanlar arasında daha büyük bir fark bulunmaktadır. Yine de Doğu Avrupa ülkelerinin bir kısmı; yatırımlar, Avrupa fonları ve eğitimin iyileştirilmesi sayesinde ilerleme kaydetmektedir.

**Kuzey Avrupa** (İskandinav ülkeleri), doğal koşullar her zaman elverişli olmasa da yüksek yaşam kalitesiyle öne çıkmaktadır. Soğuk iklim ve uzun kışlar, ekonomik ve toplumsal kalkınma için bir engel teşkil etmemiştir. Bu bölge; çok yüksek bir yaşam standardı, güçlü bir eğitim sistemi ve yüksek okuryazarlık oranı, gelişmiş bir sosyal devlet anlayışı ile inovasyon ve teknolojinin büyük rolü ile karakterize edilir. Kuzey Avrupa; beşerî sermayenin ve iyi yönetişimin, doğal sınırlamaların üstesinden gelebileceğini göstermektedir.

### Stokholm



## Madrid

**Güney Avrupa;** İtalya, İspanya ve Balkan ülkeleri gibi Akdeniz çevresindeki devletleri kapsamaktadır. Bu bölge elverişli bir iklime ve zengin bir kültürel mirasa sahiptir, ancak kalkınma dengeli değildir. Güney Avrupa'da gelişmiş ve daha az gelişmiş bölgeler arasında büyük farklar bulunmaktadır; yaşam standardı dengesizdir ve eğitim fırsatları kentsel alanlarda kırsal alanlara kıyasla daha iyidir. Turizm ve tarım önemli ekonomik faaliyetler olsa da, bölgenin bir kısmı hâlâ ekonomik zorluklar ve işsizlikle karşı karşıyadır.

**İki bölgeyi (örneğin, Batı ve Doğu Avrupa veya Kuzey ve Güney Avrupa) karşılaştırın ve şu konuları düşünün: Hangi bölgede yaşam standardı daha yüksek; eğitim olanakları neler; bu farklılıkları en çok etkileyen faktörler neler?**



**Batı, Doğu, Kuzey ve Güney Avrupa** arasındaki bölgesel farklılıklar tesadüfi olmayıp, uzun süreli ve birbiriyle bağlantılı süreçlerin bir sonucudur. Bu bölgelerin her biri; ekonomisini, toplumunu ve kurumlarını güçlü bir şekilde etkileyen farklı bir tarihi gelişim sürecinden geçmiştir. Batı Avrupa, sanayileşmeye ve piyasa ekonomisinin geliştirilmesine erken başlarken; Doğu Avrupa'nın büyük bir kısmı uzun süre farklı bir siyasi ve ekonomik sistem içinde faaliyet göstermiş, bu da ekonomik ilerlemeyi yavaşlatmıştır.

**Ekonomik yapılar** da önemli bir rol oynamaktadır. Batı ve Kuzey Avrupa'da; daha yüksek katma değer ve daha yüksek gelir yaratan gelişmiş sanayi, hizmetler ve yüksek teknoloji faaliyetleri hakimdir. Güney ve Doğu Avrupa'nın bazı kesimlerinde ise ekonomi, hâlâ daha büyük ölçüde geleneksel faaliyetlere, tarıma ve turizme dayanmaktadır; bu durum sıklıkla daha yavaş ve daha istikrarsız bir ekonomik büyümeye yol açmaktadır.

**Eğitim sistemleri**, bölgesel farklılıkları derinleştiren veya azaltan bir diğer önemli faktördür. İyi organize edilmiş ve erişilebilir eğitim sistemlerine sahip bölgeler; inovasyonun, teknolojik gelişmenin ve rekabetçi bir ekonominin temeli olan nitelikli beşerî sermayeyi yaratırlar. Eğitim fırsatlarının sınırlı veya dengesiz dağıldığı yerlerde kalkınma yavaşlar ve genç nüfus sıklıkla göç eder. Ayrıca **siyasi istikrar ve kurumların kalitesi**, bölgesel kalkınma üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. İstikrarlı kurumlar, net kurallar ve etkin yönetim; yatırımlar, ekonomik büyüme ve sosyal güvence için elverişli bir ortam yaratır. Kurumların daha zayıf veya istikrarsız olduğu bölgelerde ise kalkınma daha güvensiz ve dengesizdir.

Sonuç olarak; **eğitime, kamu hizmetlerine ve sosyal korumaya erişimin**, bir bölgenin ilerleme fırsatları için kilit bir gösterge olduğu sonucuna varılabilir. Bu hizmetler ne kadar erişilebilir ve kaliteli olursa, ekonomik ve sosyal kalkınma ile Avrupa'daki bölgesel farklılıkların azaltılmasına yönelik fırsatlar da o kadar büyük olur.

| Karşılaştırmalı Genel Bakışla Avrupa'daki Bölgesel Farklılıklar |                                                             |                                                          |                                               |                                                        |
|-----------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Gösterge                                                        | Batı Avrupa                                                 | Doğu Avrupa                                              | Kuzey Avrupa                                  | Güney Avrupa                                           |
| <b>Tarihsel Gelişim</b>                                         | Erken sanayileşme ve sürekli ekonomik büyüme                | Daha sonraki ekonomik gelişme, sosyalizme geçiş          | Güçlü bir refah devletiyle istikrarlı gelişme | Dengesiz gelişme; bölgeler arasında tarihsel zıtlıklar |
| <b>Ekonomik Yapı</b>                                            | Gelişmiş sanayi, hizmetler ve yüksek teknoloji faaliyetleri | Gelişen sanayi, geleneksel faaliyetlerin daha büyük payı | Teknoloji ve hizmetlere dayalı modern ekonomi | Turizm, tarım ve hizmetler, daha az sanayi             |
| <b>Yaşam Standartları</b>                                       | Yüksek                                                      | Düşük ila orta                                           | Çok yüksek                                    | Çeşitli ve belirgin bölgesel farklılıklar gösteriyor.  |
| <b>Eğitim Olanakları</b>                                        | Gelişmiş ve Erişilebilir Eğitim Sistemleri                  | Eşitsiz Gelişmiş, Kırsal Alanlarda Sınırlı               | Yüksek Kaliteli ve Erişilebilir Eğitim        | Kentlerde Daha İyi, Kırsal Bölgelerde Daha Zayıf       |
| <b>Hizmetlere Erişim</b>                                        | Sağlık ve kamu hizmetlerine mükemmel erişim                 | Bazı bölgelerde sınırlı                                  | Evrensel ve kaliteli erişim                   | Özellikle çevre bölgelerde eşitsiz erişim              |
| <b>Siyasi istikrar ve kurumlar</b>                              | İstikrarlı ve verimli kurumlar                              | Güçlenme sürecindeki kurumlar                            | Çok istikrarlı kurumlar                       | Kurumsal istikrarın farklı dereceleri                  |
| <b>Kalkınma zorlukları</b>                                      | Rekabet gücünün korunması                                   | Eşitsizliklerin ve göçün azaltılması                     | Küresel değişimlere uyum sağlama              | Bölgesel eşitsizliklerin azaltılması                   |

#### Bilgi testi soruları:

1. Batı Avrupa'nın gelişmiş bir bölge olarak temel özellikleri nelerdir?
2. Doğu Avrupa hangi zorluklarla karşı karşıyadır?
3. Kuzey Avrupa, elverişsiz iklimine rağmen neden yüksek bir yaşam standardına sahiptir?
4. Güney Avrupa'daki temel bölgesel farklılıklar nelerdir?
5. Eğitim, bölgesel farklılıkların oluşmasında ne gibi bir rol oynar?

**Aşağıdaki konuları açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın: Avrupa bölgeleri arasındaki farklılıkların nedenleri; size göre hangi bölgenin en iyi yaşam koşullarını sunduğu ve bunun nedeni; eğitim ve hizmetlerin bölgesel kalkınmayı nasıl etkilediği!**



## BALKAN VE İSKANDİNAV YARIMADASI – GELİŞİMDEKİ BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR



Balkan ve İskandinav Yarımadalarını yaşam standardı, eğitim olanakları ve ekonomik kalkınma açısından karşılaştırın! Aralarındaki farklılıkları en çok etkileyen faktörlerin hangileri olduğunu düşünün!

Balkan  
Yarımadası  
İskandinav  
Yarımadası  
Yaşam  
standartı  
Eğitim  
imkânları  
Ekonomik  
kalkınma  
Coğrafi  
şartlar  
Bölgesel  
farklar

Balkan ve İskandinav Yarımadaı aynı Avrupa kıtasının parçasıdır, ancak tarih boyunca gelişimleri farklı yollardan gerçekleşmiştir. Her iki yarımada da belirgin bir coğrafi özgünlüğe, doğal zenginliklere ve kültürel çeşitliliğe sahip olmasına rağmen, bugün farklı ekonomik ve sosyal kalkınma düzeylerinde bulunuyorlar. Bu tür farklılıkların neden var olduğunu daha iyi anlamak amacıyla; **Balkan ve İskandinav Yarımadaı yaşam standardı, eğitim olanakları, ekonomik kalkınma, coğrafi ve toplumsal faktörlerin rolü gibi** çeşitli göstergeler üzerinden karşılaştıracğız.

**Balkan Yarımadası**, Avrupa'nın güneydoğu kesiminde yer alır ve karmaşık bir yeryüzü şekli, çeşitlilik gösteren bir iklim ve birden fazla denize kıyısı bulunması ile ayırt edilir. Bu doğal koşullar; tarım, turizm ve ticaretin gelişmesine olanak tanır, fakat aynı zamanda karmaşık yeryüzü şekli, bölgeler arasındaki ulaşım bağlantılarını ve ekonomik entegrasyonu zorlaştırmaktadır.

Balkan Yarımadası





### İskandinav Yarımadası

Avrupa'nın kuzey kesimini kapsayan İskandinav Yarımadası, esas olarak dağlık bir yeryüzü şekline (rölyefe) ve soğuk bir iklime sahiptir. Elverişsiz iklim koşullarına rağmen bu bölge; ekonomik kalkınma için rasyonel bir şekilde kullanılan ormanlar, su kaynakları ve enerji potansiyeli gibi zengin doğal kaynaklara sahiptir.

**Tarihsel gelişim**, her iki yarımadanın ekonomik durumu üzerinde güçlü bir etki yaratmıştır. Balkan Yarımadası yüzyıllar boyunca, ekonomik kalkınmayı ve istikrarlı kurumların oluşturulmasını yavaşlatan sık siyasi değişikliklerin, savaşların ve bölünmelerin yaşandığı bir alan olmuştur. Bunun bir sonucu olarak, birçok Balkan ülkesi bugün bile ekonomik zorluklarla ve bölgesel dengesizliklerle karşı karşıya kalmaktadır. İskandinav Yarımadası ise daha uzun bir siyasi istikrar ve kademeli ekonomik kalkınma dönemi geçirmiştir. Bu bölgedeki ülkeler; güçlü ve istikrarlı ekonomilerin yaratılmasına katkı sağlayan eğitime, sosyal korumaya ve iyi yönetişime erken dönemde yatırım yapmışlardır.

İskandinav ülkelerindeki **yaşam standardı**, Avrupa'da ve dünyada en yüksek olanlar arasındadır. Nüfus; yüksek derecede bir sosyal güvenceye, sağlık ve sosyal hizmetlere iyi bir erişime ve yüksek bir refah düzeyine sahiptir. Balkan ülkelerinde yaşam standardı ortalamada daha düşük ve dengesizdir. Kentsel ve kırsal alanlar arasında önemli farklılıklar bulunmakta olup, nüfusun bir kısmı işsizlik ve sınırlı ekonomik fırsatlarla karşı karşıyadır.

**Eğitim**, her iki yarımadanın kalkınmasında kilit bir faktör teşkil etmektedir. İskandinavya bölgesinde eğitim sistemi kaliteli, herkes için erişilebilir ve iş gücü piyasası ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır. Bu durum, yüksek eğitimli bir beşerî sermayenin yaratılmasına ve inovasyonun teşvik edilmesine olanak tanır. **Balkan bölgesinde** ise kaliteli eğitim kurumları bulunmasına rağmen, eğitime erişim ve ilerleme fırsatları dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Genç ve eğitimli insanların göç etmesi, bölgenin bazı kısımlarındaki beşerî sermayeyi daha da zayıflatmaktadır.



| Balkanlar ve İskandinav Yarımadası – Kalkınma Karşılaştırması |                                                   |                                                                   |
|---------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------|
| Gösterge                                                      | Balkan Yarımadası                                 | İskandinav Yarımadası                                             |
| <b>Coğrafi konum</b>                                          | Güneydoğu Avrupa, çeşitli denizlere erişim        | Kuzey Avrupa, Kuzey Kutup Dairesi'ne yakınlık                     |
| <b>Doğal koşullar</b>                                         | Değişken iklim, karmaşık arazi, verimli vadiler   | Soğuk iklim, dağlık arazi, ormanlar ve sular                      |
| <b>Doğal Kaynaklar</b>                                        | Tarım arazileri, hidroelektrik enerji, mineraller | Ormanlar, su kaynakları, hidroelektrik enerji, petrol ve doğalgaz |
| <b>Tarihsel Gelişim</b>                                       | Sık siyasi değişimler ve çatışmalar               | Uzun süreli siyasi istikrar dönemi                                |
| <b>Ekonomik Kalkınma</b>                                      | Eşitsiz, belirgin bölgesel farklılıklar           | Yüksek ve dengeli ekonomik kalkınma                               |
| <b>Baskın Faaliyetler</b>                                     | Tarım, turizm, hafif sanayi                       | Sanayi, hizmetler, teknolojiler, enerji                           |
| <b>Yaşam standartları</b>                                     | Düşük ila orta                                    | Çok yüksek                                                        |
| <b>Eğitim fırsatları</b>                                      | Eşitsiz, kırsal kesimde daha zayıf                | Kaliteli ve evrensel olarak erişilebilir eğitim                   |
| <b>İnsan sermayesi</b>                                        | Genç ve eğitilmiş insanların göçü                 | İnsan sermayesinin korunması ve geliştirilmesi                    |
| <b>Hizmetlere erişim</b>                                      | Sağlık ve hizmetlere eşitsiz erişim               | Hizmetlere evrensel ve kaliteli erişim                            |
| <b>Sosyal Politika</b>                                        | Sınırlı Sosyal Güvenlik                           | Güçlü Refah Devleti                                               |
| <b>Kalkınma Zorlukları</b>                                    | İşsizlik, Göç, Kurumsal Zayıflıklar               | Küresel Ekonomik Değişime Uyum Sağlama                            |

Farklılıklara rağmen, Balkan ve İskandinav Yarımadaı arasında belirli **benzerlikler** de mevcuttur. Her iki bölge de önemli doğal kaynaklara ve kültürel mirasa sahiptir. Kalkınmadaki farklılıklar; her şeyden önce bu kaynakların yönetim biçiminden, eğitime yapılan yatırımlardan ve kurumların istikrarından kaynaklanmaktadır. İskandinav Yarımadası, elverişsiz doğal koşullarda bile nasıl yüksek düzeyde bir kalkınma sağlanabileceğinin bir örneğini teşkil ederken; Balkan Yarımadası, elverişli coğrafi konumun ekonomik ilerleme için tek başına yeterli olmadığını göstermektedir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Balkan ve İskandinav Yarımadaı arasındaki başlıca doğal farklılıklar nelerdir?
2. Tarihsel gelişim, iki bölgenin ekonomik durumunu nasıl etkilemiştir?
3. İskandinav ülkelerinde yaşam standardı neden daha yüksektir?
4. Eğitim, bölgesel kalkınmada ne gibi bir rol oynar?
5. Bu iki yarımada arasındaki kalkınma farklılıklarını azaltmaya hangi faktörler katkıda bulunabilir?

**İskandinav Yarımadası'nın neden daha yüksek bir yaşam standardına sahip olduğunu; Balkan Yarımadası'nın karşılaştığı zorlukları, eğitim ve kurumların Balkanlar'da daha hızlı kalkınmaya nasıl katkıda bulunabileceğini açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!**



## AVRUPA'NIN KÜLTÜREL ALANI: YEREL KÜLTÜRLER, GELENEKLER VE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK

Avrupa'da bir bölge seçin ve o bölgeye özgü bir gelenek veya görenek, yerel kültürü temsil eden bir festival ve bu kültürel unsurların bölge için neden önemli olduğunu belirtin!

Avrupa sadece dağlardan, nehirlerden ve denizlerden oluşan coğrafi bir alan değil, aynı zamanda yüzyıllar boyunca inşa edilmiş **zengin bir kültürel mozaiktir**. Kıtanın farklı bölgelerinde insanlar farklı diller konuşmakta, farklı adetlere, geleneklere, inançlara ve yaşam biçimlerine sahip olmaktadır. Bu kültürel çeşitlilik, Avrupa'yı dünyadaki en ilginç ve en tanınabilir kültürel alanlardan biri yapmaktadır.

Avrupa'nın ortak bir kültürel alana sahip olduğunu söylediğimizde, bu tüm kültürlerin aynı olduğu anlamına gelmez; aksine **birbirleriyle bağlantılı oldukları**, temaslar, etkileşimler ve ortak bir tarih yoluyla geliştiklerini ifade eder. Avrupa kültürel alanının neyi temsil ettiğini ve **yerel kültürlerin, geleneklerin ve festivallerin** bölgesel kalkınmada nasıl bir rol oynadığını ele alacağız.

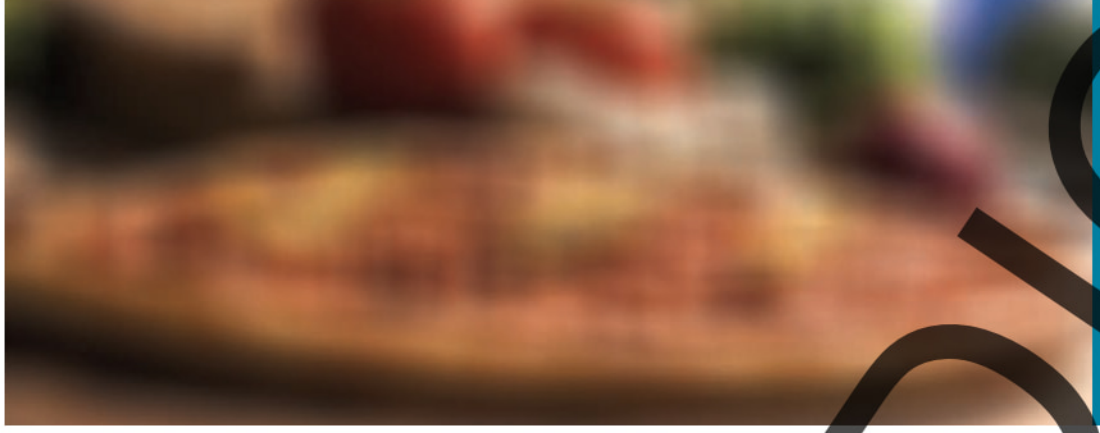
**Kültürel alan**, insanların manevi ve sosyal yaşamıyla ilgili olan her şeyi kapsar: dil, adetler, gelenekler, sanat, din, mimari ve günlük yaşam biçimi. Avrupa tek bir kültürel alanı temsil eder, fakat aynı zamanda birbirinden farklılık gösteren sayısız yerel kültürden oluşur. Avrupa kültürünün gelişimi; antik medeniyetlerin, Hristiyanlığın, Rönesans'ın, Aydınlanma'nın ve modern toplumsal süreçlerin etkisi altında kalmıştır. Bu sayede Avrupa, nesilden nesile aktarılan zengin bir kültürel mirasa sahiptir.

**Yerel kültürler ve gelenekler**, Avrupa'daki kültürel çeşitliliğin temelini oluşturur. Bunlar; doğal koşullara, tarihi olaylara ve nüfusun yaşam biçimine bağlı olarak gelişmiştir. Dağlık bölgelerde kıyı bölgelerine kıyasla daha farklı gelenekler gelişmiş, kırsal alanlar ise büyük şehirlere oranla farklı adetleri korumuştur.

Oktoberfest







Geleneksel  
Makedon  
mutfağı  
spesiyalitesi

### Avrupa'nın En Ünlü Festivalleri ve Özellikleri

| Festival                                                          | Ülke / Şehir                     | Festival türü         | Ana özellikleri                                           | Bölge için önemi                                 |
|-------------------------------------------------------------------|----------------------------------|-----------------------|-----------------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| <b>Oktoberfest (Oktoberfest)</b>                                  | Almanya – Münih                  | Gastronomi ve kültür  | Geleneksel müzik, halk kostümleri, bira ve yerel yemekler | Turizmi teşvik eder ve Baviera kültürünü tanıtır |
| <b>Venedik Karnavalı</b>                                          | İtalya – Venedik                 | Kültürel ve Tarih     | Maskeler, Kostümler, Sokak Etkinlikleri                   | Kültürel Geleneği Korur ve Turist Çeker          |
| <b>La Tomatina (La Tomatina)</b>                                  | İspanya – Buñol                  | Eğlenceli ve turistik | Büyük domates fırlatma, sokak etkinliği                   | Uluslararası turizmi artırır                     |
| <b>Nice Karnavalı</b>                                             | Fransa – Nice                    | Karnaval              | Geçit törenleri, müzik, çiçek alayları                    | Yerel kültürün tanıtımı ve ekonomik fayda        |
| <b>Edinburgh Festival Fringe (Edinburgh Festival Fringe)</b>      | Birleşik Krallık – Edinburgh     | Sanat                 | Tiyatro, müzik, sokak sanatı                              | Kültürel imaj ve yaratıcı ekonomi                |
| <b>Boğa Koşusu, San Fermín (Running of the Bulls, San Fermín)</b> | İspanya – Pamplona               | Geleneksel            | Halk adetleri, sokak etkinlikleri                         | Artan turist ilgisi                              |
| <b>Eurovision Şarkı Yarışması (Eurovision Song Contest)</b>       | Ev sahibi ülke (her yıl değişir) | Müzik                 | Uluslararası müzik yarışması                              | Kültürel bağlantılar ve Avrupa iş birliği        |
| <b>Sziget Festivali (Sziget Festival)</b>                         | Macaristan – Budapeşte           | Müzik                 | Uluslararası müzik, gençlik kültürü                       | Çok kültürlülüğü ve turizmi teşvik etme          |
| <b>Köln Karnavalı</b>                                             | Almanya – Köln                   | Karnaval              | Geçit törenleri, kostümler, halk kutlamaları              | Bölgesel kimliğin güçlendirilmesi                |
| <b>Işıklar Festivali (Fête des Lumières)</b>                      | Fransa – Lyon                    | Kültürel ve sanatsal  | Işık enstalasyonları ve sanat                             | Kentsel gelişim ve kültürel çekicilik            |



### Venedik Karnavalı'nda Maskeler

Gelenekler; halk kıyafetleri ve müzik, yerel mutfak, bayramlar ve aile yaşamıyla ilgili adetler, zanaatlar ve el sanatları aracılığıyla tanınır. Bunlar sadece geçmişin bir parçası değil, aynı zamanda bölgelerin modern kültürel kimliğinin de önemli bir unsurudur.

**Festivaller**, kültürel ifadenin en görünür biçimlerinden birini temsil eder. İnsanları bir araya getirir, gelenekleri canlandırır ve yerel topluluğu güçlendirirler. Avrupa'da, belirli bir bölgenin kültürel özgünlüğünü temsil eden binlerce müzik, folklor, din ve gastronomi festivali bulunmaktadır. Festivallerin ikili bir rolü vardır: kültürel rol – geleneklerin korunması ve aktarılması; ekonomik rol – ziyaretçilerin çekilmesi ve yerel turizmin geliştirilmesi. Bu sayede kültür, bölgesel kalkınma için de önemli bir faktör hâline gelir.

**Kültürel çeşitlilik**, Avrupa'nın en büyük değerlerinden biridir. Farklı kültürlerin var olmasına, gelişmesine ve birbirini tamamlamasına olanak tanır. Avrupa bölgeleri, farklı olmalarına rağmen kültürel mirasa saygı, hoşgörü ve iş birliği gibi ortak değerler üzerinden birbirine bağlıdır. Küreselleşme süreçlerinin yerel özelliklerin kaybolmasına yol açabileceği modern koşullarda, kültürel çeşitliliğin korunması özellikle büyük önem taşımaktadır.

#### Bilgi testi soruları:

1. Avrupa'nın kültürel alanı nedir?
2. Yerel kültürler ve gelenekler nelerdir?
3. Festivaller kültürel ve bölgesel kalkınmada ne gibi bir rol oynar?
4. Kültürel çeşitlilik Avrupa için neden önemlidir?
5. Yerel kültürler turizmin gelişimine nasıl katkıda bulunabilir?

**Avrupa'ya özgü bir yerel kültürü veya geleneği anlatan, kültürel çeşitliliğin korunmasına nasıl katkıda bulunduğunu açıklayan ve turizmin gelişimi için de önem taşıyıp taşımadığını belirten kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!**





Turizm  
Bölgesel  
kalkınma

Yerel turizm

Kitlese  
turizm

Sürdürülebilir  
turizm

Yerel  
topluluk

Yaşam  
kalitesi

## BÖLGESEL KALKINMANIN BİR FAKTÖRÜ OLARAK TURİZM: YEREL, KİTLESEL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

Ziyaret ettiğiniz bir Avrupa bölgesinin adını verin ve orada en yaygın turizm türünün ne olduğunu düşünün! Kalkınmaya daha çok katkıda mı bulunuyor yoksa sorun mu yaratıyor?

Avrupa, dünyada en çok ziyaret edilen kıtalardan biridir. Şehirleri, kültürel anıtları, doğal güzellikleri ve farklı yaşam biçimleri her yıl milyonlarca turisti kendine çekmektedir. Birçok Avrupa bölgesi için turizm sadece bir dinlenme ve rekreasyon biçimi değil, aynı zamanda **ekonomik ve bölgesel kalkınmanın kilit bir faktörüdür**. Turizm yoluyla gelir sağlanmakta, yeni istihdam alanları açılmakta ve altyapı geliştirilmektedir. Aynı zamanda turizm; yerel topluluk, kültür ve çevre üzerinde güçlü bir etki bırakmaktadır. Bu nedenle turizmin gelişme şekli, bölgelerin geleceği için hayati bir önem taşımaktadır.

**Turizm**, en uzak ve daha az gelişmiş bölgelerde bile kalkınmayı teşvik etme yeteneğine sahiptir. Turistler bir bölgeyi ziyaret ettiklerinde konaklama, yiyecek, ulaşım ve çeşitli hizmetleri kullanarak **yerel ekonomiyi** doğrudan desteklerler. Bu durum, güçlü bir sanayiye veya gelişmiş bir tarıma sahip olmayan bölgeler için özellikle önemlidir. Ancak turizmin etkisi her zaman aynı değildir. Hacmine ve organizasyon biçimine bağlı olarak turizm, dengeli bir kalkınmaya katkıda bulunabileceği gibi yeni sorunlar da yaratabilir. Turizm coğrafyasında **yerel, kitlese ve sürdürülebilir turizm** olarak ayırım yapılmaktadır.

**Yerel turizm** çoğunlukla daha küçük yerlerde, kırsal alanlarda ve gelenekleri korunmuş bölgelerde gelişir. Yerel kültürel ve doğal özelliklere dayanır ve nüfusun günlük yaşamı ile yakından bağlantılıdır. Bu turizm türünü seçen turistler; yerel kültürü, geleneksel mutfağı ve yaşam biçimini tanımak isterler. Bu tür bir turizm, insanları daha küçük ortamlarda tuttuğu, yerel girişimciliği teşvik ettiği ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunduğu için bölgesel kalkınmada önemli bir role sahiptir. Yerel turizm, geliştiren ancak yerel çevreye zarar vermeyen bir turizm örneğini temsil eder.

Toscana

| Avrupa'da Yerel Turizm Örnekleri |           |                       |                                             |                               |
|----------------------------------|-----------|-----------------------|---------------------------------------------|-------------------------------|
| Konum / Bölge                    | Ülke      | Yerel turizm türü     | Yerel özellikler                            | Toplumsal kazanç              |
| Toskana                          | İtalya    | Kırsal ve gastronomik | Yerel mutfak, şarap, küçük aile çiftlikleri | Yerel üreticiler için gelir   |
| Provence                         | Fransa    | Kültürel ve kırsal    | Geleneksel köyler, festivaller, lavanta     | Geleneklerin korunması        |
| Tirol                            | Avusturya | Dağlık ve kırsal      | Alp köyleri, yerel adetler                  | Dağ topluluklarının gelişimi; |
| Transilvanya köyleri             | Romanya   | Kırsal ve kültürel    | Halk mimarisi, el sanatları                 | Nüfusun korunması             |
| Etnik köyler                     | Makedonya | Etnik ve kırsal       | Geleneksel evler, yerel yemekler            | Yerel ürünlerin tanıtımı      |

**Kitlesel turizm**, özellikle kıyı bölgeleri ve büyük şehirler olmak üzere, Avrupa'nın bilinen turistik yerlerinde en yaygın olanıdır. Önemli ekonomik faydalar sağlar ve altyapı ve hizmetlerin hızlı gelişimini mümkün kılar. Birçok bölge için kitlesel turizm önemli bir gelir kaynağıdır. Bununla birlikte, aşırı turist sayısı ciddi sorunlara yol açabilir. Kirlilik, aşırı yapılaşma ve yerel halk üzerindeki baskı, yaşam kalitesini bozabilir ve doğal ve kültürel çevreyi tehlikeye atabilir. Bu nedenle, kitlesel turizm genellikle ekonomik olarak faydalı ancak uzun vadede riskli bir model olarak kabul edilir.

| Avrupa'da Kitlesel Turizm Örnekleri |            |                              |                                                    |                                                  |
|-------------------------------------|------------|------------------------------|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| Konum / Bölge                       | Ülke       | Kitlesel turizm türü         | Ana özellikler                                     | Bölgesel etkiler                                 |
| Barselona                           | İspanya    | Kentsel ve kıyı şeridititili | Çok sayıda turist, şehir turistik yerleri, plajlar | Yüksek gelirler, ancak yerel halk üzerinde baskı |
| Venedik                             | İtalya     | Kültürel tatil               | Kitlesel günübirlik geziler, tarihi merkez         | Aşırı kalabalık ve kültürel mirasa tehdit        |
| Costa del Sol                       | İspanya    | Kıyı şeridititili            | Oteller, yaz turizmi, plajlar                      | Kentleşme ve mevsimsel ekonomi                   |
| Yunan adaları                       | Yunanistan | Kıyı şeridititili            | Kitlesel turizm paketleri                          | Turizme bağımlılık                               |
| Paris                               | Fransa     | Kentsel ve kültürel tatil    | Dünyaca ünlü simge yapılar                         | Yüksek ekonomik fayda                            |

İtalya'nın Venedik kentinde kitlesel turizm



## İsviçre Alp Dağları'nda dağ turizmi

Kitlesel turizmin yarattığı sorunlara bir yanıt olarak, sürdürülebilir turizm giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu turizm türü, ekonomik fayda sağlamayı amaçlarken aynı zamanda doğayı, kültürü ve yerel halkın çıkarlarını korumayı hedefler. Sürdürülebilir turizm; doğal kaynaklara ve kültürel değerlere saygı gösterilerek kademeli ve dikkatli bir şekilde gelişir. Bu modelde yerel topluluk, turizm faaliyetlerine aktif olarak katılır ve kalkınma hızlı kâra değil, uzun vadeli faydaya odaklanır.

| Avrupa'da Sürdürülebilir Turizm Örnekleri |                    |                            |                                               |                                                |
|-------------------------------------------|--------------------|----------------------------|-----------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Lokasyon / Bölge                          | Devlet             | Sürdürülebilir Turizm Türü | Temel Uygulamalar                             | Bölgeye Faydaları                              |
| Alp Bölgesi (millî parklar)               | Avusturya, İsviçre | Dağcılık, eko-turizm       | Kontrollü ziyaretçi sayısı, doğanın korunması | Korunan ekosistemler ve istikrarlı yerel gelir |
| Slovenya İstrası                          | Slovenya           | Kırsal ve gastronomi       | Yerel ürünler, küçük aile işletmeleri         | Yerel ekonominin desteklenmesi                 |
| Lofoten Adaları                           | Norveç             | Doğal, eko-turizm          | Sorumlu kaynak kullanımı, eko-konaklama       | Doğanın korunması ve yüksek yaşam kalitesi     |
| Sardinya                                  | İtalya             | Kıyisal, sürdürülebilir    | Kitlesel turizmin sınırlandırılması           | Korunan kıyı şeridi ve kültür                  |
| Transilvanya                              | Romanya            | Kültürel ve kırsal         | Geleneklerin ve mimarinin korunması           | Yerel kimliğe zarar vermeden kalkınma          |

Transilvanya'da kırsal turizm, Romanya

### Cagliari, Sardinya

Turizmin geliştirilme biçimi, bölgelerdeki **yaşam kalitesini** doğrudan etkiler. Turizm, yaşam koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunabileceği gibi, sosyal ve çevresel sorunlar da yaratabilir. Bu nedenle, çağdaş Avrupa politikaları, **dengeli ve sorumlu bölgesel kalkınmanın** bir aracı olarak sürdürülebilir turizmi giderek daha fazla desteklemektedir.

#### Yerel, Kitlese ve Sürdürülebilir Turizmin Karşılaştırılması

| Gösterge                      | Yerel Turizm                  | Kitlese Turizm                         | Sürdürülebilir Turizm                    |
|-------------------------------|-------------------------------|----------------------------------------|------------------------------------------|
| <b>Turist hacmi</b>           | Az sayıda turist              | Çok büyük sayıda turist                | Kontrollü turist sayısı                  |
| <b>Gerçekleştiği alan</b>     | Kırsal alanlar, küçük yerler  | Kıyı şeritleri, dağlar, büyük şehirler | Doğal ve kültürel açıdan hassas bölgeler |
| <b>Yerel topluluğa etkisi</b> | Pozitif, doğrudan fayda       | Sıklıkla negatif                       | Pozitif ve uzun vadeli                   |
| <b>Ekonomik fayda</b>         | Orta düzeyde, yerel halk için | Yüksek, ancak dengesiz                 | Yüksek ve uzun vadeli                    |
| <b>Çevreye etkisi</b>         | Az                            | Büyük                                  | Minimum                                  |
| <b>Kültürün korunması</b>     | Yüksek                        | Sıklıkla tehlike altında               | Aktif olarak korunan                     |
| <b>Uzun vadeli kalkınma</b>   | Ölçülü ve sürdürülebilir      | Belirsiz                               | Sürdürülebilir ve dengeli                |

#### Bilgi testi soruları:

1. Turizm, bölgesel kalkınmada neden önemli bir faktördür?
2. Yerel turizm, küçük bölgelerin kalkınmasında ne gibi bir rol oynar?
3. Kitlese turizm ne gibi sorunlara yol açabilir?
4. Sürdürülebilir turizm nedir?
5. Sürdürülebilir turizm neden geleceğin modeli olarak kabul edilir?

Turizmin bir Avrupa bölgesinin gelişimini nasıl etkilediğini ve bu bölgenin geleceği için hangi turizm türünün en uygun olduğunu açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!



## KÜRESELLEŞME VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM: KÜLTÜREL YAYILMA VE HOMOJENLEŞME

Günlük hayattan kültürel yayılımı gösteren bir örnek verin (yemek, müzik, giyim)!  
Bu örneğin kültürel çeşitliliğe mi yoksa homojenleşmeye mi katkıda bulunduğunu düşünün!

Küreselleşme  
Kültürel yayılım  
Kültürel homojenleşme  
Kültürel çeşitlilik  
Çok kültürlü bölgeler  
Küresel eğilimler

Modern dünyada insanlar, fikirler, bilgiler ve ürünler her zamankinden daha hızlı hareket ediyor. Gelişmiş iletişim, ulaşım ve medya sayesinde dünyanın farklı bölgeleri birbirine giderek daha yoğun bir şekilde bağlanmaktadır. **Küreselleşme** olarak adlandırılan bu sürecin kültür, yaşam biçimi ve bölgesel kalkınma üzerinde güçlü bir etkisi vardır. Zengin bir kültürel tarihe ve güçlü uluslararası bağlara sahip bir alan olarak Avrupa, küreselleşmenin en net fark edildiği bölgelerden biridir. Küreselleşme; **kültürel değişimlere**, kültürel yayılmaya (difüzyona), **kültürel homojenleşmeye ve kültürel çeşitliliğe** neden olmaktadır.

**Küreselleşme**, dünyanın ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda giderek daha fazla birbirine bağlanması sürecidir. Farklı ülkeler ve bölgeler arasında bilgi, fikir ve kültürel kalıpların hızlı bir şekilde değiş tokuş edilmesine olanak tanır. Avrupa'da küreselleşme uluslararası ticaret, göçler ve turizmin yanı sıra günlük kültür, müzik, yemek, moda ve medya aracılığıyla da kendini göstermektedir. Bu süreç, kalkınma için yeni fırsatlar sunarken aynı zamanda yerel kültürlerin ve kimliklerin korunmasına dair soruları da beraberinde getirmektedir.

### Küreselleşme

**Kültürel yayılma (difüzyon)**, kültürel unsurların bir bölgeden diğerine yayılması sürecini temsil eder. Bu süreç; insanlar arasındaki temaslar, seyahatler, göçler, turizm ve medya aracılığıyla gerçekleşir. Böylece belirli yiyecekler, müzik tarzları, adetler veya bayramlar Avrupa'nın farklı yerlerinde tanınır ve kabul görür hâle gelir. Kültürel yayılma, kültürel yaşamın zenginleşmesine ve yeni kültürel formların oluşmasına katkıda bulunur. Aynı zamanda halklar arasında daha iyi bir anlayış ve iş birliği kurulmasını sağlar.

Kültürel yayılmaya paralel olarak küreselleşme, **kültürel homojenleşmeye** de yol açabilir. Bu süreç, yerel özelliklerin kademeli olarak kaybolduğu veya daha az fark edilir hâle geldiği, farklı bölgelerde benzer kültürel kalıpların ortaya çıkması durumunu ifade eder. Birçok Avrupa şehrinde eğlence, beslenme ve tüketim biçimlerinde benzer tarzlar gözlemlenebilmekte, bu da bölgeler arasındaki farkı azaltmaktadır. Bu durum, yerel kültür ve geleneğin korunması açısından bir zorluk teşkil etmektedir.

Homojenleşme süreçlerine rağmen, Avrupa hala güçlü bir **kültürel çeşitlilik** ile ayırt edilmektedir. Birçok bölge çok kültürlüdür, yani bu bölgelerde farklı etnik, dilsel ve kültürel kökenlerden insanlar bir arada yaşamaktadır. Bu bölgeler kültürel etkileşim ve iş birliği mekanları olduğu gibi, entegrasyon ve kimliğin korunmasıyla ilgili zorlukların da yaşandığı yerlerdir. Kültürel çeşitlilik, yaratıcılığa, inovasyona ve toplumsal kalkınmaya katkı sağladığı için Avrupa'nın önemli bir değeri olarak kabul edilmektedir.

| Kültürel Yayılım ve Kültürel Homojenleşme |                                                                               |                                                             |
|-------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Gösterge                                  | Kültürel yayılım                                                              | Kültürel homojenleşme                                       |
| <b>Kavram</b>                             | Farklı bölgeler ve halklar arasında kültürel unsurların yayılması ve değişimi | Farklı bölgelerde benzer kültürel kalıpların ortaya çıkması |
| <b>Gerçekleşme şekli</b>                  | Göç, turizm, medya, ticaret ve insanlar arası temaslar yoluyla                | Küresel medya, kitle kültürü ve küresel markalar yoluyla    |
| <b>Kültür üzerindeki etkisi</b>           | Kültürlerin zenginleşmesi ve karşılıklı etkileşimi                            | Yerel farklılıkların ve özelliklerin azalması               |
| <b>Yerel gelenekler üzerindeki etkisi</b> | Yerel kültürleri güçlendirebilir ve destekleyebilir                           | Yerel gelenekleri tehdit edebilir ve baskılayabilir         |
| <b>Avrupa'da Örnek</b>                    | Avrupa şehirlerinde farklı mutfakların, müziğin ve festivallerin yayılması    | Büyük şehirlerde benzer yaşam tarzları, eğlence ve tüketim  |
| <b>Küreselleşmeyle ilişki</b>             | Küreselleşmenin Olumlu Yönleri                                                | Küreselleşmenin Potansiyel Olumsuz Yönleri                  |
| <b>Sonuç</b>                              | Kültürel etkileşim ve halklar arasında daha büyük bir anlayış                 | Kültürel tekdüzellik ve kimlik kaybı                        |

Dijitalleşme, kitle iletişim araçları (kitle medyası) ve uluslararası turizm gibi modern küresel trendlerin, kültürel değişimler üzerinde önemli bir etkisi vardır. Özellikle turizm, kültürel yayılma (difüzyon) için güçlü bir kanal teşkil eder; ancak sorumlu bir şekilde geliştirilmediği takdirde homojenleşmeye de katkıda bulunabilir. Bu nedenle Avrupa politikaları; kültürel mirasın korunmasına, sürdürülebilir kültürel ve turistik uygulamaların desteklenmesine giderek daha fazla yönelmektedir.

#### Amsterdam'da Çin restoranı







Paris'te Çok kültürlülük

## Avrupa'daki Çokkültürlü Şehir Örnekleri

| Bölge / Şehir | Devlet           | Çok Kültürlülüğün Nedenleri             | Kültürel Özellikler                      | Kalkınmadaki Önemi                          |
|---------------|------------------|-----------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------------------------|
| Londra        | Birleşik Krallık | Göçler, kolonyal geçmiş, küreselleşme   | Farklı diller, mutfaklar ve dinler       | Küresel kültürel ve ekonomik merkez         |
| Paris         | Fransa           | Göçler, eğitim, turizm                  | Çok kültürlü mahalleler, sanat           | Kültürel çeşitlilik ve yaratıcı endüstriler |
| Berlin        | Almanya          | Tarihsel bölünmeler ve modern göçler    | Gelenekler ile modern kültürün birleşimi | İnovasyon ve kültürel açıklık               |
| Brüksel       | Belçika          | Avrupa kurumları, göçler                | Çok dillilik ve çok kültürlülük          | Avrupa iş birliği ve entegrasyonu           |
| Barselona     | İspanya          | Turizm ve iç göçler                     | Katalan ve uluslararası kültür           | Turizm ve bölgesel kimlik                   |
| Amsterdam     | Hollanda         | Ticaret, göçler                         | Hoşgörü ve kültürel çeşitlilik           | Açık ve kapsayıcı toplum                    |
| İstanbul      | Türkiye          | Avrupa ve Asya arasındaki coğrafi konum | Doğu ve Batı kültürel etkileri           | Kıtalar arası kültürel köprü                |

## Bilgi testi soruları:

1. Küreselleşme nedir?
2. Kültürel yayılım nasıl gerçekleşir?
3. Kültürel homojenleşme nedir?
4. Kültürel çeşitlilik Avrupa için neden önemlidir?
5. Küresel trendler kültür ve turizmi nasıl etkiler?

Küreselleşmenin ne olduğunu açıklayan, Avrupa'daki kültür üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinden birini sıralayan ve yerel kültürleri korumanın bir yolunu öneren kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!





## TURİZMDEKİ KÜRESEL TRENDLER VE BUNLARIN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİSİ

Günümüzde dikkatinizi çeken küresel bir turizm trendini belirtin ve bunun bir Avrupa bölgesinin gelişimini nasıl etkileyebileceğini düşünün!

Günümüzde turizm, birkaç on yıl öncesiyle aynı değildir. Teknolojinin hızlı gelişimi, küreselleşme ve insanların artan hareketliliği, **turizmde yeni küresel trendlerin ortaya çıkması-na** yol açmıştır. İnsanların seyahat etme, destinasyon seçme ve turistik yerleri deneyimleme biçimleri sürekli değişmektedir. Bu değişikliklerin **bölgesel kalkınma** üzerinde güçlü bir etkisi vardır; çünkü hangi bölgelerin daha cazip hâle geleceği, yerel ekonominin nasıl gelişeceği, doğaya ve kültüre karşı yaklaşımın nasıl olacağı bunlara bağlıdır.

**Küresel turizm trendleri**, dünya ve Avrupa düzeyinde ortaya çıkan turizm alışkanlıklarındaki genel yönelimleri ve değişiklikleri temsil eder. Bunlar; ekonomik, teknolojik, kültürel ve çevresel süreçlerin bir sonucudur ve büyük turizm merkezleri ya da küçük yerel destinasyonlar fark etmeksizin tüm bölgeleri etkiler. Avrupa'da bu trendler, turizmi giderek daha fazla daha kaliteli, daha sorumlu ve daha bireyselleştirilmiş seyahat biçimlerine doğru yönlendirmektedir.

En önemli küresel trendlerden biri **turizmin dijitalleşmesidir**. Günümüzde turistler seyahatlerini internet üzerinden planlamakta, rezervasyonlar için dijital platformları kullanmakta ve deneyimlerini sosyal ağlar aracılığıyla paylaşmaktadır. Bu durum, daha küçük ve daha az tanınan bölgelerin de turistler için görünür ve erişilebilir hâle gelmesine olanak tanır. Dijitalleşme bilgiye erişimi kolaylaştırır, ancak aynı zamanda belirli destinasyonlara yapılan ziyaretlerin aniden artmasına da yol açabilir ki bu durum, onların yönetimi için bir zorluk teşkil etmektedir.

Turizmin  
dijitalleşmesi





## Avrupa'da Turizmin Dijitalleşmesine Örnekler

| Dijitalleşme Biçimi             | Açıklama                                               | Turizme Etkisi                         |
|---------------------------------|--------------------------------------------------------|----------------------------------------|
| Çevrimiçi rezervasyonlar        | İnternet üzerinden konaklama ve ulaşım rezervasyonu    | Seyahatlerin daha kolay planlanması    |
| Dijital turizm platformları     | Turistik bilgiler için uygulamalar ve web siteleri     | Turistlerin daha iyi bilgilendirilmesi |
| Sanal turlar                    | Müzelerde ve tarihi yerlerde çevrimiçi yürüyüşler      | Kültürün erişilebilirliği ve tanıtımı  |
| Sosyal ağlar                    | Deneyimlerin paylaşılması ve destinasyonların tanıtımı | Artan turistik ziyaretçi sayısı        |
| Dijital haritalar ve navigasyon | Yön bulma ve rota planlama uygulamaları                | Daha kolay hareket etme ve keşfetme    |

Modern turistler, doğaya, kültürel mirasa ve yerel topluluğa saygı duyan sürdürülebilir turizme giderek daha fazla ilgi göstermektedir. Kısa ve kitlesel ziyaretler yerine, daha uzun süreli konaklamalara, yerel deneyimlere ve doğa ve kültürle ilgili aktivitelere olan ilgi artmaktadır. Bu eğilim, dengeli kalkınmayı teşvik ederek ve alan üzerinde aşırı yük oluşturmaktan istikrarlı gelir yaratarak bölgesel kalkınma üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

## Avrupa'da Sürdürülebilir Turizm Trendine Örnekler

| Lokasyon / Bölge         | Devlet   | Sürdürülebilir Turizm Türü                    | Temel Sürdürülebilir Uygulamalar                                         | Bölgeye Etkisi                             |
|--------------------------|----------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| Fjordlar (Fiyortlar)     | Norveç   | Doğal ve eko-turizm                           | Gemi turları (krvaziyer) sayısının sınırlandırılması, peyzajın korunması | Korunan doğa ve kontrollü ziyaretçi sayısı |
| Korsika                  | Fransa   | Kıyisal ve kırsal                             | Yerel işletmelerin desteklenmesi, eko-konaklama                          | Turizm ve doğa arasında denge              |
| Alentejo                 | Portekiz | Kırsal turizm, tarım turizmi ve şarap turizmi | Yerel gıda kullanımı, küçük konaklama kapasiteleri                       | Kırsal alanların kalkınması                |
| Kara Orman (Schwarzwald) | Almanya  | Dağcılık ve eko-turizm                        | Sürdürülebilir patikalar, ekolojik ulaşım                                | Orman ekosistemlerinin korunması           |
| Azor Adaları             | Portekiz | Ada sürdürülebilir turizmi                    | Yenilenebilir enerji, biyoçeşitliliğin korunması                         | Sürdürülebilir ekonomik kalkınma           |

### Kara Orman, Almanya

Bir diğer önemli eğilim ise **kentsel turizmin** artışıdır. Avrupa şehirleri, kültürel etkinlikleri, tarihi mirası ve modern yaşam tarzı nedeniyle giderek daha çekici hâle gelmektedir. Bununla birlikte, şehir merkezlerindeki aşırı turist sayısı, yerel halk için fiyat artışları ve günlük yaşamın aksaması gibi sorunlar yaratabilir. Bu durum, küresel eğilimlerin bölgesel kalkınma için hem bir fırsat hem de bir zorluk olabileceğini göstermektedir.

#### Avrupa'da Kentsel Turizm Örnekleri

| Şehir     | Devlet     | Kentsel Turizmin Karakteri              | Temel Turistik İçerikler                          | Bölgeye Etkisi                               |
|-----------|------------|-----------------------------------------|---------------------------------------------------|----------------------------------------------|
| Berlin    | Almanya    | Kültürel ve tarihi                      | Müzeler, kültürel etkinlikler, çağdaş sanat       | Kültürel gelişim ve yaratıcı endüstriler     |
| Viyana    | Avusturya  | Kültürel-sanatsal                       | Klasik müzik, mimari, müzeler                     | İstikrarlı bir ekonomik faktör olarak turizm |
| Prag      | Çekya      | Tarihi kentsel turizm                   | Eski şehir (Old town), mimari, kültürel miras     | Kültürel turizm yoluyla bölgesel kalkınma    |
| Madrid    | İspanya    | Kentsel ve kültürel                     | Müzeler, spor etkinlikleri, şehir hayatı          | Hizmet sektörünün gelişimi ve istihdam       |
| Budapeşte | Macaristan | Kültürel ve rekreasyonel                | Kaplıcalar (Termaller), tarihi merkez, Tuna Nehri | Kentsel gelişimin itici gücü olarak turizm   |
| Kopenhag  | Danimarka  | Modern ve sürdürülebilir kentsel turizm | Kentsel planlama, bisikletler, kültür             | Yüksek yaşam kalitesi ve sürdürülebilirlik   |



## Prag, Çek Cumhuriyeti

Bölgelerin küresel turizm eğilimlerine nasıl uyum sağlayacağı, onların geleceği için hayati bir önem taşıyacaktır. Sürdürülebilirliğe, dijital bağlantıya ve kültürel mirasın korunmasına yatırım yapacak bölgeler, uzun vadeli kalkınma için daha büyük fırsatlara sahip olacaktır. Bu nedenle modern turizm, giderek daha fazla sadece ekonomik kazanç sağlayan bir araç olarak değil, aynı zamanda yaşam kalitesini artırmanın ve bölgesel kimliği korumanın da bir yolu olarak görülmektedir.

## Brandenburg Kapısı, Berlin



## Bilgi testi soruları:

1. Küresel turizm trendleri nelerdir?
2. Dijitalleşme turizmi nasıl değiştiriyor?
3. Sürdürülebilir turizme olan ilgi neden artıyor?
4. Kentsel turizm ne gibi zorluklar yaratıyor?
5. Küresel trendler bölgesel kalkınmayı nasıl etkiliyor?

Küresel turizm eğilimlerinin neler olduğunu açıklayan, bu trendlerin bir olumlu ve bir olumsuz etkisini sıralayan ve bölgelerin bu değişikliklere nasıl uyum sağlayabileceğini öneren kısa bir metin (8-10 cümle) yazın.



Küresel  
Zorluklarİklim  
DeğişikliğiBölgesel  
KalkınmaSürdürülebilir  
KalkınmaÇevresel  
EtkilerEkonomik  
Etkiler

## AVRUPA'DA KÜRESEL ZORLUKLAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

İklim olayına (kuraklık, sel, sıcak hava dalgası) bir örnek verin ve bunun bir Avrupa bölgesinin gelişimini nasıl etkileyebileceğini açıklayın!

Modern dünya, tekil devletlerin sınırlarını aşan çok sayıda zorlukla karşı karşıyadır. Küresel sorunlar (küresel zorluklar) olarak bilinen bu sorunlar; ekonomiyi, çevreyi, nüfusu ve dünyadaki bölgelerin kalkınmasını etkilemektedir. En gelişmiş ve en yoğun nüfuslu kıtalardan biri olan Avrupa, bu süreçlerin sonuçlarına özellikle maruz kalmaktadır. Günümüzün en önemli küresel sorunlarından biri, Avrupa'nın bölgesel kalkınması üzerinde doğrudan ve dolaylı etkisi olan iklim değişikliğidir. Bunlar tüm bölgeleri eşit şekilde etkilememekte, aksine farklı ekonomik, ekolojik ve sosyal sonuçlar yaratmaktadır.

**Küresel sorunlar**, tüm dünyayı etkileyen ve ortak çözümler gerektiren süreç ve olgulardır. Sonuçları birden fazla kıtada hissedildiğinden, tek bir devlet veya tek bir bölge tarafından çözülemezler. Avrupa'da küresel sorunlar; iklim değişikliği, göçler, ekonomik rekabet, enerji bağımlılığı ve demografik değişikliklerle ilişkilidir. Bu sorunlar bölgesel kalkınmayı güçlü bir şekilde etkilemektedir; çünkü doğal kaynakların nasıl kullanılacağı, nüfusun nereye yerleşeceği ve ekonomik büyüme koşullarının nasıl olacağı bunlara bağlıdır.

Avrupa'da İklim Değişikliği Örnekleri ve Sonuçları

| Bölge                     | İklim Değişikliği                            | Doğaya Etkileri                          | Kalkınmaya Etkileri                               |
|---------------------------|----------------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Güney Avrupa (Akdeniz)    | Daha sık kuraklıklar ve sıcak hava dalgaları | Su kaynaklarının azalması                | Tarım ve turizmde zorluklar                       |
| Alp Bölgesi               | Buzulların erimesi                           | Su rezervlerinin ve ekosistemlerin kaybı | Kış turizminin azalması                           |
| Kuzey Avrupa              | Sıcaklıkların artması                        | Ekosistemlerde değişiklikler             | Ormanlık ve tarımda değişiklikler                 |
| Avrupa'nın Kıyı Bölgeleri | Deniz seviyesinin yükselmesi                 | Kıyı erozyonu                            | Yerleşim yerleri ve turizm merkezleri için tehdit |
| Orta Avrupa               | Daha sık taşkınlar (sel baskınları)          | Toprakların ve altyapının zarar görmesi  | Ekonomik zararlar ve koruyucu önlem ihtiyacı      |





İklim değişikliği; sıcaklık, yağış ve hava koşullarındaki uzun vadeli değişiklikleri ifade eder. Avrupa'da bu değişiklikler; daha sık yaşanan kuraklıklar, seller, sıcak hava dalgaları ve buzulların erimesi şeklinde kendini göstermektedir. Bu olguların doğal çevre üzerinde olduğu kadar ekonomik faaliyetler üzerinde de ciddi etkileri vardır. Avrupa'nın güney kesimlerinde iklim değişikliği, su kaynaklarının azalmasına ve tarımsal üretimin zorlaşmasına yol açmaktadır. Kuzey ve dağlık bölgelerde ise buzulların erimesi ve ekosistemlerde değişiklikler gözlenmektedir. Bu yolla iklim değişikliği, kalkınmada **bölgesel farklılıklar** yaratmaktadır.

#### Avrupa'da İklim Değişikliğinin Doğrudan Ekolojik Sonuçları

| Ekolojik Olgı                       | Değişikliğin Açıklaması                                      | Avrupa'da Etkilenen Bölgeler | Doğaya Etkileri                                                  |
|-------------------------------------|--------------------------------------------------------------|------------------------------|------------------------------------------------------------------|
| <b>Buzulların erimesi</b>           | Sıcaklık artışı buzulların küçülmesine (azalmasına) yol açar | Alpler, İskandinavya         | Su rezervlerinin kaybı, ekosistemlerin değişmesi                 |
| <b>Kuraklıklar</b>                  | Azalan yağışlar ve yüksek sıcaklıklar                        | Güney Avrupa (Akdeniz)       | Toprakların kuruması, biyoçeşitliliğin azalması                  |
| <b>Taşkınlar (Seller)</b>           | Şiddetli yağışlar ve karların hızla erimesi                  | Orta ve Batı Avrupa          | Toprak erozyonu, yaşam alanlarının (habitatların) yok olması     |
| <b>Deniz seviyesinin yükselmesi</b> | Kutup buzlarının erimesi ve suyun termal genişlemesi         | Kıyı bölgeleri               | Kıyı şeritlerinin sular altında kalması, toprakların tuzlanması  |
| <b>Orman yangınları</b>             | Uzun kurak dönemler ve sıcak hava dalgaları                  | Güney ve Güneydoğu Avrupa    | Ormanların ve hayvan türlerinin yok olması                       |
| <b>Biyoçeşitlilik kaybı</b>         | İklim ve yaşam alanlarındaki (habitatlardaki) değişiklikler  | Tüm Avrupa                   | Bitki ve hayvan türlerinin neslinin tükenmesi (ortadan kalkması) |

### Sürdürülebilir kalkınma kavramının görselleştirilmesi

İklim değişikliğinin; toprak bozunumu, biyoçeşitlilik kaybı ve aşırı hava olaylarının artması gibi doğrudan ekolojik sonuçları vardır. Aynı zamanda tarım, turizm, enerji ve altyapıyı etkilediği için ekonomik sonuçlara da yol açmaktadır. Örneğin, kıyı bölgeleri deniz seviyesinin yükselmesiyle karşı karşıyadır ve bu durum yerleşim yerleri ile turizm merkezleri için bir tehdit oluşturmaktadır. Dağlık bölgeler kış turizminde değişikliklerle karşı karşıya kalırken, kentsel bölgeler artan kirliliğe ve sıcak hava dalgalarına maruz kalmaktadır.

İklim değişikliğine bir yanıt olarak, sürdürülebilir kalkınma giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma; çevreyi ve gelecek nesilleri tehlikeye atmayan bir ekonomik büyümeyi ifade eder. Avrupa'da sürdürülebilir kalkınma; yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, doğal kaynakların korunması ve bölgesel kalkınmanın planlanması yoluyla teşvik edilmektedir.

İklim değişikliğine zamanında uyum sağlayan bölgeler, istikrarlı ve uzun vadeli bir kalkınma için daha büyük fırsatlara sahip olur. Bu nedenle iklim değişikliği sadece ekolojik bir sorun değil, aynı zamanda Avrupa bölgelerinin gelecekteki kalkınmasını şekillendiren önemli bir faktördür.

#### Bilgi testi soruları:

1. Küresel zorluklar nelerdir?
2. İklim değişikliği neden Avrupa için en büyük zorluklardan biridir?
3. İklim değişikliğinin ekonomik ve çevresel sonuçları nelerdir?
4. İklim değişikliği neden tüm bölgeleri eşit şekilde etkilemez?
5. Sürdürülebilir kalkınma ne anlama gelir?

İklim değişikliğinin ne olduğunu, Avrupa'nın bölgesel kalkınmasını nasıl etkilediğini ve sürdürülebilir kalkınmanın bu zorluğa neden önemli bir yanıt olduğunu açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!



## GÖÇ VE DEMOGRAFİK YAŞLANMA: AVRUPA BÖLGELERİ İÇİN ZORLUKLAR

İnsanların bir bölgeden göç etmesinin bir nedenini belirtin ve bunun bölgenin gelişimini nasıl etkilediğini açıklayın!

Nüfus, bölgesel kalkınmanın en önemli unsurlarından biridir. İnsanların mekânsal olarak nasıl dağıldığı, hareket ettiği ve yaşlandığı; ekonomi, iş gücü piyasası, sosyal hizmetler ve yaşam kalitesi üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Günümüz Avrupa'sında **göçler ve demografik yaşlanma**, belirgin bölgesel farklılıklar yaratan en önemli küresel zorluklar arasında yer almaktadır. Bazı bölgeler nüfus çekip büyüme kaydederken, diğerleri nüfusun azalması ve yaşlanmasıyla karşı karşıya kalmakta, bu durum da onların kalkınmasını doğrudan etkilemektedir.

**Göçler**, daha iyi yaşam koşulları elde etmek amacıyla nüfusun bir yerden başka bir yere hareket etmesidir. Avrupa'da bu göçler; nüfusun aynı ülke içindeki bölgeler arasında hareket ettiği **iç göçler** ve insanların bir ülkeden diğerine taşındığı **dış göçler** şeklinde olabilir. Göçün en yaygın nedeni ekonomik dengesizliktir. İnsanlar, daha az gelişmiş bölgelerden istihdam olanaklarının, eğitimin ve daha iyi kamu hizmetlerinin daha fazla olduğu daha gelişmiş bölgelere doğru hareket ederler. Bu süreç, büyük şehirlerde ve gelişmiş bölgelerde nüfus yoğunlaşmasını artırır.



Göçler

### Göç Türleri ve Göç Nedenleri

| Göç Türü                      | Açıklama                                         | Temel Nedenler                       | Avrupa'dan Örnekler               |
|-------------------------------|--------------------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------|
| <b>İç Göç</b>                 | Nüfusun tek bir ülke sınırları içindeki hareketi | İstihdam, eğitim, daha iyi hizmetler | Fransa ve Almanya'da köy → kent   |
| <b>Dış (Uluslararası) Göç</b> | Farklı ülkeler arasındaki hareket                | Ekonomik fırsatlar, güvenlik         | Doğu → Batı Avrupa                |
| <b>Ekonomik Göç</b>           | İş ve gelir elde etme amaçlı göç                 | İşsizlik, düşük ücretler             | Güneydoğu Avrupa → AB             |
| <b>Eğitim Göçü</b>            | Öğrenim görme amaçlı göç                         | Nitelikli eğitim                     | Almanya ve Fransa'daki öğrenciler |
| <b>Kırsaldan Kentsel Göç</b>  | Kırsal alanlardan kentsel bölgelere taşınma      | Kentleşme, sanayi                    | Balkanlar → başkentler            |
| <b>Zorunlu Göç</b>            | Dış tehditler nedeniyle gerçekleşen göç          | Çatışmalar, iklim değişikliği        | Avrupa'ya yönelen mülteciler      |
| <b>Mevsimlik Göç</b>          | Çalışma amaçlı geçici hareket                    | Tarım, turizm                        | Güney Avrupa (yaz/kış)            |

Göçlerin bir sonucu olarak, Avrupa'da yoğun bir kentleşme görülmektedir. Büyük şehirler ve metropol bölgeler nüfusunu sürekli artırırken, kırsal ve çevre (periferik) bölgeler nüfus azalmasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Kentleşme (şehirleşme) ekonomik büyümeye ve inovasyona katkı sağlamakta, fakat aynı zamanda konut yetersizliği, artan trafik ve altyapı üzerinde baskı gibi sorunlar da yaratmaktadır. Böylece göçler, bölgesel kalkınma için hem fırsatlar hem de zorluklar oluşturmaktadır.

| Avrupa'da Kentleşme Örnekleri |                  |                                             |                                      |                                                     |
|-------------------------------|------------------|---------------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| Şehir / Bölge                 | Ülke             | Kentleşme Biçimi                            | Temel Nedenler                       | Bölge Üzerindeki Sonuçları                          |
| <b>Londra</b>                 | Birleşik Krallık | Metropoliten kentleşme                      | İstihdam, hizmetler, küresel ekonomi | Yoğun nüfus, ekonomik büyüme, trafik baskısı        |
| <b>Paris</b>                  | Fransa           | Kentsel yoğunlaşma                          | Sanayi, idari yapı, eğitim           | Hizmet sektörünün gelişimi, artan yaşam maliyetleri |
| <b>Berlin</b>                 | Almanya          | Post-endüstriyel (sanayi sonrası) kentleşme | Sanayi, kültür, göçler               | Kentsel gelişim, kültürel çeşitlilik                |
| <b>Madrid</b>                 | İspanya          | Başkent kentsel büyümesi                    | İç göçler, idari yapı                | Bölgesel baskınlık, kentsel baskı                   |
| <b>Budapeşte</b>              | Macaristan       | Nüfus yoğunlaşması                          | Eğitim, hizmetler, turizm            | Kırsal bölgelerden göç verilmesi                    |
| <b>Bükreş</b>                 | Romanya          | Hızlı kentleşme                             | Ekonomik göçler                      | Altyapısal zorluklar                                |
| <b>Üsküp</b>                  | Kuzey Makedonya  | Ulusal kentsel yoğunlaşma                   | İstihdam, eğitim                     | Bölgesel dengesizlikler                             |

Demografik yaşlanma, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının artmasını ifade eder. Bu süreç, düşük doğum oranları ve uzayan yaşam süresi nedeniyle özellikle Avrupa'da oldukça belirgindir. Nüfusu belirgin şekilde yaşlanan bölgeler; iş gücü yetersizliği, emeklilik ve sağlık sistemleri için artan maliyetler ile karşı karşıya kalmakta ve bu durum ekonomik büyümeyi yavaşlatmaktadır. Birçok durumda genç nüfus göç etmekte, bu da bölgesel farklılıkları daha da derinleştirmektedir.

Avrupa'daki nüfus hareketleri





Avrupa'da yaşa göre nüfus

Göçler ve demografik yaşlanma birbiriyle yakından ilişkili süreçlerdir. Genç ve çalışabilir nüfus bir bölgeden göç ettiğinde, orada daha yaşlı bir nüfus kalmakta ve bu durum yaşlanma sürecini hızlandırmaktadır. Bu durum en sık kırsal ve daha az gelişmiş bölgelerde yaşanmaktadır. Diğer taraftan, göçmen çeken bölgeler beşerî sermayelerini yenilemeyi ve nüfusun yaşlanmasını yavaşlatmayı başarmakta, bu da onlara daha büyük bir ekonomik dinamizm kazandırmaktadır.

Nüfusun dengesiz hareketi ve yaşlanması, Avrupa'da **bölgesel farklılıklar** yaratmaktadır. Bu nedenle Avrupa politikaları ve ulusal politikalar; her geçen gün dengeli bölgesel kalkınmaya, daha az gelişmiş bölgelerin desteklenmesine ve genç nüfusun elde tutulması için gerekli koşulların yaratılmasına daha fazla odaklanmaktadır. Gelecekte bölgesel kalkınma, bölgelerin göç ve demografik değişimlerle ne kadar başarılı bir şekilde başa çıkabileceğine bağlı olacaktır.

#### Bilgi testi soruları:

1. Göç nedir ve ne tür göçler vardır?
2. İnsanlar neden gelişmiş bölgelere göç eder?
3. Demografik yaşlanma nedir?
4. Göç ve yaşlanma bölgesel kalkınmayı nasıl etkiler?
5. Bu süreçler Avrupa'da neden bölgesel eşitsizlikler yaratır?

Göç ve demografik yaşlanmanın ne olduğunu açıklayan, bu süreçlerin Avrupa bölgeleri üzerindeki bir sonucunu belirten ve bölgesel eşitsizlikleri azaltmak için bir çözüm önerisi sunan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!



Ekonomik  
rekabetEnerji  
bağımlılığıBölgesel  
kalkınmaSanayi  
bölgeleriEnerji  
kaynaklarıSürdürülebilir  
kalkınma

## AVRUPA'DA EKONOMİK REKABET VE ENERJİ BAĞIMLILIĞI

Enerji kıtlığının bir bölgedeki sanayi faaliyetlerini nasıl etkileyebileceğine dair bir örnek verin!

Küreselleşme koşullarında, Avrupa bölgeleri birbirinden soyutlanmış bir şekilde gelişmektedir. Bölgeler sürekli olarak hem kendi aralarında hem de dünyanın diğer bölgelerindeki bölgelerle rekabet etmektedir. **Ekonomik rekabet** olarak adlandırılan bu süreç; bölgesel kalkınma, istihdam ve yaşam standartları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda günümüz ekonomisi, büyük ölçüde enerjiye bağımlıdır. Bölgelerin enerjiyi nasıl tedarik ettiği ve kullandığı, onların ekonomik istikrarını belirlemektedir. Bu nedenle **enerji bağımlılığı**, bugün Avrupa için en önemli zorluklardan birini oluşturmaktadır.

**Ekonomik rekabet;** bölgeler, ülkeler ve şirketler arasında yatırımlar, pazarlar, iş gücü ve teknolojik gelişme için yapılan yarış ifade eder. Avrupa'da ekonomik rekabet; inovasyona, altyapıya ve beşerî sermayeye sürekli yatırım yapan endüstriyel ve ileri derecede gelişmiş bölgeler arasında özellikle belirgindir. Daha rekabetçi olmayı başaran bölgeler yatırımları çekmekte, yeni iş alanları yaratmakta ve daha hızlı bir ekonomik büyüme gerçekleştirmektedir. Diğer taraftan, rekabet koşullarına uyum sağlayamayan bölgeler genellikle kalkınmada geride kalmakta, bu da bölgesel dengesizliklere yol açmaktadır.

Avrupa'daki sanayi bölgeleri, ekonomik rekabette geleneksel olarak önemli bir role sahiptir. Ancak bugün başarı, yalnızca sanayi üretiminin hacmine değil, aynı zamanda **teknolojik gelişmişliğe ve enerji verimliliğine** de bağlıdır. Modern teknolojileri, otomasyonu ve inovasyonları kullanan bölgeler, üretim maliyetlerini düşürmeyi ve rekabet güçlerini artırmayı başarmaktadır. Bu süreçte, güvenli enerji arzı ekonomik kalkınma için kilit bir ön koşul hâline gelmektedir.

Avrupa'da Enerji Bağımlılığı ve Yenilenebilir Enerji Kaynakları

| Bölge / Ülke   | Enerji Bağımlılığı Derecesi | Temel Enerji Kaynakları    | Yenilenebilir Kaynakların Kullanımı | Kalkınma Üzerindeki Etkisi                     |
|----------------|-----------------------------|----------------------------|-------------------------------------|------------------------------------------------|
| Batı Avrupa    | Orta                        | Petrol ve gaz ithalatı     | Rüzgâr ve güneş enerjisi            | Artan rekabet gücü ve istikrar                 |
| Kuzey Avrupa   | Düşük                       | Hidroenerji, rüzgâr        | Çok yüksek                          | Sürdürülebilir kalkınma ve enerji bağımsızlığı |
| Doğu Avrupa    | Yüksek                      | Fosil yakıt ithalatı       | Sınırlı                             | Daha büyük ekonomik riskler                    |
| Güney Avrupa   | Orta                        | Enerji kaynakları ithalatı | Güneş enerjisi                      | Sürdürülebilir kalkınma potansiyeli            |
| Almanya        | Orta                        | Fosil + yenilenebilir      | Yüksek (rüzgâr, güneş)              | Endüstriyel rekabet gücü                       |
| Norveç         | Çok düşük                   | Hidroenerji                | Çok yüksek                          | Enerji açısından kendine yeterlilik            |
| Balkan Bölgesi | Yüksek                      | Enerji ithalatı            | Orta (hidro)                        | Bağımlılık ve ekonomik kırılganlık             |



### Sürdürülebilir kalkınma kavramının görselleştirilmesi

**Enerji bağımlılığı**, bir ülkenin veya bölgenin büyük ölçüde enerji kaynakları ithalatına bağımlı olduğu durumu ifade eder. Avrupa'da pek çok bölge yeterli düzeyde kendi enerji kaynaklarına sahip değildir ve petrol, doğal gaz ile diğer enerji kaynaklarının ithalatına dayanmaktadır. Bu bağımlılık, özellikle küresel kriz veya artan enerji fiyatları dönemlerinde ekonomik ve siyasi istikrarsızlık yaratabilir. Enerji bağımlılığı yüksek olan bölgeler, üretim maliyetlerinin artması nedeniyle daha az rekabetçidir.

Enerji bağımlılığına bir yanıt olarak Avrupa; rüzgâr, güneş ve su gibi **yenilenen enerji kaynaklarına** giderek daha fazla yönelmektedir. Bu süreç sadece ithalata olan bağımlılığı azaltmakla kalmayıp, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmaya ve çevrenin korunmasına da katkı sağlamaktadır. Yenilenebilir enerjiye yatırım yapan bölgeler yeni ekonomik fırsatlar yaratmakta, teknolojik gelişmeyi teşvik etmekte ve rekabet güçlerini pekiştirmektedir. Böylece enerji politikası, bölgesel kalkınmanın önemli bir parçası hâline gelmektedir.

Ekonomik rekabet ve enerji bağımlılığı birbirleriyle yakından ilişkili süreçlerdir. Güvenli ve sürdürülebilir enerji arzına sahip bölgeler, istikrarlı bir kalkınma ile Avrupa ve dünya pazarlarında başarılı bir şekilde yer alma konusunda daha yüksek şansa sahiptir. Gelecekte Avrupa'nın bölgesel kalkınması; bölgelerin rekabet güçlerini artırma, enerji bağımlılıklarını azaltma ve sürdürülebilir ekonomik stratejiler uygulama becerilerine bağlı olacaktır.

#### Bilgi testi soruları:

1. Ekonomik rekabet nedir?
2. Ekonomik rekabet bölgesel kalkınmayı nasıl etkiler?
3. Enerji bağımlılığı nedir?
4. Enerji bağımlılığı ekonomi için neden bir sorundur?
5. Yenilenebilir enerji kaynaklarının Avrupa'daki rolü nedir?

**Ekonomik rekabetin ve enerji bağımlılığının ne olduğunu açıklayan, bölgesel kalkınma için neden önemli olduklarını belirten ve Avrupa'da enerji bağımlılığını azaltmaya yönelik bir çözüm önerisi sunan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!**





## AVRUPA POLİTİKALARI VE BÖLGESEL KALKINMAYA YÖNELİK SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇÖZÜMLER

Az gelişmiş bölgelerin Avrupa politikaları ve fonları aracılığıyla desteklenmesi neden önemlidir?

Avrupa; iklim değişikliği, ekonomik rekabet, göçler, demografik yaşlanma ve enerji bağımlılığı gibi çok sayıda küresel ve bölgesel zorlukla karşı karşıyadır. Bu süreçler tüm bölgeleri aynı ölçüde etkilememekte, aksine kalkınmada **bölgesel dengesizlikler** yaratmaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği bünyesinde; dengeli ve sürdürülebilir bir bölgesel kalkınmayı desteklemeyi, bölgeler arasındaki farkları azaltmayı ve nüfusun yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan ortak **Avrupa politikaları** geliştirilmektedir.

Avrupa Birliği'nin en önemli ortak politikalarından biri **bölgesel (uyum) politikadır**. Bu politika; Avrupa'daki bölgeler arasındaki ekonomik, sosyal ve mekânsal (bölgesel) farklılıkları azaltmayı amaçlamaktadır. Bu politika aracılığıyla daha az gelişmiş bölgeler, kırsal alanlar ve yapısal sorunları olan bölgeler desteklenmektedir. Bölgesel politika; altyapı, eğitim, istihdam, çevrenin korunması ve enerji dönüşümü projelerini finanse eden çeşitli fonlar ve programlar vasıtasıyla uygulanmaktadır.

### Bölgesel Kalkınma İçin Avrupa Fonları ve Programları Genel Bakışı

| Fon / Program                               | Finansman Alanı            | Proje Türleri                               | Bölgelere Faydaları                  |
|---------------------------------------------|----------------------------|---------------------------------------------|--------------------------------------|
| <b>Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF)</b> | Altyapı, inovasyon, enerji | Altyapı, inovasyon, enerji                  | Ekonomik büyüme ve daha iyi bağlantı |
| <b>Uyum Fonu (Cohesion Fund)</b>            | Çevre ve ulaşım            | Atık su arıtma tesisleri, demiryolları      | Çevrenin iyileştirilmesi             |
| <b>Avrupa Sosyal Fonu (ESF)</b>             | Eğitim ve istihdam         | Eğitimler, mesleki yeniden eğitim, istihdam | Daha iyi beşerî sermaye              |
| <b>Avrupa Tarımsal Kırsal Kalkınma Fonu</b> | Kırsal ve yerel kalkınma   | Çiftçilere destek, kırsal altyapı           | Kırsal bölgelerin kalkınması         |
| <b>IPA Programları</b>                      | Aday ülkelere destek       | Eğitim, kurumlar, altyapı                   | AB standartlarına yaklaşma           |
| <b>Yeşil Geçiş Programları</b>              | Enerji dönüşümü            | Güneş ve rüzgâr enerjisi santralleri        | Enerji bağımlılığının azaltılması    |

Avrupa Birliği, bölgesel politikanın uygulanması için **Avrupa kalkınma fonlarını** kullanır. Bu fonlar aracılığıyla yollar, demiryolları, okullar, hastaneler, enerji ve çevre projeleri finanse edilir. Söz konusu fonlar, yerel ve bölgesel kalkınmanın ilerletilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa fonları sayesinde bölgeler; kalkınma kapasitelerini geliştirme, yatırım çekme ve daha iyi yaşam ile çalışma koşulları oluşturma imkânı elde eder.



## Kuzey Makedonya'nın Kullandığı Avrupa Fonları ve Programları

| Fon / Program                      | Ülke Statüsü | Finansman Alanı               | Aktivite / Proje Örnekleri                  | Kalkınma Açısından Önemi                     |
|------------------------------------|--------------|-------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------------------------|
| IPA (Katılım Öncesi Yardım Aracı)  | Aday Ülke    | Altyapı, kurumlar, eğitim     | Yollar, okullar, kamu yönetimi              | AB standartlarına yaklaşma                   |
| IPA II / IPA III                   | Aday Ülke    | Bölgesel ve ekonomik kalkınma | Belediyelerin ve işletmelerin desteklenmesi | Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması |
| IPARD                              | Aday Ülke    | Tarım ve kırsal kalkınma      | Çiftliklerin modernizasyonu                 | Kırsal bölgelerin kalkınması                 |
| Erasmus+                           | Ortak Ülke   | Eğitim ve mobilité            | Öğrenci ve öğretmen değişim programları     | Beşerî sermayenin geliştirilmesi             |
| Ufuk Avrupa (Horizon Europe)       | Ortak Ülke   | Araştırma ve inovasyon        | Bilimsel ve teknolojik projeler             | İnovasyonun teşvik edilmesi                  |
| Sınır Ötesi İş Birliği Programları | Ortak Ülke   | Yerel ve bölgesel kalkınma    | Komşu ülkelerle ortak yürütülen projeler    | Bölgesel iş birliğinin güçlendirilmesi       |

Modern Avrupa politikaları, her geçen gün daha fazla **sürdürülebilir kalkınmaya** odaklanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma; çevre koruma ve sosyal sorumluluk ile el ele giden bir ekonomik ilerlemeyi ifade eder. Bu bağlamda Avrupa Birliği; kirliliğin azaltılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını ve enerji verimliliğini kapsayan ve “**yeşil geçiş**” olarak adlandırılan süreci teşvik etmektedir. Sürdürülebilir çözümler, doğal kaynakları tüketmeden ve gelecek nesilleri tehlikeye atmadan bölgelerin uzun vadeli kalkınmasını güvence altına almayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği, ortak politikalar uygulayarak bölgeler arasında daha güçlü **bir uyum (kohezyon)** yaratmaya çalışmaktadır. Az gelişmiş bölgelere sağlanan destekler; altyapının iyileştirilmesine, istihdamın artırılmasına ve yerel ekonominin güçlendirilmesine katkıda bulunur. Bu sayede Avrupa politikaları yalnızca ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda **sosyal istikrarı**, bölgesel dengeyi ve sürdürülebilir kalkınmayı da hedeflemektedir.

Avrupa'da bölgesel kalkınmanın geleceği, Avrupa politikalarının ve sürdürülebilir çözümlerin ne kadar başarılı bir şekilde uygulanacağına bağlı olacaktır. Avrupa programlarına aktif olarak katılan ve sürdürülebilir projelere yatırım yapan bölgeler, ilerleme konusunda daha büyük fırsatlara sahip olmaktadır. Bu nedenle Avrupa politikaları, küresel zorluklarla başa çıkmada ve Avrupa bölgelerinin dengeli ile sürdürülebilir kalkınmasını sağlamada kilit bir mekanizma teşkil etmektedir.

## Bilgi testi soruları:

1. Avrupa Birliği'nin bölgesel (uyum) politikası nedir?
2. Avrupa politikaları bölgesel kalkınma için neden önemlidir?
3. Avrupa fonlarının rolü nedir?
4. Sürdürülebilir kalkınma ne anlama gelir?
5. Avrupa politikaları bölgesel farklılıkların azaltılmasına nasıl katkıda bulunur?

**Avrupa Birliği'nin bölgesel politikasının ne olduğunu açıklayan, sürdürülebilir kalkınmanın Avrupa bölgeleri için neden önemli olduğunu belirten ve bölgesel kalkınmaya katkıda bulunacak bir proje örneği öneren kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!**



# AVRUPA BÖLGELERİNİN TEKNOLOJİSİ, ALTYAPISI VE DİJİTAL KALKINMASI

Otoyollar, demiryolları, internet ve dijital teknolojiler Avrupa'daki insanların yaşam ve çalışma şeklini nasıl değiştiriyor? Neden bazı bölgeler diğerlerine göre daha iyi bağlantılara sahip ve daha hızlı geliyor? Teknoloji ve altyapı, modern bölgesel kalkınmanın kilit itici güçleridir; ekonomi, turizm ve yaşam kalitesi üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bu konuda; farklı altyapı türlerinin ve dijitalleşmenin, Avrupa bölgelerinin mekânsal bağlantılarını ve kalkınmasını nasıl şekillendirdiğini araştıracağız. Konunun amacı; öğrencilerin altyapı ve dijital teknolojilerin bölgesel kalkınmadaki önemini anlamalarını, bölgeler arasındaki farkları görmelerini ve daha sürdürülebilir ile daha rekabetçi bir Avrupa yaratmadaki rollerini kavramalarını sağlamaktır.





ARS STUDIO



Altyapı  
geliştirme

Bölgesel  
iletişim

Ulaşım ağları

Ulaşım  
altyapısı

Sosyal  
altyapı

Dengesiz  
kalkınma

## AVRUPA'DA ALTYAPI GELİŞTİRME VE BÖLGESEL İLETİŞİM

Avrupa haritasını kullanarak, iyi bağlantılı iki bölge ve daha az bağlantılı iki bölge bulun! Nedenini açıklayın!

Yolları, okulları, hastaneleri veya diğer bölgelerle iyi bir iletişimi olmayan bir bölge hayal edin. Bu tür koşullarda günlük yaşam, ekonomi ve kalkınma ciddi şekilde sınırlanırdı. Tam da bu yüzden **altyapı**, bölgesel kalkınmanın en önemli ön koşullarından birini oluşturur. Avrupa'da altyapısal kalkınma; ekonomik ilerleme, yaşam kalitesi ve bölgesel bağlantı ile yakından ilişkilidir. Ancak altyapı, tüm Avrupa bölgelerinde eşit şekilde gelişmemiştir; bu durum da kalkınma fırsatlarında farklılıklar yaratmaktadır.

**Altyapısal kalkınma**, toplumun normal işleyişini sağlayan yapı ve sistemlerin inşasını ve bakımını kapsar. Ulaşım, enerji, iletişim, sosyal ve dijital altyapıyı içerir. Avrupa bölgelerinde altyapısal gelişmişlik düzeyi; ekonomik faaliyetleri, nüfusun hareketliliğini ve kamu hizmetlerine erişimi doğrudan etkiler. İyi gelişmiş bir altyapıya sahip bölgeler yatırımları ve nüfusu daha kolay çekerken, bağlantıları zayıf olan bölgeler genellikle kalkınmada geride kalır.

**Bölgesel iletişim**, farklı bölgeler arasında ulaşım, iletişim ve sosyal ağlar aracılığıyla kurulan bağlantıyı temsil eder. İnsanların, malların, bilgilerin ve hizmetlerin hareketini mümkün kılar. Avrupa'da bölgesel iletişim, özellikle yoğun ulaşım ağlarının hızlı ve verimli bağlantı sağladığı Batı ve Orta Avrupa'da son derece gelişmiştir. Buna karşılık, kırsal ve dağlık bölgeler sıklıkla sınırlı iletişim olanakları ile karşı karşıya kalır; bu durum da onları daha az bağlantılı ve ekonomik açıdan daha az çekici hâle getirir.

### Yol altyapısı







### Altyapı konsepti

**Ulaşım ağları**, bölgesel iletişimin temelini oluşturur. Şehirlerin, sanayi bölgelerinin ve kırsal alanların birbirine bağlanmasını sağlarlar. Avrupa ulaşım altyapısı; yollar, otoyollar, demiryolu hatları, havalimanları ve limanlardan oluşmaktadır. Gelişmiş ulaşım ağları; daha hızlı ekonomik büyümeyi, daha etkin ticareti ve nüfusun daha fazla hareketliliğini (mobilitiyi) mümkün kılar. Bu nedenle ulaşım altyapısı, Avrupa'daki bölgesel kalkınmanın en önemli anahtar faktörlerinden biri olarak kabul edilir.



Yüksek gelişmişlik düzeyine rağmen Avrupa, **dengesiz bir altyapısal kalkınma** ile karşı karşıyadır. Tarihsel koşullar, ekonomik olanaklar, coğrafi konum ve siyasi öncelikler, bazı bölgelerin diğerlerine kıyasla çok daha iyi bağlantılara sahip olmasına yol açmıştır. Bu farklılıklar özellikle Batı ve Doğu Avrupa arasında, ayrıca kentsel ve kırsal bölgeler arasında oldukça belirgindir. Dengesiz altyapısal gelişme; ekonomik fırsatları ve nüfusun yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Altyapı yalnızca ekonomik kalkınmaya hizmet etmekle kalmaz, aynı zamanda günlük yaşamı da iyileştirir. İyi bir bölgesel iletişim; eğitime, sağlığa, kültüre, spora ve diğer hizmet alanlarına daha kolay erişim sağlar. Bu nedenle altyapısal kalkınma, bölgesel farklılıkların azaltılmasında ve Avrupa'daki sosyal uyumun (kohezyonun) güçlendirilmesinde son derece önemli bir araç olarak görülmektedir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Altyapı geliştirme nedir?
2. Bölgesel iletişim nedir?
3. Ulaşım ağları Avrupa için neden önemlidir?
4. Altyapı geliştiriminin dengesizliğine hangi faktörler katkıda bulunur?
5. Altyapı yaşam kalitesini nasıl etkiler?

Altyapı geliştiriminin ne olduğunu; bölgesel iletişimin neden önemli olduğunu, dengesiz kalkınmanın Avrupa bölgelerini nasıl etkilediğini açıklayan kısa bir metin (8-10 cümle) yazın!





Ulaşım  
altyapısı  
Yollar

Demiryolları  
Havaalanları

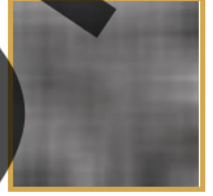
Limanlar

Bağlantılı  
ve izole  
bölgeler

## AVRUPA BÖLGELERİNİN ULAŞIM ALTYAPISI, KARAYOLLARI, DEMİRYOLLAR, HAVAALANLARI VE LİMANLAR

Avrupa'daki ulaşım ağlarının haritasına bakın ve yoğun ulaşım altyapısına sahip bir bölgeyi ve daha zayıf bağlantıya sahip bir bölgeyi işaretleyin!v

Avrupa, dünyanın en yoğun şekilde birbirine bağlanmış kıtalarından biridir. Gelişmiş **ulaşım altyapısı** sayesinde insanlar, mallar ve hizmetler farklı bölgeler arasında hızlı ve etkin bir şekilde hareket edebilmektedir. Bu bağlantı sadece günlük yaşam için değil; aynı zamanda ekonomik kalkınma, ticaret ve bölgesel iş birliği için de hayati öneme sahiptir. Ancak, yüksek gelişmişlik düzeyine rağmen, ulaşım altyapısı tüm Avrupa bölgelerinde eşit derecede gelişmemiştir.



**Karayolu altyapısı**, Avrupa'daki en yaygın ulaşım şeklidir. Otoyol ve ana yol ağı; büyük şehirleri, sanayi bölgelerini ve turizm merkezlerini birbirine bağlar. Batı ve Orta Avrupa'da otoyollar yoğun ve iyi bakımlı olup, bu durum hızlı bir taşımacılığa ve güçlü bir bölgesel bağlantıya olanak tanır. Buna karşılık, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'nın bazı bölgelerinde karayolu ağının daha az gelişmiş olması, ekonomik faaliyetleri ve hareketliliği sınırlandırmaktadır.

Avrupa'nın En Ünlü Yol Güzergahları Tablosu

| Güzergah Adı                           | Bağladığı Bölgeler / Ülkeler                                                                                                                 | Yol Türü                 | Avrupa İçin Önemi                                           |
|----------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|-------------------------------------------------------------|
| <b>Avrupa Koridoru X</b>               | Avusturya – Slovenya – Hırvatistan – Sırbistan – Kuzey Makedonya – Yunanistan                                                                | Otoyol                   | Orta ve Güneydoğu Avrupa arasındaki ana bağlantı            |
| <b>Avrupa Koridoru IV</b>              | Almanya (Dresden/Nürnberg) – Çek Cumhuriyeti – Slovakya (veya Avusturya üzerinden) – Macaristan – Romanya – Bulgaristan – Yunanistan/Türkiye | Otoyol / Ana yol         | Önemli bir doğu-batı güzergahı                              |
| <b>Avrupa Koridoru V</b>               | İtalya – Slovenya – Macaristan – Ukrayna                                                                                                     | Otoyol                   | Adriyatik ile Doğu Avrupa bölgelerinin birbirine bağlanması |
| <b>Avrupa Koridoru VII (Tuna)</b>      | Almanya – Avusturya – Macaristan – Sırbistan – Romanya – Bulgaristan                                                                         | Karma (Karayolu + Nehir) | Orta ve Doğu Avrupa'da ticaret ve taşımacılık               |
| <b>Trans-Avrupa Ulaşım Ağı (TEN-T)</b> | Tüm Avrupa                                                                                                                                   | Otoyollar ve ana yollar  | Ekonomik ve bölgesel entegrasyon için temel ağ              |

Yunanistan, Attika'da modern çok katlı karayolu kavşağı.





### Avrupa demiryolu ağı

**Demiryolu ulaşımının** Avrupa'da uzun bir geleneği vardır ve günümüzde **sürdürülebilir ulaşımın** en önemli biçimlerinden birini oluşturmaktadır. Modern hızlı trenler, büyük kentsel merkezler arasında hızlı bir bağlantı sağlar. Gelişmiş demiryolu ağları, otomobil trafiğine olan ihtiyacı azaltır, kirliliği düşürür ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunur. Ancak, demiryolu altyapısının dengesiz bir şekilde dağılmış olması, bölgeler arasında farklılıklar yaratmaktadır.

#### Avrupa'nın En Önemli Demiryolu Güzergahları

| Demiryolu Güzergahının Adı            | Bağladığı Bölgeler / Şehirler                                                 | Demiryolu Türü              | Bölgesel Kalkınma İçin Önemi                            |
|---------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|---------------------------------------------------------|
| Paris – Brüksel – Amsterdam           | Fransa – Belçika – Hollanda                                                   | Hızlı tren                  | Ekonomik olarak güçlü bölgelerin hızlı bağlantısı       |
| Londra – Paris – Brüksel (Eurotunnel) | Birleşik Krallık – Fransa – Belçika                                           | Hızlı tren                  | Ada Avrupası ile Kıta Avrupası'nın birbirine bağlanması |
| Berlin – Münih – Viyana               | Almanya – Avusturya                                                           | Modernize edilmiş demiryolu | Orta Avrupa arasındaki bağlantı                         |
| Milano – Roma – Napoli                | İtalya                                                                        | Hızlı tren                  | Ekonomik ve kentsel bağlantı                            |
| Avrupa Koridoru X (Demiryolu)         | Avusturya – Slovenya – Hırvatistan – Sırbistan – Kuzey Makedonya – Yunanistan | Uluslararası demiryolu      | Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın birbirine bağlanması       |

Viyana tren istasyonu, Avusturya



### Modern yüksek hızlı yolcu trenleri

Havalimanları, modern ulaşım altyapısının en önemli unsurlarından biridir ve Avrupa bölgelerinin dünyayla bağlanmasında kilit bir role sahiptir. **Hava ulaşımı** sayesinde insanların ve malların uzun mesafelerde hızlı hareket etmesi sağlanır; bu da küreselleşme koşullarında özellikle önemlidir. Avrupa'da havalimanları; **uluslararası ulaşım, turizm ve iş dünyası** için hayati öneme sahiptir. Çok sayıda turist Avrupa şehirlerine havayoluyla gelmektedir ve bu durum, hava ulaşımını turistik bölgelerin kalkınması için kilit bir faktör hâline getirmektedir. Ayrıca havalimanları, Avrupa ve dünya ekonomi merkezleri arasında hızlı iş bağlantılarına, yatırımlara ve iş birliğine olanak tanır.

Büyük Avrupa şehirleri, gerçek birer **ulaşım merkezi** (düğüm noktası) işlevi gören modern ve iyi organize edilmiş havalimanlarına sahiptir. Bunlar; hava, demiryolu ve karayolu ulaşımı gibi farklı ulaşım türlerini birbirine bağlayarak yolcuların ve malların verimli bir şekilde hareket etmesini sağlar. Bu tür havalimanları, ekonomik ve bölgesel önemlerini artıran çok sayıda uluslararası hatta ve tüm kıtalarla doğrudan bağlantılara sahiptir.

#### Avrupa'nın En Büyük Havalimanları

| Havalimanı          | Şehir / Ülke             | Avrupa Bölgesi   | Önemi ve Rolü                                                               |
|---------------------|--------------------------|------------------|-----------------------------------------------------------------------------|
| Heathrow            | Londra, Birleşik Krallık | Batı Avrupa      | Avrupa'nın en işlek havalimanı, küresel hava ulaşım merkezi (hub)           |
| Charles de Gaulle   | Paris, Fransa            | Batı Avrupa      | Fransa'nın ana uluslararası havalimanı, iş ve turizm için önemli            |
| Frankfurt           | Frankfurt, Almanya       | Orta Avrupa      | Avrupa'nın kilit ulaşım ve lojistik merkezi                                 |
| Schiphol            | Amsterdam, Hollanda      | Batı Avrupa      | Önemli bir Avrupa ve kıtalararası ulaşım merkezi                            |
| Madrid – Barajas    | Madrid, İspanya          | Güney Avrupa     | Avrupa ile Latin Amerika arasındaki ana hava bağlantısı                     |
| Leonardo da Vinci   | Roma, İtalya             | Güney Avrupa     | Turistik ulaşım (trafik) için kilit havalimanı                              |
| İstanbul Havalimanı | İstanbul, Türkiye        | Güneydoğu Avrupa | Avrupa ile Asya arasında bir köprü, en hızlı büyüyen havalimanlarından biri |





Adolfo Suarez Madrid- Barajas Havaalanı

Öte yandan, Avrupa'daki şehir dışı ve kırsal bölgelerin hava ulaşımına erişimi sıklıkla sınırlıdır. Hava-limanlarının eksikliği veya büyük merkezleriyle bağlantının zayıf olması, bu bölgelerin erişilebilirliğini ve rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu durum daha düşük bir ekonomik kalkınmaya, azalan turistik ziyaretlere ve diğer bölgelerle daha zayıf bir bağlantıya yol açabilir.

Bu nedenle, hava altyapısının ve bölgesel bağlantıların iyileştirilmesi, Avrupa politikalarının önemli bir hedefini oluşturmaktadır. Bölgesel havalimanlarının geliştirilmesi ve diğer ulaşım ağlarıyla daha iyi entegrasyon sağlanmasıyla, daha dengeli bir bölgesel kalkınma ve tüm Avrupa bölgelerinin uluslararası akışlara daha fazla dahil olması için koşullar yaratılmaktadır.

Avrupa limanları, dünyanın en önemli ve en işlek limanları arasında yer almakta olup kıtanın ulaşım ve ekonomik altyapısının kilit bir unsurunu oluşturmaktadır. Uluslararası ticaretin büyük bir kısmı bu limanlar üzerinden gerçekleştirilerek Avrupa'nın diğer kıtalarla bağlantısı sağlanır. Hammaddeler, sanayi ürünleri, enerji kaynakları ve gıda ürünleri limanlara gelir ve buralardan ayrılır; bu da onları Avrupa ekonomisinin işleyişi için vazgeçilmez kılar.

Limanlar, sıklıkla ekonomik kalkınmanın ana itici gücü oldukları kıyı bölgeleri için özel bir öneme sahiptir. Buralarda ulaşım, lojistik, depolama, gemi inşası ve ticaret gibi çok sayıda ekonomik faaliyet gelişmektedir. Bu faaliyetler istihdam yaratmakta, bölgesel gelirin artmasına ve yaşam standardının iyileşmesine katkıda bulunmaktadır.

Modern Avrupa limanlarının en önemli özelliklerinden biri, çoklu taşımacılık rolleridir. Bu limanlar; deniz taşımacılığını karayolu ve demiryolu ulaşımıyla birbirine bağlayarak, malların limandan kıtanın iç kesimlerine verimli ve hızlı bir şekilde hareket etmesini sağlar. Böylece limanlar, Avrupa ulaşım ağındaki kilit ulaşım düğüm noktalarını (merkezlerini) temsil etmektedir.

## Rotterdam Limanı

| Avrupa'nın En Büyük ve En Önemli Limanları |                     |                                     |                                                               |
|--------------------------------------------|---------------------|-------------------------------------|---------------------------------------------------------------|
| Liman                                      | Şehir / Ülke        | Deniz / Okyanus                     | Avrupa İçin Önemi                                             |
| Rotterdam                                  | Rotterdam, Hollanda | Kuzey Denizi                        | Avrupa'nın en büyük limanı; kıtaya malların ana giriş noktası |
| Anvers (Antwerp)                           | Anvers, Belçika     | Kuzey Denizi                        | Önemli bir lojistik ve sanayi merkezi                         |
| Hamburg                                    | Hamburg, Almanya    | Kuzey Denizi (Elbe Nehri üzerinden) | Orta Avrupa için kilit liman                                  |
| Marsilya                                   | Marsilya, Fransa    | Akdeniz                             | Fransa'nın ana Akdeniz limanı                                 |
| Valensiya                                  | Valensiya, İspanya  | Akdeniz                             | Önemli bir konteyner ve ticaret merkezi                       |
| Pire                                       | Pire, Yunanistan    | Akdeniz                             | Güneydoğu Avrupa'nın ana limanı                               |
| Algeciras                                  | Algeciras, İspanya  | Atlas Okyanusu / Akdeniz            | Avrupa ile Afrika arasında stratejik bağlantı                 |

İyi gelişmiş ve modernize edilmiş limanlara sahip bölgeler, **daha büyük ekonomik fırsatlara** ve daha iyi bölgesel bağlantıya sahiptir. Daha kolay yatırım çekerler ve önemli lojistik merkezleri hâline gelirler. Buna karşılık, denize erişimi olmayan veya zayıf gelişmiş liman altyapısına sahip bölgeler sıklıkla dolaylı (aracı) ulaşım bağlantılarına bağımlıdır; bu da onların rekabet gücünü azaltabilir.

Bu nedenle, Avrupa limanlarının geliştirilmesi ve modernizasyonu, Avrupa ulaşım ve bölgesel politikalarının önemli bir hedefini oluşturmaktadır. Liman altyapısının iyileştirilmesiyle, daha dengeli bir bölgesel kalkınmaya ve Avrupa'nın dünya ticaretindeki ekonomik rolünün güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

### Bilgi testi soruları:

1. Ulaşım altyapısı nedir?
2. Karayolları ve otoyollar bölgesel bağlantı için neden önemlidir?
3. Demiryolu sürdürülebilir kalkınmada hangi rolü oynar?
4. Havaalanları Avrupa bölgeleri için neden önemlidir?
5. Limanların Avrupa ekonomisindeki rolü nedir?



Ulaşım yöntemlerinden birini (karayolu, demiryolu, hava yolu veya deniz yolu) seçin ve Avrupa'da bölgesel kalkınma için neden önemli olduğunu açıklayın.



## SOSYAL VE AKILLI ALTYAPI – YAŞAM KALİTESİ VE DİJİTAL BAĞLANTI

Sosyal Altyapı

Okullar ve  
Hastaneler

Kültür  
Merkezleri

Spor  
Salonları

Akıllı  
Altyapı

Dijital  
Bağlantı

Şehrinizde veya bölgenizde bulunan sosyal altyapıya dair üç örnek verin ve bunların neden önemli olduğunu açıklayın!

Altyapıdan bahsettiğimizde, çoğunlukla aklımıza yollar, demiryolları ve havalimanları gelir. Ancak, bölgesel kalkınma için insanların günlük yaşamını doğrudan etkileyen **sosyal altyapı** da bir o kadar önemlidir. Okullar, hastaneler, kültür merkezleri ve spor salonları sadece hizmet sunmakla kalmaz, aynı zamanda daha iyi bir yaşam, sağlık ve eğitim için de koşullar yaratır. Günümüz Avrupa'sında sosyal altyapı, mekânın ve kaynakların daha verimli yönetilmesi için dijital teknolojileri kullanan **akıllı altyapı** ile giderek daha fazla tamamlanmaktadır.

**Sosyal altyapı**; eğitim, sağlık hizmetleri, kültürel ve sportif yaşamı mümkün kılan tüm tesis ve kurumları kapsar. Yaşam kalitesinin artırılmasında ve sosyal istikrarın yaratılmasında kilit bir role sahiptir. İyi gelişmiş bir sosyal altyapıya sahip bölgeler, eğitime ve sağlığa daha iyi erişim sağlayarak daha uzun bir yaşam süresini, daha iyi bir sağlığı ve kişisel ile mesleki gelişim için daha büyük fırsatları etkiler. Bu tür bölgelerde nüfus daha az göç eder ve gençlerin yerel toplulukta kalıp katkıda bulunma motivasyonu daha yüksek olur.

Yüksek gelişmişlik düzeyine rağmen, Avrupa'daki sosyal altyapı dengeli bir şekilde dağılmamıştır. Büyük kentsel merkezler üniversitelere, uzmanlaşmış hastanelere ve çok sayıda kültürel kuruma sahipken, kırsal ve çevre bölgeler bu tür hizmetlere sıklıkla sınırlı erişime sahiptir. Bu farklılıklar, yaşam ve kalkınma için eşitsiz koşullar yaratmakta olup, bu da kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru yaşanan göçün nedenlerinden biridir. Bu farklılıkların azaltılması, Avrupa'nın bölgesel kalkınma politikalarının önemli bir hedefidir.

**Akıllı altyapı**; dijital teknolojilerin ve sensörlerin uygulanmasına dayanan, şehirlerin ve bölgelerin yönetiminde modern bir yaklaşımı temsil eder. Kaynakların daha verimli kullanılmasını ve kentsel alanların daha iyi işleyişini sağlar. En bilinen örneklerinden biri, trafiği araçların gerçek yoğunluğuna göre düzenleyen akıllı **trafik ışıklarıdır**. Ayrıca; hava kalitesini, sıcaklığı, nemi ve gürültü seviyesini ölçmek için sensörler ile doğal afetlere karşı erken uyarı sistemleri kullanılmaktadır.

Sosyal altyapı



### Akıllı altyapı

bulunur. Akıllı altyapı, bu sayede bölgelerin daha sürdürülebilir ve daha rekabetçi bir turizm gelişimi göstermesini sağlar.

Gelişmiş bir sosyal altyapı ile modern bir akıllı altyapının kombinasyonu, daha iyi bir bölgesel bağlanabilirlik, ekonomik kalkınma ve daha yüksek bir yaşam kalitesi için koşullar yaratır. Bu nedenle, bu iki altyapı türü Avrupa bölgelerinin kalkınmasında kilit unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Avrupa bölgeleri, akıllı altyapı uygulamaları sayesinde enerjiyi, trafiği ve çevreyi daha iyi yönetebilir. Bu durum; kirliliğin azalmasına, enerji tasarrufuna ve yaşam koşullarının iyileşmesine katkı sağlar. Akıllı altyapı, geleceği tehlikeye atmadan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayan uzun vadeli çözümler sunduğu için sürdürülebilir bölgesel kalkınmada da önemli bir role sahiptir.

Akıllı altyapı, Avrupa bölgelerindeki turizmin gelişimi üzerinde giderek daha fazla etki göstermektedir. Turistler; dijital teknolojileri ve bilgilendirici uygulamaları kullanarak daha kolay hareket etmekte, bilgilere daha hızlı ulaşmakta ve turizm hizmetlerinden daha verimli yararlanmaktadır. Bu durum; daha iyi bir turizm deneyimine, daha yüksek güvenliğe, turizm merkezlerindeki trafik sıkışıklığının ve kirliliğin azalmasına katkıda

#### Avrupa Akıllı Şehirleri (Smart Cities)

| Şehir            | Ülke       | Akıllı Altyapının Temel Unsurları                          | Vatandaşlar İçin Faydaları                                     |
|------------------|------------|------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|
| <b>Barselona</b> | İspanya    | Akıllı trafik ışıkları, hava sensörleri, akıllı aydınlatma | Azalan trafik sıkışıklığı ve daha iyi hava kalitesi            |
| <b>Kopenhag</b>  | Danimarka  | Akıllı bisiklet yolları, enerji verimliliği                | Sürdürülebilir mobilite ve daha düşük CO <sub>2</sub> emisyonu |
| <b>Amsterdam</b> | Hollanda   | Dijital kamu hizmetleri, akıllı enerji yönetimi            | Kolaylaştırılmış hizmetler ve enerji tasarrufu                 |
| <b>Viyana</b>    | Avusturya  | Akıllı konut projeleri, toplu taşıma                       | Daha iyi yaşam kalitesi                                        |
| <b>Helsinki</b>  | Finlandiya | Açık dijital veriler, akıllı uygulamalar                   | Şeffaflık ve vatandaşların aktif katılımı                      |

#### Bilgi testi soruları:

1. Sosyal altyapı neleri kapsar?
2. Sosyal altyapı yaşam kalitesini nasıl etkiler?
3. Avrupa'da sosyal altyapının gelişiminde neden farklılıklar vardır?
4. Akıllı altyapı nedir?
5. Akıllı altyapı sürdürülebilir kalkınmada hangi rolü oynar?

Akıllı altyapıya bir örnek (akıllı trafik ışıkları, hava sensörleri veya dijital hizmetler) inceleyin ve bunun vatandaşların yaşamlarını nasıl iyileştirdiğini açıklayın.



## YENİ TEKNOLOJİLER VE AVRUPA BÖLGELERİNİN DİJİTAL DÖNÜŞÜMÜ



Her gün kullandığınız iki dijital cihazın ve iki mobil uygulamanın adını söyleyin! Hayatınızı nasıl kolaylaştırıyorlar?

Dijital  
Cihazlar

Mobil  
Uygulamalar

Yapay Zekâ

Dijital  
Dönüşüm

Bölgesel  
Kalkınma

Son yıllarda Avrupa, **yeni teknolojilerin** etkisiyle hızlı değişimler yaşamaktadır. Dijital cihazlar, mobil uygulamalar ve yapay zekâ tabanlı sistemler sayesinde insanların çalışma, iletişim kurma, öğrenme ve mekân yönetimi biçimleri önemli ölçüde değişiyor. Bu teknolojiler sadece günlük yaşamı etkilemekle kalmayıp, **bölgesel ve ekonomik kalkınmada** da önemli bir rol oynamaktadır. Dijital dönüşüm; Avrupa bölgelerinin daha rekabetçi, daha iyi bağlantılı ve modern zorluklara karşı daha dirençli hâle gelmesini sağlamaktadır.

**Yeni teknolojiler;** çalışmayı, iletişimi ve kaynak yönetimini kolaylaştıran modern teknik ve dijital çözümleri kapsar. Coğrafya ve bölgesel kalkınmada bu teknolojiler; veri toplama ve işleme, mekânsal planlama ile ekonomik ve sosyal süreçlerin analizi için kullanılır. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanması, gelişmiş ve daha az gelişmiş Avrupa bölgeleri arasında farklılıklar yaratan ana faktörlerden biridir.

Bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler ve sensörler gibi **dijital cihazlar**, dijital ekonominin temelini oluşturur. Bu cihazlar; bilgilere hızlı erişim, uzun mesafeli iletişim ve büyük miktarda verinin işlenmesini mümkün kılar. Gelişmiş bir dijital altyapıya sahip Avrupa bölgelerinde dijital cihazlar; eğitim, sağlık, kamu yönetimi ve ekonomide kullanılmaktadır. Bu durum; daha yüksek verimliliğe, daha iyi hizmetlere ve daha yüksek bir yaşam kalitesine katkı sağlamaktadır.

### Dijital cihazlar





### Turizmde mobil uygulama

**Mobil uygulamalar**, modern bölgelerin işleyişinde giderek daha büyük bir rol oynamakta ve Avrupa'nın dijital dönüşümünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Vatandaşlar bunlar sayesinde her gün bilgilere hızlı ve kolay bir şekilde erişebilmektedir. Bu sayede mobil uygulamalar, nüfus ile kurumlar arasındaki iletişimi kolaylaştırmakta ve bölgesel kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır.

Birçok Avrupa şehrinde, seyahat planlaması ve toplu taşıma kullanımı için mobil uygulamalar kullanılmaktadır; vatandaşlar bu uygulamalar aracılığıyla toplu taşıma tarifeleri, trafik sıkışıklığı ve alternatif güzergahlar hakkında bilgi edinebilmektedir. Bunun yanı sıra, bölge sakinlerinin hasarlı yollar, sokak lambaları veya çevre kirliliği gibi yerel topluluktaki sorunları bildirebilecekleri uygulamalar da mevcut olup, bu durum sorunların daha hızlı çözülmesine ve vatandaşların daha fazla katılım sağlamasına katkıda bulunmaktadır.

Mobil uygulamalar turizmin gelişiminde de önemli bir role sahiptir. Turistler bu uygulamalar aracılığıyla kültürel simgeler, konaklama, etkinlikler ve turistik rotalar hakkında bilgi edinmekte, bu da bölgelerin cazibesini artırarak turizm deneyimini iyileştirmektedir. Böylece bölgeler, Avrupa turizm pazarında daha erişilebilir ve daha rekabetçi hâle gelmektedir.

Mobil uygulamalar **eğitimde** de kullanılmaktadır. **Eğitici uygulamalar**; öğrencilerin etkileşimli haritalar, testler ve dijital içerikler aracılığıyla öğrenmelerini sağlamaktadır. Örneğin, öğrencilerin coğrafi kavramları, Avrupa'nın bölgesel bölünüşünü, iklim değişikliklerini ve nüfus dağılımını daha iyi anlamalarına yardımcı olan uygulamalar mevcuttur. Bu tür araçlar sayesinde öğrenme daha ilgi çekici hâle gelmekte ve gerçek mekânsal-coğrafi süreçlerle daha bağlantılı olmaktadır.

Mobil uygulamaların giderek artan kullanımıyla birlikte, Avrupa bölgeleri daha iyi bir organizasyon, daha fazla şeffaflık ve daha verimli bir yönetim imkânına kavuşmaktadır. Bu uygulamalar, teknolojiyi bölgesel kalkınmayla ilişkilendirmek ve nüfusun yaşam kalitesini artırmak için önemli bir araç teşkil etmektedir.





### Yapay zekâ

**Yapay zekâ;** bilgisayar sistemlerinin verileri analiz etmesini, deneyimlerden öğrenmesini ve kararlar almasını sağlayan bir teknolojiyi temsil eder. Avrupa'da yapay zekâ; ekonomide, ulaşımda, sağlıkta ve mekânsal yönetimde giderek daha fazla uygulanmaktadır.

Bölgesel kalkınmada yapay zekâ; trafik analizi, iklim değışikliklerinin tahmini, enerji sistemlerinin optimizasyonu, kentsel ve kırsal alanların daha iyi planlanması ve daha birçok örnek için kullanılır. Yapay zekâ uygulamasının bir örneğı, **büyük şehirlerdeki trafik yönetimidir.** Yapay zekâ; sensörler, kameralar ve bilgisayar sistemleri yardımıyla araçların hareketine ilişkin çok sayıda veriyi gerçek zamanlı olarak analiz eder. Sistem, bu verilere dayanarak trafik sıkışıklığını ve kirliliğı azaltmak amacıyla trafik ışıklarını ve trafik yönlendirmelerini otomatik olarak ayarlar.

#### Bilgi testi soruları:

1. Yeni teknolojiler nelerdir?
2. Dijital cihazlar bölgesel kalkınmada ne gibi bir rol oynar?
3. Mobil uygulamalar bölgelerin daha iyi işleyişine nasıl katkıda bulunur?
4. Yapay zekâ nedir?
5. Dijital dönüşüm Avrupa'da neden bölgesel eşitsizlikler yaratıyor?

Avrupa'da bir şehir veya bölgede yeni bir teknolojinin (uygulama, dijital cihaz veya yapay zekâ) uygulanmasına dair bir örnek araştırın ve bunun bölgesel kalkınmaya nasıl katkıda bulunduğunu açıklayın!





## MEKÂN, NÜFUS VE DOĞAL KAYNAKLARIN ANALİZİNDE YENİ TEKNOLOJİLERİN UYGULANMASI

Dijital bir haritaya veya uydu görüntüsüne bakın ve şunları tanımaya çalışın: kentsel alanlar, ormanlar ve tarım arazileri! Ne gibi farklılıklar fark ediyorsunuz?

Modern coğrafya; mekânı ve mekânda meydana gelen süreçleri daha iyi anlamak için giderek daha fazla yeni teknolojilere dayanmaktadır. Günümüzde coğrafyacılar, yalnızca gözlemleme ve tanımlama yapmak yerine; doğal ve sosyal çevredeki değişimleri analiz edebilecekleri, karşılaştırabilecekleri ve tahmin edebilecekleri gelişmiş dijital araçlar kullanmaktadır. Bu tür en önemli araçlar arasında **Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS)** ve uzaktan algılama yer almaktadır.

**Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS);** mekânsal verilerin toplanmasını, işlenmesini, analiz edilmesini ve görüntülenmesini sağlayan bilgisayar sistemleridir. CBS yardımıyla nüfus, yollar, doğal kaynaklar veya iklim koşulları gibi farklı bilgiler dijital bir harita üzerinde gösterilebilir ve birbiriyle ilişkilendirilebilir. Avrupa bölgelerinde CBS; mekânsal planlama, altyapı geliştirme, demografik değişimlerin analizi ve doğal kaynakların yönetimi için kullanılır. CBS sayesinde arazideki duruma ilişkin net bir tablo elde edilir ve daha verimli ve daha kesin kararlar alınabilir.

Uzaktan algılama; yeryüzü ile doğrudan temas kurmadan, çoğunlukla uydular, uçaklar ve dronlar aracılığıyla dünya hakkında bilgi toplama yöntemidir. Uydu görüntüleri, geniş alanların ve yer yüzeyinden kolayca fark edilemeyen değişimlerin izlenmesini sağlar. Avrupa'da uzaktan algılama; iklim değişikliklerinin, ormanların durumunun, tarım alanlarının, su kaynaklarının ve kentsel büyümenin izlenmesi için kullanılır. Farklı zaman dilimlerinde çekilen görüntülerin karşılaştırılmasıyla, değişimler ve bu değişimlerin bölgesel kalkınma üzerindeki etkileri tespit edilebilmektedir.

### CBS Kavramı

### Uydu haritalama konsepti





### Drone kullanarak haritalama

CBS ve uzaktan algılamanın birleşimi, bölgelerin bütüncül ve detaylı bir analizine olanak tanır. Batı Avrupa ülkelerinde bu teknolojiler; kentsel kalkınmanın ve şehirlerin genişlemesinin planlanması, doğal kaynakların ve biyoçeşitliliğin korunması, sel ve yangın gibi doğal afet risklerinin yönetimi, toprakların ve mahsullerin takibi yoluyla tarımsal üretimin iyileştirilmesi gibi amaçlarla kullanılmaktadır. CBS ve uzaktan algılama, iklim değişikliğiyle mücadelede özellikle önemli bir role sahiptir. Sıcaklık, yağış, kar ve buzulların erimesinin analizi sayesinde Avrupa bölgeleri, riskleri zamanında tespit edebilmekte ve koruma önlemleri planlayabilmektedir. Bu teknolojiler, bölgelerin hem ekonomik ihtiyaçları hem de çevre korumayı dikkate alan sürdürülebilir kalkınma stratejileri geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

#### Bilgi testi soruları:

1. Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) nedir?
2. Uzaktan algılama nedir?
3. CBS bölgesel kalkınmaya nasıl yardımcı olur?
4. Uydu görüntüleri iklim değişikliğini izlemek için nasıl kullanılır?
5. Bu teknolojiler Avrupa'nın sürdürülebilir kalkınması için neden önemlidir?

Avrupa ülkelerinden birinde doğa koruma veya mekânsal planlama amacıyla CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) veya uydu görüntülerinin kullanıldığı bir örneği araştırın ve kısaca açıklayın!





## İNTERNET ALTYAPISI VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN DİJİTAL STRATEJİSİ

Bölgünüzde internet erişimi iyi mi? Sizce bunu etkileyen faktörler nelerdir?

Günümüz toplumunda internet, günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiştir. İnsanlar onun aracılığıyla iletişim kurar, öğrenir, çalışır, kamu hizmetlerinden yararlanır ve ekonomik süreçlere katılırlar. Bu nedenle internet altyapısı, çağdaş bölgesel kalkınmanın en önemli temellerinden birini oluşturmaktadır. Avrupa'da dijital bağlantı tüm bölgelerde eşit düzeyde gelişmemiştir. Tam da bu nedenle Avrupa Birliği, aradaki farkları azaltmak ve tüm vatandaşlara eşit fırsatlar yaratmak amacıyla ortak bir dijital strateji geliştirmektedir.

İnternet altyapısı; fiber optik kablolar, mobil ağlar, uydu bağlantıları ve internet sunucuları gibi internete erişimi sağlayan tüm teknik sistemleri kapsar. Bu altyapı; insanlar, kurumlar ve bölgeler arasında hızlı veri aktarımına ve istikrarlı bir dijital iletişime olanak tanır. Gelişmiş internet altyapısı; dijital ekonomi, elektronik ticaret, çevrimiçi eğitim, modern kamu hizmetleri vb. için bir ön koşuldur. İyi internet bağlantısına sahip bölgeler, kalkınma ve inovasyon için daha büyük imkânlara sahiptir.



Avrupa'da internet altyapısının gelişimi ve kullanılabilirliği birçok coğrafi faktöre bağlıdır. Topografyanın bu konuda büyük bir etkisi vardır. Dağlık ve ulaşımı zor bölgelerin fiber optik ve mobil ağlarla bağlanması daha zordur. Diğer yandan, ovalık ve kentsel bölgeler modern altyapıya daha kolay ve daha hızlı kavuşmaktadır. Nüfus yoğunluğu da önemli bir rol oynamaktadır. Yoğun nüfuslu ve kentleşmiş bölgelerde, daha fazla sayıda kullanıcı aynı ağı kullandığı için internet altyapısına yapılan yatırımlar daha ekonomiktir. Buna karşılık, kırsal ve seyrek nüfuslu bölgeler genellikle daha zayıf internet erişimine sahiptir, bu da dijital farklılıklar (uçurumlar) yaratmaktadır. Modern Avrupa'da **5G** ağının önemi de giderek artmaktadır. 5G (beşinci nesil mobil ağlar), çok daha yüksek hızlar, daha düşük gecikme süresi ve çok sayıda cihazın aynı anda bağlanmasına olanak sağlayan modern bir mobil iletişim teknolojisidir. Önceki nesillerden farklı olarak 5G; akıllı şehirlerin, otomasyonlu taşımacılığın, dijital endüstrinin ve gelişmiş kamu hizmetlerinin gelişmesi için koşullar yaratmaktadır.

İnternet, bölgelerin ekonomik kalkınmasını doğrudan etkiler. İyi dijital bağlantıya sahip bölgelerdeki şirketler, uluslararası pazarda daha kolay faaliyet gösterir, dijital araçları kullanır ve inovasyon yaparlar. Bu durum, üretkenliğin artmasına ve yeni iş alanlarının açılmasına yol açar. Bu nedenle internet altyapısının geliştirilmesi, Avrupa bölgelerinin rekabet gücünü artırmada kilit bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Avrupa Birliği, dengeli bir dijital kalkınmayı teşvik etmek amacıyla ortak bir dijital strateji geliştirmiştir. Bu stratejinin temel amacı, yaşadıkları yere bakılmaksızın tüm vatandaşların ve bölgelerin hızlı ve güvenli internete erişimini sağlamaktır. AB'nin dijital stratejisi şu alanlara odaklanmaktadır: internet altyapısının iyileştirilmesi, dijital becerilerin desteklenmesi, dijital ekonominin teşvik edilmesi ve elektronik kamu hizmetlerinin geliştirilmesi. Bu stratejiyle AB; ekonomik büyümeyi hızlandırmayı, sosyal katılımı artırmayı ve bölgesel dijital farklılıkları azaltmayı amaçlamaktadır.

İyi bir internet bağlantısı günlük yaşam için de büyük önem taşır. Çevrimiçi eğitime, sağlık bilgilerine, e-hizmetlere ve dijital iletişime erişim sağlar. Bu sayede internet altyapısı, daha iyi bir yaşam kalitesine ve daha güçlü bir sosyal bağa katkıda bulunur.

#### Bilgi testi soruları:

1. İnternet altyapısı nedir?
2. Gelişimini etkileyen coğrafi faktörler nelerdir?
3. İnternet altyapısı ekonomik kalkınmayı nasıl etkiler?
4. Avrupa Birliği'nin dijital stratejisi nedir?
5. Tüm bölgelerin internete erişiminin olması neden önemlidir?

**Gelişmiş internet altyapısına sahip bir Avrupa ülkesi veya bölgesi örneği araştırın ve bunun ekonomi ve günlük yaşam üzerindeki etkilerini açıklayın!**



Dijital  
BulutAvrupa  
BulutSiber  
GüvenlikDijital  
UçurumDijital  
Eşitsizlik

## AVRUPA'DA DİJİTAL BULUT, SİBER GÜVENLİK VE DİJİTAL EŞİTSİZLİK

Sizce hangi nüfus grupları dijital uçurumla en sık karşı karşıya kalıyor? Neden?

İnternetin ve dijital hizmetlerin artan kullanımıyla birlikte, Avrupa giderek daha fazla **dijital alanda** faaliyet göstermektedir. Veriler, iletişim ve hizmetler günümüzde tek bir yere bağlı olmayıp, dijital olarak saklanmakta ve işlenmektedir. Bu durum kalkınma için yeni fırsatlar sunmakla birlikte, güvenlikle ve teknolojiye eşit erişimle ilgili yeni zorlukları da beraberinde getirmektedir.

**Dijital bulut** (cloud computing); verilerin tek bir bilgisayar veya cihaz yerine, internet üzerinden saklanması ve işlenmesini sağlayan bir sistemdir. Bir internet bağlantısı olduğu sürece verilere ve uygulamalara her yerden erişim imkânı tanır. Avrupa'da bulut bilişim; iş dünyası, eğitim, kamu yönetimi ve bilimsel araştırmalar için büyük bir öneme sahiptir. Bölgeler, ortak dijital platformlar aracılığıyla iş birliği yapabilir, veri alışverişinde bulunabilir ve ortak projeler geliştirebilirler. **Dijital bulut** kullandığımızda veriler "havada" saklanmaz; veri merkezleri adı verilen özel tesislerde bulunan **fiziksel sunucularda** depolanır. Veri merkezleri; bilgisayar sunucuları, soğutma sistemleri, yedek güç kaynakları ve yüksek düzeyde güvenlik ile donatılmış büyük teknik komplekslerdir. Verilerin sürekli erişilebilir, koruma altında ve güvenli bir şekilde işlenmesini sağlarlar.



Avrupa Birliği, verilerin güvenli bir şekilde ve Avrupa kişisel verilerin korunması kurallarına uygun olarak saklanması amacıyla ortak bir **Avrupa bulutu** geliştirmektedir. Bu durum özellikle kamu kurumları, eğitim kurumları ve bilim merkezleri için büyük önem taşımaktadır. Avrupa bulutunun geliştirilmesiyle, bölgeler arası dijital iş birliği teşvik edilmekte ve Avrupa'nın dijital egemenliği güçlendirilmektedir.

Dijital teknolojilerin artan kullanımıyla birlikte, **siber güvenlik** ihtiyacı da büyümektedir. Siber güvenlik; verilerin, bilgisayar sistemlerinin ve ağların hırsızlık, kötüye kullanım ve siber saldırılardan korunmasını kapsar. Avrupa bölgelerinde siber güvenlik; e-devlet, bankalar, sağlık ve eğitim sistemlerinin işleyişi için özellikle hayati bir öneme sahiptir. Kişisel verilerin çalınması veya dijital hizmetlerin kesintiye uğraması gibi riskler, ciddi ekonomik ve sosyal sonuçlar doğurabilir. Siber tehditlerin sıkça karşılaşılan bir örneği, sahte internet siteleri veya e-postalar yoluyla yapılan **kişisel veri hırsızlığıdır**. Bu tür durumlarda kullanıcılar farkında olmadan şifre veya kart numarası gibi kişisel bilgilerini girmekte, bu bilgiler daha sonra kötüye kullanılmaktadır. Bu saldırılar hem vatandaşları hem de kamu kurumlarını etkileyebilmektedir. Bu tür riskleri önlemek amacıyla Avrupa devletleri; güvenli sunucu ve veri merkezlerinin kullanılması, verilerin şifrelenmesi, yazılımların düzenli güncellenmesi ve vatandaşların güvenli internet kullanımı konusunda eğitilmesi gibi çeşitli **siber savunma önlemleri** uygulamaktadır. Avrupa Birliği, dijital güvenliği güçlendirmek için ortak kural ve önlemler getirmektedir.

Dijital teknolojiler büyük fırsatlar sunsa da herkes için eşit derecede erişilebilir değildir. **Dijital uçurum**, dijital teknolojilere iyi erişimi olan bireyler ile bölgeler ve bu erişime sahip olmayanlar arasındaki farkı ifade eder. Avrupa'daki dijital eşitsizlik en çok şu gruplar arasında görülmektedir: kentsel ve kırsal bölgeler, ekonomik olarak gelişmiş ve daha az gelişmiş bölgeler, genç ve yaşlı nesiller. Bu farklılıklar eğitimi, istihdamı ve yaşam kalitesini etkilemektedir. **Dijital eşitsizliğin** azaltılması, Avrupa dijital politikalarının temel hedeflerinden biridir. Avrupa Birliği; internet altyapısına yapılan yatırımlar, dijital eğitim ve daha az gelişmiş bölgelerin desteklenmesi yoluyla daha dengeli dijital imkânlar yaratmaya çalışmaktadır. Böylece dijital kalkınma, sosyal katılım ve bölgesel uyum için bir araç hâline gelmektedir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Dijital bulut nedir?
2. Avrupa bulutu AB için neden önemlidir?
3. Siber güvenlik nedir?
4. Dijital uçurumdan ne kastediyoruz?
5. Dijital uçurumu azaltmak neden önemlidir?

Avrupa'da siber güvenliğini iyileştirmeyi veya dijital uçurumu azaltmayı amaçlayan bir önlem veya program örneği bulun ve kısaca açıklayın!





Dijital  
Okuryazarlık

Dijital  
Beceriler

E-Devlet

Dijital  
Hareketlilik

Dijital  
Dayanışma

Eşit  
Fırsatlar

## AVRUPA'DA DİJİTAL OKURYAZARLIK, E-DEVLET VE DİJİTAL DAYANIŞMA: EŞİT FIRSATLAR

Düşün ve tartış: En sık hangi dijital hizmetleri kullanıyorsunuz (okul platformları, uygulamalar, e-hizmetler)? Bunlar günlük hayatınızı nasıl kolaylaştırıyor?

Çağdaş toplumda dijital teknolojiler; yaşamın, eğitimin, işin, iletişimin ve kamu hizmetlerinin kullanımı dahil olmak üzere neredeyse her alanda mevcuttur. Ancak vatandaşların dijital kalkınmanın faydalarından tam anlamıyla yararlanabilmeleri için **dijital okuryazarlık, dijital beceriler** ve dijital hizmetlere eşit erişim büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Avrupa, dijital çağda insanın gelişimine giderek daha fazla önem vermektedir.

**Dijital okuryazarlık;** bireylerin dijital cihazları, interneti ve dijital hizmetleri güvenli ve etkili bir şekilde kullanabilme yeteneğidir. Bilgi arama, e-posta kullanımı, çevrimiçi platformlar ve dijital eğitim içeriklerinden yararlanma gibi temel becerileri kapsar. Avrupa'da dijital okuryazarlık; eğitim, istihdam ve toplumsal yaşama aktif katılım için kilit bir rol oynamaktadır. Dijital okuryazarlık düzeyi daha yüksek olan bölgeler, ekonomik kalkınma için daha iyi fırsatlara ve daha düşük sosyal dışlanma oranlarına sahiptir.

Temel okuryazarlığın yanı sıra; uzmanlık gerektiren yazılımların kullanımı, veri analizi ve dijital platformlarla çalışma gibi **dijital beceriler** de giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu beceriler, özellikle çağdaş iş alanları ve dijital ekonomi için hayati önem taşımaktadır. Avrupa'da bölgeler arasında dijital beceriler konusunda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Gelişmiş kentsel bölgeler dijital eğitim ve öğretime daha iyi erişim sağlarken, bazı kırsal ve daha az gelişmiş bölgelerin geride kalması yeni bölgesel eşitsizlikler yaratmaktadır.



## Dijital eğitim

**E-devlet**, kamu hizmetlerinin internet üzerinden sunulması için dijital teknolojilerin kullanılmasıdır. Vatandaşlar e-devlet aracılığıyla çevrimiçi olarak belge sunabilir, resmi evrak alabilir, vergi ödeyebilir veya kurumlarla iletişim kurabilirler. E-devletin gelişmiş olduğu Avrupa ülkelerinde idari süreçler daha hızlı, daha basit ve daha şeffaftır. Bu durum, kurumların verimliliğinin artmasına; özellikle uzak bölgelerde yaşayan nüfus için zaman ve kaynak tasarrufu sağlanmasına katkıda bulunur.

**Dijital mobilite**, vatandaşların mobil cihazlar ve internet kullanarak fiziksel olarak bulunmalarına gerek kalmadan hizmetlere ve bilgilere erişmelerini sağlar. Bu imkân; öğrenciler, üniversite öğrencileri, kırsal bölgelerde yaşayanlar ve hareket kabiliyeti kısıtlı bireyler için özellikle büyük önem taşımaktadır. Dijital mobilitenin gelişmesiyle birlikte Avrupa bölgeleri daha iyi bağlantılı ve daha işlevsel hâle gelmekte, merkezi alanlar ile çevre (çeper) bölgeleri arasındaki farklar ise kademeli olarak azalmaktadır.

**Dijital dayanışma**, tüm vatandaşlar için dijital teknoloji ve hizmetlere eşit erişim sağlayan önlemler ve politikalar bütünüdür. Bu kavram; daha az gelişmiş bölgelerin desteklenmesini, yaşlı nesiller için eğitimleri ve kırsal alanlardaki dijital altyapının iyileştirilmesini içerir. Avrupa Birliği, dijital dayanışma yoluyla dijital uçurumu azaltmayı, daha kapsayıcı ve daha adil bir dijital toplum yaratmayı amaçlamaktadır.



## Bilgi testi soruları:

1. Dijital okuryazarlık nedir?
2. Dijital beceriler bölgesel kalkınma için neden önemlidir?
3. E-devlet nedir ve avantajları nelerdir?
4. Dijital hareketlilik hizmetlere erişimi nasıl etkiler?
5. Dijital dayanışmadan ne kastediyoruz?

Bir Avrupa ülkesinin sunduğu bir e-hizmeti (e-devlet, çevrimiçi eğitim veya sağlık hizmetleri) araştırın ve bu hizmetin fırsat eşitliğine nasıl katkıda bulunduğunu kısaca açıklayın!



KUZEY MAKEDONYA  
CUMHURİYETİ'NİN  
COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

ARS STUDIO



Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin, Balkan Yarımadası'nın merkezi bölümünde yer alan çok elverişli coğrafi konumu, önemli ulaşım koridorları sayesinde geniş bir bölgeyle güçlü bağlantılar kurmasını sağlamaktadır. Karmaşık jeolojik yapısı, jeolojik çağlar boyunca gerçekleşen oluşumları bizlere yansıtmakta, ülkenin kültürel kimliğinin de çok önemli bir parçası olan oldukça zengin ve çeşitli jeoloji sunmaktadır. Yeryüzü rölyef şekilleri ve jeomorfolojik süreçler; dağların, ovaların (havzaların) ve diğer özgün biçimlerin güzelliği ile fiziki coğrafya tablosunu şekillendirirken, farklı iklim bölgeleri ve iklim değişiklikleri de kendilerine has özellikleriyle doğal kaynakları ve günlük insan faaliyetlerini etkilemektedir. Hidrografik özellikler, suların zenginliği ve çeşitliliğini, önemini ve kilit bir doğal kaynak olarak ekolojik durumlarını ön plana çıkarmaktadır. Makedonya, doğal mirasımızı koruyan koruma altındaki ekoloji alanlara ve zengin bir biyoçeşitliliğe sahiptir.

Tüm planlama bölgelerinde dengeli bir şekilde dağılmış olan sürdürülebilir kalkınma ve enerji dönüşümü odaklılık; kentsel ve kırsal alanlardaki zorlukları hafifleterek ve demografik tablonun iyileşmesini kademeli olarak etkileyerek dengeli bir ekonomik ve ekolojik ilerlemenin temelini oluşturmaktadır.

ARS STU



## KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN COĞRAFI KONUMU, SINIRLARI VE BÜYÜKLÜĞÜ

Hangi ülkelerle komşuyuz?

Ülkeler arasındaki sınırlar her yerden geçilebilir mi? Uluslararası ve eyaletler arası sınır geçişleri arasındaki fark nedir?

Makedonya'nın  
en önemli yer  
işaretlerini  
gösteren  
harita



Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Avrupa'nın güney bölgesinde, daha net bir ifadeyle Balkan Yarımada-sı'nın merkezi bölümünde yer almakta olup Balkan devletleri arasında "doğal bir köprü" vazifesi görmektedir. Aynı zamanda, Doğu Avrupa devletleriyle de bağlantı kurulmasını sağlayan bir Güneydoğu Avrupa ülkesidir.

Coğrafi koordinatları **40°51'** Kuzey Enlemi ile **42°22'** Kuzey Enlemi ve **20°27'** Doğu Boylamı ile **23°05'** Doğu Boylamı arasında uzanmaktadır. En güney noktası, Prespa Gölü'nün doğu kıyısındaki **Markova Noga** mevkiisi yakınlarında; en kuzey noktası ise Kriva Palanka'nın kuzeyindeki **Anişte'dir**. En batı noktası, Debre'nin (Debar) güneybatısında **Kestenyar** mevkiinde yer alırken, en doğu noktası ise Berova'nın (Berovo) doğusundaki Cengino Kale noktasıdır.

Bu koordinatlara göre Makedonya, 7°30' ile 22°30' Doğu Boyamları arasında uzanan birinci saat diliminde (UTC+1) yer almaktadır. Bu saat dilimi, Orta Avrupa Saat Dilimi olarak da adlandırılır.

Makedonya denize kıyısı olmayan (karasal) bir ülkedir ancak yakınlarında Ege, Adriyatik, İyon ve Karadeniz bulunmaktadır. Bu durum, ülkenin Doğu Avrupayı ile Batı Avrupayı ve aynı zamanda Orta Avrupa ile Akdeniz'i birbirine bağlanmakta önemli bir rol oynamasına olanak tanır.

Bu çerçevede ve Balkanların merkezindeki konumuyla, önemli Balkan, Avrupa ve dünya ulaşım yollarının kavşak noktası olarak kabul edilir. Bu nedenle, vatanımızın çevre ülkelerle hızlı ve kolay bağlantı kurmasını sağlayan elverişli bir coğrafi konuma sahip olduğu, aynı zamanda topraklarının erişilebilir ve koridor niteliğinde olmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu durum, ülkenin ulaşım, ticaret ve ekonomi alanlarındaki gelişimi için özellikle büyük önem taşımaktadır.

Araştırın ve  
cevaplayın:

Bazı komşu ülkelerin  
saat dilimi bizden  
farklı mı ve neden?



## SINIRLAR VE YÜZÖLÇÜMÜ

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti beş ülke ile komşudur: **kuzeyde** Kosova Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti, **doğuda** Bulgaristan Cumhuriyeti, **güneyde** Yunanistan Cumhuriyeti ve **batıda** Arnavutluk Cumhuriyeti. Sınırın toplam uzunluğu 899 km'dir.

Komşu devletlerimizle olan sınırlarımızın büyük bir kısmı doğal-  
dır. Dağlık bölgelerin uzanış biçimi, bizi çevreleyen bir tür **doğal bariyer** oluşturur.

Kosova Cumhuriyeti ve Sırbistan Cumhuriyeti ile olan **kuzey sınırı**, esas olarak batı-doğu yönünde uzanmaktadır ve uzunluğu 282 km'dir; bunun 169 km'si Kosova ile olan sınırdır. Bu sınırı iki demiryolu hattı ve dört modern kara yolu kesmektedir. Sınır üzerinde **6** sınır kapısı bulunmakta olup (3'ü Kosova ve 3'ü Sırbistan ile), bunlardan 4'ü uluslararası, 2'si ise devletlerarası (ikili) sınır kapısıdır; bunlar Sopot ve Pelince'dir.

Makedonya, Arnavutluk ve Kosova arasındaki üçlü kavşak noktası oluşturan Şerupa zirvesinden (2092 m) başlar, Radika Nehri vadisinden geçer ve yükselmeye başlayarak Şar Dağı'nın merkezi dağ sırtı boyunca ilerler. Sınır buradan Kalkandelen-Pristine kara yolu üzerindeki **Yajintse** sınır kapısına doğru iner ve Kaçanik Boğazı üzerinden Lepenets Nehri'ni keser; Üsküp-Pristine kara yolları üzerindeki **Volkova** demiryolu sınır kapısı ile **Blatse** sınır kapısından geçer. Sınır daha sonra Üsküp Karadağı'na doğru devam eder ve burada Trn Vrv'un kuzeyinde Makedonya, Sırbistan ve Kosova arasındaki üçlü sınır yer alır. Sınır buradan Kumanova-Preşova Geçidi'ne doğru iner ve Kumanova-Vranje kara yolu ile demiryolu hattının bulunduğu **Tabanovtse** sınır kapısından ve Kumanova-Buyanovats kara yolunun bulunduğu **Sopot** sınır kapısından geçer. Sınır doğuya doğru Ruen Dağı'na tırmanır, ardından alçalarak Pçinya Nehri'ni ve Kumanova-Sv. Prohor Pcinski kara yolunun bulunduğu Pelintse sınır kapısını keser. Daha sonra Kozyak, German ve Bilino dağları üzerinden geçerek Makedonya, Sırbistan ve Bulgaristan arasındaki üçlü sınırı oluşturan Kopriva zirvesinde sona erer.

Bulgaristan Cumhuriyeti ile olan **doğu sınırı**, boylam yönlü bir uzanışa sahiptir. 173 km uzunluğundadır ve üzerinde **3** sınır kapısı bulunmaktadır.

Sınır, Kopriva zirvesinden başlar ve Eğri Palanka (Kriva Palanka)-Köstendil kara yolu üzerindeki **Deve Bayır** sınır kapısına doğru iner. Buradan Osogovo Dağları'na tırmanır, Vlaina Dağı'na doğru iner ve Delçevo-Blagoyevgrad kara yolunun bulunduğu Delçevo sınır kapısından geçer. Devamında Vlaina Dağı üzerinden Maleşevo Dağları'na tırmanır ve Ograjden Dağı üzerinden Ustrumca Havzası'na inerek Ustrumca Nehri'ni ve Ustrumca-Petriç kara yolu üzerindeki **Novo Selo** sınır kapısını keser. Doğu sınırı, Belasica Dağı'na tırmanarak Makedonya, Bulgaristan ve Yunanistan arasındaki üçlü sınırı oluşturan Tumba zirvesinde sona erer.

Yunanistan Cumhuriyeti ile **olan güney sınırı**, esas olarak enlem yönlü bir uzanışa sahip olup 256 km uzunluğundadır. Üzerinde **3** sınır kapısı bulunmaktadır.

Sınır, Tumba zirvesinden başlayarak Belasica'nın sırtı boyunca ilerler, **Doyran Gölü**'nü ve Doyran-Kılıkış kara yolu üzerindeki Doyran sınır kapısını keserek aşağı iner. Ardından Gevgeli-Valandova Havzası'ndan geçerek Vardar Nehri'ni, E-75 uluslararası kara yolunu, demiryolu hattını ve Üsküp-Selanik kara yolu üzerindeki **Bogoroditsa** sınır kapısını keser. Batıya doğru ise sınır; Kojuf, Kozyak ve Nice dağlarının zirvelerinden geçer. Oradan Pelagonya Havzası'na (Manastır Ovası) iner ve faaliyette olmayan Kremenitsa demiryolu sınır kapısı ile Manastır-Florina kara yolu üzerindeki **Mecitli** sınır kapısından geçer. Daha sonra Baba Dağı'na tırmanır ve Golem Grad adasının güneyinde yer alan Makedonya, Yunanistan ve Arnavutluk arasındaki üçlü sınıra kadar gelerek Prespa Gölü'nde sona erer.

Doğal engeller, geçilmesi zor doğal engeller oluşturan coğrafi alan unsurlarıdır. Örneğin, dağlar, denizler, nehirler, çöller ve benzerleri.

### Makedonya'da- ki sınır geçiş noktaları ve büyük şehirler



Arnavutluk Cumhuriyeti ile olan **batı sınırı** yaklaşık olarak boylamsal yönlü bir uzanışa sahiptir ve 188 km uzunluğundadır. Uzunluğu boyunca 4 sınır kapısını kesmektedir.

Sınır, Prespa Gölü'ndeki üçlü sınırdan başlar ve Galiçitsa Dağı'na tırmanmadan önce, Resne-Korça kara yolu üzerindeki Stenye sınır kapısından geçer. Galiçitsa üzerinden Ohri Gölü'ne doğru inen sınır, Ohri-Podgradets kara yolu üzerindeki Aziz Naum sınır kapısından geçer. Ardından Ohri Gölü'nü keser ve Struga Havzası'nda, Struga-Elbasan kara yolu üzerindeki Kafasan sınır kapısından geçerek Yablanica Dağı'nın sırtı boyunca tırmanır; Debre Havzası'na inerek Kara Drim Nehri'ni ve Debre-Piskopoya (Peshkopi) kara yolu üzerindeki Blato sınır kapısını keser. Son olarak sınır; Krçin, Deşat ve Korab dağlarını geçer ve Makedonya'nın en yüksek zirvesi olan Büyük Korab (2764 m) üzerinden geçerek Şerupa zirvesinde sona erer.

Bu çerçevede, en güncel verilere göre Makedonya **25.713 km<sup>2</sup>** yüzölçümüne sahip olup bu yönüyle Avrupa'deki daha küçük ülkeler arasında yer almaktadır.

#### Bilgi testi soruları:

1. Makedonya'nın coğrafi koordinatları nelerdir?
2. Hangi saat dilimindeyiz?
3. Coğrafi konumun önemini açıklayın!
4. Bulgaristan ile aramızda doğal bariyer oluşturan dağlar hangileridir?
5. Hangi ülkelerle demiryolu bağlantımız var?
6. Sınırımızda kaç sınır geçişi var? Bunları coğrafi bir haritada bulun!
7. Bunlardan hangileri en sık kullanılanlardır ve neden?



Makedonya'nın tüm sınırlarını, aşağıdan bakıldığında görülen doğal ve coğrafi özellikler de dahil olmak üzere çizin (alan perspektifi).



# KUZAY MAKEDONYA CUMHURİYETİ'NİN JEOSTRATEJİK KONUMU VE ULAŞIM KORİDORLARI

Temel coğrafi terimler:

Koridorlar  
Koridor 8  
Koridor 10  
Jeostatejik rol

Dünya haritasında Makedonya'yı bulun ve konumunu açıklayın.

Makedonya'nın coğrafi konumu, Balkan Yarımadası'ndaki merkezi yerleşimi nedeniyle çok elverişli olarak değerlendirilmektedir. Çok sayıda havza, dağ geçidi ve nehir vadisi sayesinde doğal engellerle ilgili zorluklar başarıyla aşılmış, aynı zamanda ülkenin jeostatejik konumundan da yararlanılmıştır.

Önemi bakımından en çok ön plana çıkan Vardar Nehri vadisidir. Bu vadi, kuzeyde Kumanova-Preşova Geçidi vasıtasıyla Morava Vadisi'ne bağlanır. Bu Morava-Vardar Vadisi üzerinden en önemli Avrupa koridorlarından biri olan Koridor 10 geçmektedir.

**Koridor 10 (E-75 Otoyolu'nun bir parçası)**, Orta Avrupa'dan (Avusturya ve Macaristan) başlayıp Sırbistan ve Makedonya üzerinden Yunanistan'a kadar uzanır. Bu sayede Orta Avrupa ile Akdeniz birbirine bağlanır. Ülkemizde bu koridor Kumanova, Üsküp, Köprülü ve Gevgeli gibi büyük şehirlerden geçmektedir. Koridor, kuzey-güney yönündeki ana otoyol ve demiryolu bağlantısı olup binek ve ticari araçların kullandığı en yoğun uluslararası yoldur. Yolcuların, malların ve uluslararası yük taşımacılığının hızlı akışı için kullanılır.

Makedonya'nın bu koridora dahil olması, ekonomik açıdan güçlü ve gelişmiş merkezlerle iş birliği yapılmasına olanak tanır. Bu durum, Avrupa entegrasyonu sürecine katılmak amacıyla ekonomik reformları hızla takip etmemizi ve uygulamamızı sağlamaktadır. Bu amaçla Makedonya; bölgesel rekabet gücünü artırmamıza, nüfusun yaşam standardını yükseltmek amacıyla da sanayi ve ekonomiyi geliştirmemize yardımcı olacak ulaşım altyapısını geliştirmeyi ve modernize etmeyi hedeflemektedir. Makedonya, gelecekte AB'ye yönelen bir ülke olarak görülmektedir.

Adriyatik Denizi ile Karadeniz arasında stratejik bir bağ oluşturan **Koridor 8** de şüphesiz büyük bir öneme sahiptir. Ülkeyi batıda Arnavutluk'a, doğuda ise Bulgaristan'a bağlayan bu koridor; Ohri, Kırçova, Kalkandelen, Üsküp, Kumanova ve Eğri Palanka'dan geçmektedir. Koridor 8; otoyol, demiryolu ve enerji bağlantılarını içermekte olup bölgesel bağlanabilirlik, turizm ve Arnavutluk ile Bulgaristan ile olan ekonomik iş birliği için özellikle önemlidir. Bu amaçla, koridorun inşası yoğunlaştırılmaktadır.

Koridor 10 ve Koridor 8, Trans-Avrupa Ulaştırma Ağ'ının (TEN-T) birer parçası olup Makedonya'yı Avrupa'ya bağlayan kilit ulaşım rotalarını oluşturmaktadır. Bu koridorların varlığı; uluslararası taşımacılık, ticaret ve ülkenin ekonomik kalkınması için büyük bir öneme sahiptir. Ulaşım koridorlarının ve NATO

**Jeostatejik konum,** bir ülkenin veya bölgenin ulaşım, ticaret, savunma veya siyasi etki açısından önemli olan haritadaki yeridir. Bir bölgenin komşuları ve dünya için neden büyük önem taşıdığını gösterir. Örneğin, Makedonya, Avrupa ve Orta Doğu arasındaki kavşakta yer aldığı için jeostatejik bir konuma sahiptir.

**Koridor 10'd'nin (Koridor 10'un bir parçası) inşaatı devam ediyor.**

**Bu koridorun bir kısmı karayolu, bir kısmı ise ekspres yoldur. Bu sayede Makedonya Cumhuriyeti, Yunanistan'a modern bir alternatif güzergaha kavuşacak ve Üsküp'ten Atina'ya yolculuk süresi 3 saat kılacak (8 saatten 5 saate).**

ile AB ile olan iş birliğinin yanı sıra, Makedonya'nın jeo stratejik rolü enerji konumunda da kendini göstermektedir. Komşu ülkelerle gaz bağlantı hatlarının inşa edilmesiyle ülke, daha geniş olan Avrupa enerji ağına bir parçası hâline gelmekte; bu da arz çeşitliliğinin sağlanmasına ve tekil kaynaklara olan bağımlılığın azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum, Makedonya'yı bölgenin enerji güvenliğinin sağlanmasında önemli bir unsur kılmaktadır.

Aynı zamanda, merkezi konumu doğu ile batı arasındaki ticari ve kültürel bağlar için bir transit noktası olmasına imkân tanımaktadır. Makedonya; altyapı ve ekonomi projeleri aracılığıyla komşularıyla iş birliğini güçlendiren ve kalkınma için istikrarlı bir ortam yaratan daha geniş bölgesel entegrasyon girişimlerinin bir parçasıdır.

Güvenlik boyutunda ise Makedonya, Güneydoğu Avrupa'da bir istikrar sağlayıcı rolüne sahiptir. NATO üyeliği ve AB entegrasyonu hedefi, onu barış ve istikrara aktif olarak katkıda bulunan, böylece Balkanlar'daki olası çatışmaların önlenmesini sağlayan bir devlet olarak konumlandırmaktadır.

Bu yönleriyle, Makedonya'nın jeo stratejik rolünün sadece ulaşım ve ticaretle sınırlı kalmadığı; aksine enerji, güvenlik ve bölgesel entegrasyonu da kapsadığı açıkça görülmektedir. Ülke, farklı bölgeler ve çıkarlar arasında bir köprü olup konumu ve aktif politikası onu Balkanlar'ın ve daha geniş anlamda Avrupa'nın geleceği için önemli bir faktör hâline getirmektedir.



#### Bilgi testi soruları:

1. Makedonya'nın jeo stratejik rolünü açıklayın!
2. Koridor 10 hangi yönde uzanıyor?
3. Koridor 8 neyi birbirine bağlar?

E-75 Karayolunun Kuzey Avrupa'nın hangi bölgesinden başladığını, hangi ülkelerden geçtiğini ve nerede sona erdiğini keşfedin!





## Tektonik evrim

Tetis

Yapısal  
bölgelerRodop  
bölgesiVardar  
bölgesiPelagonya  
bölgesiBatı  
Makedonya  
bölgesi

## Jeolojik evrim

Jeolojik  
süreçlerTEKTONİK EVRİM VE  
JEOLJİK YAPI

Dünyamız her zaman böyle mi görünüyordu?  
Dünya gezegeninin gelişimi hangi jeolojik çağlardan geçti?  
Tetis Okyanusu'nun oluşumunu hatırlayın!

TEKTONİK EVRİM VE  
YAPISAL BÖLGELER

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti karmaşık bir tektonik yapıya sahiptir. Jeosenklinal tipte bir gelişim ile karakterize edilir, yani yeryüzü şekilleri esas olarak Tetis jeosenklinalinde oluşmuştur. Başlangıç evresi olan Prekambriyen Çağ'da, Rodoplar ve Pelagonid-ler'in sözü edilen bu jeosenklinal içinde ortak bir ada oluşturduğu kabul edilmektedir. Bunlar, Balkan Yarımadası'nın çekirdek yapısının içinde yer almaktaydı.

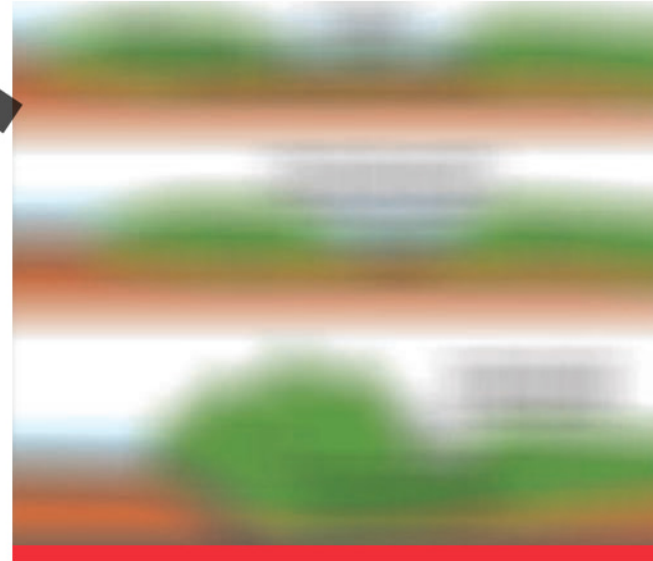
Daha sonra Eski Paleozoikte bunlar birbirinden ayrılmış ve bağımsız olarak gelişmiştir. Aynı zamanda, bir hendek (graben) olarak Vardar bölgesi ile Batı Makedonya bölgesi de oluşmaya ve şekillenmeye başlamıştır. Aslında, Vardar bölgesi olarak ayrılan devasa tektonik hendeğin oluşmasıyla Pelagon masifi, Rodop kütesinden ayrılmış ve bağımsız olarak gelişmeye başlamıştır.

Makedonya'nın yeryüzü şekillerinin kesin olarak biçimlenmesi esnasında; kendilerine has jeolojik özelliklere (bileşim, tektonik yapı ve evrimsel gelişim) sahip dört farklı yapısal bölgeler oluşmuştur. Bunlar: **Rodop bölgesi, Vardar bölgesi, Pelagonya bölgesi ve Batı Makedonya bölgesi.**

**Rodop** bölgesi, Belasitsa, Plačkovitsa, Ograjden, Maleşeva Dağları, Osogova Dağları, German ve Kozyak dağlarını içerecek şekilde Makedonya'nın doğu kesimlerini kapsamaktadır. Bu bölge doğuda Bulgaristan'a doğru devam eder.

Eski Rodop kütesi, tektonik faylanma hareketlerinin etkisiyle ayrı bloklara (dağlara) ve çöküntü havzalarına (ovalara) bölünmüştür; bunlardan bazıları Ustrumca-Radoviş, Berova, Eğri Palanka, Koçana ve Ovçe Pole havzalarıdır. Dağlar ve havzalar arasında, örneğin Koçana Kaplıcası, Ustrumca Kaplıcası ve Bansko Kaplıcası gibi termo mineral kaynakların ortaya çıktığı özgün fay hatları görülmektedir.

**Vardar** bölgesi, ülkenin merkezi bölümünü kaplar. Selanik'ten başlar, ardından Vardar Nehri vadisi boyunca uzanır ve Üsküp Havzası üzerinden kuzeyde Sırbistan'a doğru devam eder. Aslında Vardar bölgesi, doğuda Rodop bölgesi ile batıda Pelagon bölgesi arasında yer alan derin bir tektonik hendeğdir (graben). Bu hendek; yatay ve dikey kırılmalara, tabakalı bindirmelere neden olan çok sayıda fay, blok ve horst ile karakterize edilir ki bu yüzden bu bölgesi sık sık depremler meydana gelmektedir.



Jeosenklinal



**Makedonya toprakları'nın daha küçük bir bölümü iki tektonik bölge tarafından işgal edilmiştir: batıda, Radika ve Deşat dağlarının alt kısımlarında küçük bir alanı kaplayan Tsukali-karst bölgesi ve doğuda, Golak ve Vlaina dağları arasında, Bregalnitsa'nın üst kısımlarında Kraistid bölgesi.**

### Tektonik bölgeler

Pelagonya bölgesi, Pelagonya Havzası'nı (Manastır Ovası) ve onun doğusu ile kuzeyinde yükselen dağları kapsar. Daha net bir ifadeyle, doğudan şu dağları içine alır: Nice, Selečka Dağı, Dren, Babuna; kuzeyden ise şu dağları barındıran Mokra Dağı masifini kapsar: Yakupica, Dautica, Karaciça, Golešnica ve Kitka. Yapısal açıdan Pelagonya zonu, karmaşık bir horst-antiklinoryum meydana getirir. Pelagonya Havzası'nın orta kesiminde, Topolçani Eşiği (Topolčanska Greda) olarak adlandırılan bölgede, Pelagonya horstunun kalıntıları (reliktleri) olarak kabul edilen eski kayaç blokları yer alır; bu da eski kütlenin çökmesiyle bugünkü havzanın oluştuğunu göstermektedir.

Batı Makedonya bölgesi, Makedonya'nın batı kesimini kaplar ve horstların, havzaların ile derin fayların yer aldığı yüksek dağlık rölyef ile temsil edilir. Bu bölgede horst şeklinde yükselmiş olan dağlar: Baba, Galiçya, Korab ve Şar Dağı olup, bunlar daha sonra Alp orojenezisi sırasındaki yatay kıvrımlanmalardan etkilenmiştir. Karakteristik havzalar şunlardır: Ohri-Struga, Prespa, Polog (Kalkandelen-Gostivar), Debre ve Mavrova havzaları. Günümüzde de bu havzalarda dikey yönlü hareketler aktif olup, bu durum depremlerin yaşanmasına neden olmaktadır.

### JEOLJİK EVRİM VE JEOLJİK SÜREÇLER

Makedonya'nın karmaşık jeolojik yapısı, genel olarak magmatik, tortul ve metamorfik (başkalaşım) kökenli kayaçlar ile formasyonlardan oluşmaktadır. Bu durum, uzun ve karmaşık bir jeolojik evrimin sonucudur. Temelde Makedonya topraklarında, Rodop ve Pelagon bölgelerinin henüz tek bir bütün olduğu Prekambriyen Çağ'a ait kayaçlar yer alır ve bunların arasında çoğunlukla gnays, mikaşist, şist ve mermer gibi metamorfik kayaçlar egemendir.

Eski **Paleozoik** döneminde, Rodop bölgesi ile Pelagon bölgesi arasında derin bir tektonik graben olarak Vardar bölgesi oluşmuştur. Burada ise temel olarak şist, mermer

**"Veleska Serisi" olarak adlandırılan seriyi araştırın ve ne anlama geldiğini öğrenin!**



ve fillitlere rastlanmaktadır. Yeni Paleozoik'te Batı Makedonya bölgesindeki dağların bir kısmının yükselmesi başlamıştır. Uzun süreli sedimantasyon (tortulaşma) sayesinde konglomeralar (çakıl taşları) ve kum taşları bulunmuştur. Paleozoik dönemin sonlarına doğru, özellikle Doğu Makedonya dağlarında yoğun granitik magma sokulumu ve kristalleşmesi meydana geldi ve granit kayaçlar, diyabazlar ve tüfler de bulundu.

Mezozoik, Makedonya topraklarının büyük bir kısmının suyla kaplı olduğu bir çağdır ve konglomera, kum taşı ile kalker (kireç taşı) sedimanlarına rastlanır. Triyas dönemi esas olarak bir transgresyon (deniz ilerlemesi) dönemi olup, Jura döneminde ise karaların yükselmesi ve suların çekilmesi gerçekleşmiştir ki bu dönem devasa dinazorları ile bilinir. Mezozoik'in sonlarında, yani Kretase (Tebeşir) döneminde, büyük bir transgresyon yaşanmış ve sular neredeyse tüm Makedonya topraklarına kadar ilerlemiştir.

Senozoikte, özellikle Paleojende, Paleojen Denizi olarak adlandırılan deniz tüm Makedonya topraklarına yayılmış ve bu süreçte marn (killi kireç taşı), kil ve kalker gibi sedimanların yoğun bir şekilde tortulaşması gerçekleşmiştir.

Neojen'de, bugünkü Ege Denizi'nin tabanının çökmesi nedeniyle sular kademeli olarak güneye doğru çekilmeye başlamış ve Makedonya'daki tüm havzalar (ovalar) birer göl hâline gelmiştir. Bu dönemde Pelagonyada önemli kömür yataklarının yanı sıra çimento marnları, killer ve diatomit (diatomlu toprak) gibi mineral ham maddeler oluşmuştur.

En genç dönem olan **Kuvaterner**, özellikle de ilk epok olan Dilüvyum (Pleistosen), glasiyasyon (buzullaşma) süreci ile karakterize edilir. Yüksekliği 2000 metreden fazla olan tüm dağlarda sirk (buzul yalağı), tekne vadi ve muhteşem buzul gölleri şeklinde glasiyal (buzul) şekillere rastlanır.

Senozoik dönemine ait önemli volkanik alanlar Kratova-Zletova, Mariova-Kaymakçalan ve Kojuf bölgeleri olup; bu alanlar demir, bakır ve kurşun-çinko cevherlerinin önemli yatakları bakımından zengindir.

| ÇAĞ       | DÖNEM      | EPOK                |
|-----------|------------|---------------------|
| SENOZOİK  | KUVATERNER | Alüvyon<br>Dilüvyum |
|           | NEOJEN     |                     |
|           | PALEOJEN   |                     |
| MEZOZOİK  | KRETASE    |                     |
|           | JURA       |                     |
|           | TRİYAS     |                     |
| PALEOZOİK | YENİ       | PERMIYEN            |
|           |            | KARBONIFER          |
|           | ESKİ       | DEVONİYEN           |
|           |            | SİLÜRİYEN           |
|           |            | ORDOVİSYEN          |
|           |            | KAMBRIYEN           |
| ARKAİK    | ALGONEK    |                     |
|           | ARKAİK     |                     |

#### Bilgi testi soruları:

1. Makedonya'nın tektonik evrimi nerede gerçekleşti?
2. Cumhuriyetimizde kaç tektonik bölge var ve bunlar nelerdir?
3. Jeolojik çağlar boyunca tektonik hareketleri açıklayın!
4. Makedonya'daki vadilerin çoğu hangi çağda göldü?
5. Senozoyik dönemdeki aktif volkanik alanlar nelerdir ve bunları coğrafi bir haritada bulun!
6. Volkanik alanlarda oluşan mineral kaynaklarını listeleyin!

Tektonik ve jeolojik evrimi tüm önemli özelliklerle ilişkilendireceğiniz bir proje oluşturun (örneğin bir tablo...).



Temel  
coğrafi  
terimler:



Jeolojik  
çeşitlilik

Kaya  
oluşumları

Mineral  
yatakları

Fosiller

## JEOLJİK ÇEŞİTLİLİK

Koruma alanı nedir?

Ülkemizde böyle alanlar biliyor musunuz?

Ülkemizdeki herhangi bir koruma alanını ziyaret ettiniz mi?



**Jeolojik çeşitlilik,  
ulusal hazinemiz  
olan kayaçların, yer  
şekillerinin, toprakların,  
nehirlerin, göllerin  
ve fosil kalıntılarının  
çeşitliliğidir.**

**Jeolojik çeşitlilik;** coğrafi alanda canlı olmayan doğanın bir parçası olarak jeolojik, jeomorfolojik, pedolojik (toprak bilimi) ve hidrolojik oluşumların çeşitliliğini temsil eder. Makedonya, jeolojik açıdan son derece zengin ve çeşitliliğe sahip bir ülkedir. Nispeten küçük bir bölgede bir dizi jeolojik olgu ve sürecin meydana gelmesi, zengin bir jeolojik çeşitlilik oluşturmaktadır. Bu çeşitlilik, Makedonya'nın doğal zenginliğinin bir parçası ve kültürel kimliğinin önemli bir unsurudur; çünkü onun sayesinde ülkemizin tarihini, canlılar aleminin gelişimini ve bugünkü manzaranın oluşum şeklini

anlarız. Kendisini, antik magmatik ve metamorfik kayalardan, fosiller açısından zengin tortul tabakalara ve benzersiz yeryüzü şekillerine kadar en çeşitli olgular aracılığıyla gösterir.

Jeolojik çeşitlilik önemi, esas olarak arazinin, rölyefin (yeryüzü şekillerinin) ve doğal çevrenin oluşumunu ile evrimini araştırmamıza ve anlamamıza yardımcı olmasından kaynaklanır; aynı zamanda canlılar aleminin birçok ekosistemi için de bir temel oluşturur. Açık bir doğa laboratuvarı olarak önemli bir eğitim rolüne sahip olmasının yanı sıra bilimin, madenciliğin, inşaatın ve diğer ekonomik kolların gelişimine de katkıda bulunur. Jeolojik çeşitlilik, kültürel ve turistik bir öneme de sahiptir; çünkü birçok bölge geleneklerin bir parçasıdır ve bu sayede yerli ile yabancı turistler için çekici ve caziptir.

Makedonya'daki jeolojik çeşitlilik, ekonomik fayda sağlayan önemli bir kaynak açısından da analiz edebiliriz. Bu amaçla, söz konusu doğal mirasın tanıtımına ve popülerleştirilmesine daha fazla önem verilmesi gerekmektedir. Jeolojik çeşitlilik değerlerini uzun vadede değerlendirebilmemiz için, onu her türlü zararlı etkiden doğru bir şekilde korumamız ve muhafaza etmemiz gerekir. Bunu şunlar aracılığıyla başarabiliriz:

- Korunan alanların (jeoparklar, doğa anıtları ve benzeri) ilan edilmesi;
- Bunların düzenlenmesi ve bakımı;
- Rasyonel (akılcı) kullanımı;
- Bilgilerin pazarlanması ve erişilebilirliği;
- Doğal afetlerden, felaketlerden ve antropojenik (insan kaynaklı) etkilerden korunması;
- Sürdürülebilir jeoturizmin desteklenmesi ve diğerleri.

Makedonya'daki jeolojik çeşitlilik en önemli ve benzersiz örneklerinden bazıları şunlardır: taş oluşumları, mineral oluşumları, fosiller vb.





**Marko kuleleri (Markovi kuli)**

## **TAŞ OLUŞUMLARI**

### **- Kuklitsi (Taş Bebekler)**

Bu sözde “taş bebekler” Kratova şehri yakınlarında yer almaktadır. Geçmişte aktif olan volkanik bir bölgede, seçici erozyon yardımıyla meydana gelmişlerdir. Bu durum; daha yumuşak olan kayaların daha hızlı aşınıp parçalandığı, geriye ise sadece insan figürlerini andıran sert magmatik kayaların kaldığı anlamına gelir. Bu sayede sıra dışı bir jeomorfolojik fenomen ortaya çıkmıştır.

### **- Marko Kuleleri (Markovi kuli)**

Pirlepe şehri civarında, granit ve konglomera kayalarında kendilerine has yuvarlak formlara sahip olan Markovi Kuli oluşmuştur. Antik çağ ve Orta Çağ'dan kalma kalıntılarla temsil edilen doğal güzellik ve tarihi mirasın olağanüstü bir karışımını sunuyorlar.

### **- Matka Kanyonu**

Matka Kanyonu, Üsküp'ün 15 km güneybatısında meydana gelmiş-bulunmaktadır.. Kalkerli (kireç taşlı) bir bölgede şekillenmiş birden fazla doğal yapının benzersiz bir kombinasyonunu temsil eder. Bunlardan biri Treska Nehri'nin derin ve dik vadisi, ardından aynı nehir üzerindeki en eski yapay göl ve çeşitli mağaralar yer alıyor; bunların arasında Vrelo Mağarası, Avrupa'nın en derin su altı mağaralarından biri olarak öne çıkıyor.

Matka Kanyonu aynı zamanda birçok eski kilise ve manastır açısından da oldukça zengindir; kano-culuk, dağcılık ve benzeri spor aktiviteleri için de ayrı bir öneme sahiptir.

**Matka Kanyonu**





## Kristal Mağara

### MİNERAL OLUŞUMLARI

#### - Alşar Madeni

Alşar Madeni, Makedonya'nın güney kesiminde, Kojuf Dağı'nın eteklerinde yer almaktadır. Ülkemizin en değerli zenginliği olan lorandit mineraline ev sahipliği yapar. Belirgin koyu kırmızı bir renge sahip olan bu mineral, Güneş'teki nötr parçacıklarının tek doğal detektörü olarak kabul edildiğinden astrofizik alanındaki bilimsel araştırma faaliyetleri için büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle bilim çevrelerinde geleceğin en potansiyel kaynaklarından biri olarak büyük ilgi çekmektedir.



#### - Kristal Mağara

Debre ile Kosovrasti Kaplıcaları arasında yer alan Kristal Mağara, doğanın bir başka şaheseridir. Burada, en önemlisi %99'a varan bir saflığa sahip olan kristal selen olan alçı taşı (jips) minerallerine rastlanır. Bu kristal tortular, binlerce yıl önce termo mineral yer altı sularının etkisiyle gerçekleşen kimyasal çökeltme sonucu oluşmuştur. Selen büyük bir ekonomik değere sahiptir ve en ince/en kaliteli alçı üretiminde kullanılır. Günümüzde bu maden, Alman şirketi "KnauF" tarafından işletilmektedir.

Makedonya'daki hemen hemen tüm havzalarda, jeolojik evrim sürecinde meydana gelen transgresyon (deniz ilerlemesi) olaylarının bir sonucu olarak bitki **fosil kalıntılarının** yanı sıra deniz canlıları, deniz kabukluları ve mercanlara rastlanmaktadır. Günümüz Makedonya bölgesinin zengin jeolojik tarihine tanıklık eden çeşitli hayvanlara ait fosil kalıntıları da bulunmuştur.

Bu örnekler aracılığıyla, ülkemizin geçmişe tanıklık eden değerli doğa örneklerini yaratmış zengin bir jeolojik tarihe sahip olduğu sonucuna varabiliriz; bizler de jeodiversitenin koruyucuları olarak bunları geleceğe miras bırakmalıyız.

#### Bilgi testi soruları:

1. Jeolojik çeşitlilik terimi ne anlama gelir ve önemi nedir?
2. Makedonya'da jeolojik çeşitlilik nasıl korunabilir?
3. Ne tür kaya oluşumları mevcuttur ve bunları açıklayınız?
4. Mineral yataklarının özel jeolojik çeşitlilik olarak önemi nedir?



Yaratıcılığınızı kullanarak, bölgelerimizden birinin turizm tanıtımı için kısa bir broşür hazırlayın.



## YÜZEY ŞEKİLLERİ VE JEOMORFOLOJİ SÜREÇLERİ

Temel coğrafi terimler:

Yeryüzü şekilleri

Morfolojik biçimler

Yer şekilleri

Tektonik hareketler

İç ve dış kuvvetleri ve tektonik hareketleri unutmayın!  
Makedonya haritasına bakın, ne tür bir yer şekli hâkim?

### YER ŞEKİLLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Makedonya'nın rölyefi (yeryüzü şekilleri) oldukça çeşitli ve ilgi çekicidir; uzun süreli ve karmaşık doğal süreçler boyunca iç ve dış kuvvetlerin etkileşimiyle meydana gelmiş çok sayıda morfolojik yapı ve yer şekli ile nitelendirilir. İç kuvvetlerin neden olduğu tektonik hareketlerin etkisi altında, dağlar ve vadiler gibi büyük rölyef şekilleri/formları oluşmuş ve dış kuvvetler, erozyon ve birikim süreçleri yoluyla, daha önce meydana gelen kabartmayı değiştirerek daha küçük kabartma formları oluşturmuştur.

Makedonya, topraklarının %80'ini dağlar kapladığı için ağırlıklı olarak dağlık bir ülkedir. Ülkenin ortalama yüksekliği **829** metre olup, en yüksek noktası **2764 metre** ile Golem Korab (Büyük Korab) zirvesi, en alçak noktası ise **44** metre ile Gevgeli yakınlarındadır. Dağların oluşumu, dikey orojeni (dağ oluşumu) tektonik hareketlerin etkisiyle eski kütle dağlarının yükseldiği Paleozoik Zaman'da başlamıştır. Günümüzde bu bölgeler, Doğu Vardar dağları ve vadileri grubu, **Povardarie** veya **Aşağı Makedonya** ve **Batı Vardar** dağları ve vadileri grubu olarak adlandırılan üç tektonik bölgeyi (Rodoplar, Vardar ve Pelagonya) kapsayan Rodop bölgesini oluşturmaktadır.

Senozoik Zaman'da ise Batı Makedonya bölgesi, Alp-Himalaya orojenisinin (yatay orojeni tektonik hareketlerin) etkisi altında kalmış, bunun sonucunda kıvrımlanma meydana gelerek genç sıra dağlar oluşmuştur. Bu dağlar günümüzde Şar dağlık bölgesini oluşturmaktadır.

1. Rodop Dağları bölgesi- eski, devasa dağlar bölgesi ve
2. Şar Dağları- genç, zincir şeklinde dağlar bölgesi.

1. Doğu Vardar dağları ve vadileri grubu,
2. Aşağı Makedonya veya Povardarie ve
3. Batı Vardar dağları ve vadileri grubu.



### Demir Kapı Boğazı

Paleojen Denizinin güneye doğru kademeli olarak çekilmesiyle, birbirine akarsu kollarıyla bağlı bağımsız göller oluşmuştur. Suyun tamamen çekilmesiyle göllerin yerinde havzalar kalmış, akarsu kollarının bulunduğu yerlerde ise bugünkü boğazlar şekillenmiştir. Bu yolla Vardar'ın söz ve edilen kompozit vadisi meydana gelmiştir. Havzalar ve boğazlar şu sırayla dizilmiştir: **Derven Boğazı, Üsküp Havzası, Taor Boğazı, Köprülü Havzası, Köprülü Boğazı, Tikveş Havzası, Demir Kapı Boğazı ve Gevgeli-Valandova Havzası.**

En önemli **dağlar** şunlardır: En yüksek zirvesi **Ramno** (1651 m) olan Üsküp Karadağı ve en yüksek zirvesi **Zelen Breg** (2171 m) olan **Kojuf**. Havzalar arasında yüzölçümü bakımından en büyüğü, 1924 km<sup>2</sup> ile Makedonya'nın en yoğun nüfuslu havzası olan Üsküp Havzası'dır.

**Batı Vardar dağ ve havza grubu**, doğuda Povardariye ile batıda Şar bölgesi arasında yer alır. Pelagonya Havzası ile Treska Nehri vadisi bu grubu doğu ve batı bölümü olarak ikiye ayırır. Doğu bölümde şu dağlar yer alır: Nice, Seleçka Dağı, Dren, Babuna ve Mokra Dağ kütlesi (Yakupitsa, Dautitsa, Karacitsa ve Goleşnitsa); batı bölümde ise **Baba, Bigla, Plakenska Dağı, Ilinska Dağı, Buşeva Dağı, Pesyak, Çeloitsa ve Suva Gora** yer alır.

### Yakupitsa, Solunska glava



**Doğu Vardar dağ ve havza grubu** doğuda Bulgaristan sınırından batıda Povardariye'ye kadar uzanır. Bu bölgeye ait olan dağlar şunlardır: **Kozyak, German, Bilino, Osogova, Plačkovitsa, Maleşeva Dağları, Ograjden ve Belasitsa.**

Bu gruptaki **havzalar** şunlardır: **Kumanova (Jegligovo), Kriva Palanka (Slavište), Ovçe Pole, Koçana, Delçova (Piyanets), Berova (Maleşeva) ve Ustrumca-Radoviş.**

Bu grubun ve aynı zamanda Doğu Makedonya'nın en yüksek dağı, **Ruen zirvesiyle (2252 m) Osogova'dır**; en büyük havza ise 658 km<sup>2</sup> yüzölçümü kaplayan ve Makedonya'nın en verimlilerinden biri olan **Ustrumca-Radoviş Havzası'dır.**

**Povardariye veya Alçak Makedonya**, Derven Boğazı'ndan güneyde Yunanistan sınırına kadar Vardar Nehrinin neredeyse tüm vadisini kapsar.





Şar Dağı, Titov Vrv

Bu grupta yükseklikleriyle şu dağlar öne çıkmaktadır: En yüksek zirvesi **Pelister** (2601 m) olan **Baba**, en yüksek zirvesi **Solunska Glava** (2540 m) olan **Yakupitsa** ve en yüksek zirvesi **Kaymakçalan** (2521 m) olan **Nice**. En büyük havzası ise 4000 km<sup>2</sup> yüzölçümü ile **Pelagonya**'dır.

Şar dağlık bölgesi Makedonya'nın en batı kesiminde uzanır; doğuda Batı Vardar dağ grubu sınırından başlar ve batıda Makedonya-Arnavutluk sınırında sona erer. Radika ve Kara Drim nehirlerinin vadileri ile Ohri-Struga Havzası vasıtasıyla Şar bölgesi iki bölüme ayrılmıştır: iç ve dış bölge.

İç bölgeye şu **dağlar** dahildir: Şar Dağı, Bistra, Stogovo, Karaorman ve Galiçitsa; havzalar ise: **Polog**, **Kırçova**, **Debatsa**, **Ohri-Struga** ve **Prespa**. Bu bölgede öne çıkan dağlar: En yüksek zirvesi **Titov Vrv** (2748 m) olan Şar Dağı, **Medenitsa** zirvesiyle (2163 m) **Bistra**'dır; havzalar arasında ise en büyüğü 1475 km<sup>2</sup> yüzölçümü ile **Polog** Havzası'dır.

**Dış bölgeye** şu **dağlar** dahildir: **Korab**, **Deşat**, **Krçin** ve **Yablanitsa** ile **Debre Havzası**; burada ise en yüksek zirvesi **Golem Korab** (2764 m) olan **Korab** Dağı ile en yüksek zirvesi **Tsrn Kamen** (2257 m) olan **Yablanitsa** öne çıkmaktadır.

Korab





### Makedonya'nın dağları ve vadileri



Eski, büyük ve genç dağ sıraları arasındaki farkları tartışın!

#### Daha Önemli Dağlar ve Zirveler

Korab - Golem Korab (2764 m)

Şar Dağı - Titov Vrv (2748 m)

Baba - Pelister (2601 m)

Yakupitsa - Solunska Glava (2540 m)

Nice - Kaymakçalan (2521 m)

Osogova - Ruen (2252 m)

Bistra - Medenitsa (2163 m)

#### Bilgi testi soruları:

1. Ülkemizde hangi tür yer şekilleri hakimdir?
2. Yer şekilleri hangi etkiler altında oluşmuştur?
3. Dağlar ve vadiler hangi dağlık bölgelere aittir?



Ziyaret ettiğiniz dağlarımızdan biri hakkında bir metin yazın ve izlenimlerinizi karşılaştırın.



## JEOMORFOLOJİK SÜREÇLER VE YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Temel  
coğrafi  
terimler:

Jeomorfolojik  
Süreçler

Erozyon

Birikim

Volkanizma

Depremler

Heyelanlar

Dış kuvvetler nelerdir?

Bu kuvvetlerin yer şekilleri üzerindeki etkileri nelerdir?

Dış kuvvetlerin etkisiyle dağlar ve havzalar gibi temel yeryüzü şekilleri değişime uğramış, yeni, daha küçük ve kendilerine özgü şekiller oluşmuştur. Bunların ortaya çıkışı, genel olarak **erozyon** (abrazyon, akarsu, karstik, buzul...) ve **birikimin jeomorfolojik süreçleriyle** bağlantılıdır.

Oluşum zamanlarına göre yeryüzü şekilleri: **eski (paleorölyef)** ve **yeni (neorölyef)** olmak üzere ikiye ayrılır. Ülkemizde korunmuş en karakteristik paleorölyef şekilleri, göl öncesi dönemlere ait vadilerin kalıntılarıdır. Bunlar aslında, eski Balkan kütlesinin parçalanmasından önce var olan eski nehir vadilerine ait nehir sekileridir (teraslarıdır). O dönemdeki akarsu ağı bugünkünden çok daha farklıydı.

Eski nehir vadilerinden kalma bu tür paleorölyef şekillerine, dağlar arasındaki alçak kısımları oluşturan ve bir havzadan diğerine geçişi sağlayan doğal geçitler (bel/boyun) örnek gösterilebilir. Bunlara örnek olarak şunlar verilebilir: **Straja** (Polog ve Kırçova Havzaları arasında), **Preseka** (Kırçova Havzası ve Debartsa arasında), **Pletvar** (Pelagonya ve Povardarye Bölgesi arasında) ve daha pek çokları. Bu geçitler, ulaşım açısından ve farklı bölgelerin kara yolları ile demir yolları vasıtasıyla birbirine bağlanmasında büyük önem taşımaktadır.

**Abrazyon yeryüzü şekilleri.** Makedonya topraklarının neredeyse tamamının Paleojen Denizi sularıyla kaplı olduğu dönemde oluşmuştur. Suların kademeli olarak güneye doğru çekilmesiyle Üsküp ve Polog Havzaları bu denizin körfezleri hâline gelmiş, daha sonra ise günümüzdeki tüm havzalar birer göle dönüşmüştür. Deniz ve göl sularının aşındırma (abrazyon) faaliyeti sonucunda, tüm havzalarda göl sekileri (terasları), falezler (yalıyarlar) ve göl çökelleri gibi abrazyon kökenli paleorölyef şekillerine rastlanır. Günümüzde de mevcut göllerimizin sularının etkisiyle yeryüzünde yeni abrazyon şekilleri oluşmaya devam etmektedir; ancak bu süreç şüphesiz çok daha düşük bir şiddetle gerçekleşmektedir.

**Erozyon – jeomorfolojik olarak malzemenin ayrışması, tahrip olması ve davranışı süreci.**

**Birikim – jeomorfolojik olarak tahrip olmuş malzemenin birikmesi süreci.**

**Bir kavşağın şematik gösterimi (kırmızı nokta, kırmızı bir çizgiyle birbirine bağlanan iki vadinin kesişme noktasını temsil etmektedir)**

En yüksek rakımlı göl, Korab adasında bulunan 2470 metre yüksekliğindeki Korab Gölü'dür; yüzölçümü bakımından en büyük göl ise Şar Planina adasında bulunan yaklaşık 67.000 m<sup>2</sup>'lik Bogovinye Gölü'dür.



Matka'daki Vrelo Mağarası, Avrupa'nın en derin su altı mağaralarından biri olarak kabul edilir. İki ana su altı galerisine sahiptir – derinliği henüz tam olarak belirlenmemiştir. 2007 yılında "Doğanın Yeni 7 Harikası" projesine dahil edilmiştir.

Makedonski Brod yakınlarındaki Peşna Mağarası, Balkanlar'ın en büyük mağara girişlerinden birine sahiptir, 16,8 x 52,4 metre. Amerikan gazetesi The New York Times, onu "Yüzüklerin Efendisi" kitabındaki kurgusal mağaralarla aynı olarak tanımlamıştır.



### Bogovinye Gölü

**Buzul (glasiyal) yeryüzü şekilleri**, Dilüviyum döneminde buzullaşmaya uğramış 2000 metreden yüksek dağlarda bulunur. En yaygın buzul şekilleri sirkler, tekneler ve moren malzemeleridir. Günümüzde bu şekillerin büyük bir kısmı suyla dolarak buzul göllerini oluşturmuştur.

**Karstik yeryüzü şekilleri**, Suva Gora, Jeden, Yakupitsa, Bistra, Galiçitsa ve benzeri kireç taşından (kalker) oluşmuş dağlık bölgelerde görülür. Yüzey ve yer altı karstik şekilleri mevcuttur. Yüzey şekilleri; lapyalar, dolinler, uvalalar ve karstik ovalardır. Yer altı şekilleri ise mağaralar ve dikey mağaralardır (obruklar/kuyular). En büyük karstik ova, içinden Cerska Nehri'nin aktığı Cer Ovası'dır. Cerska Nehri akışı sırasında yer altına batarak (düden) Demir Hisar'ın Jeleznec köyü yakınlarındaki Tsrna Reka'nın kaynaklarından yeryüzüne çıkar. Makedonya'da büyüklükleri ile sarkıt, dikit, sütun, perde ve benzeri mağara süslerinin (damlataşlarının) zenginliğine göre değişiklik gösteren 300 ila 500 arasında mağara bulunduğu tahmin edilmektedir.

### Vrelo Mağarası



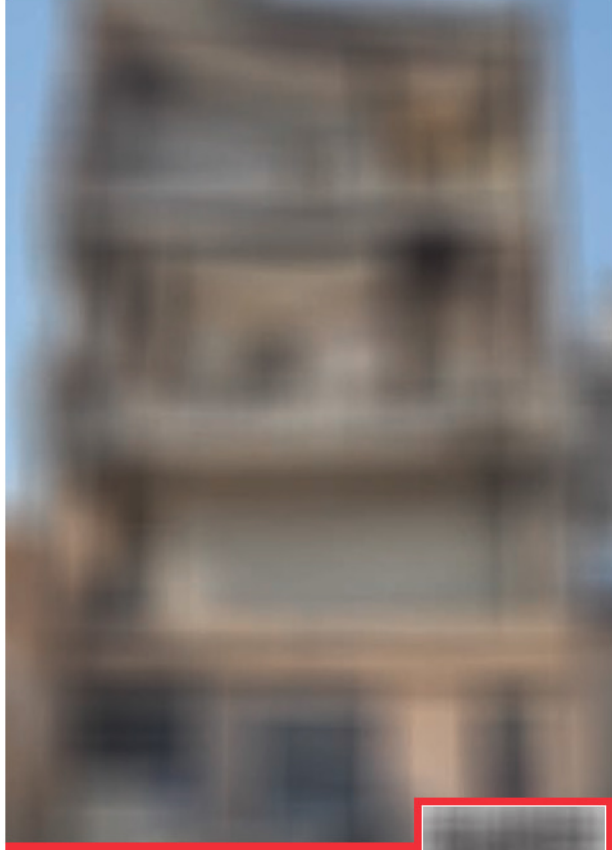
## Korab Şelalesi

**Akarsu (fluvyal) yeryüzü şekilleri**, nehirlerin aşındırma ve birikim süreçleriyle meydana gelir ve günümüzde de oluşmaya devam ettikleri için yeni yeryüzü şekilleridir. Aşındırma süreçleriyle akarsu yatakları, vadiler, boğazlar, sekiler, menderesler ve şelaleler oluşurken; birikim süreçleriyle akarsu adaları, birikinti yelpazeleri ve alüvyal ovalar meydana gelir. Özellikle Vardar Nehri'nin akışı boyunca çok sayıda akarsu sekisi, boğaz ve ada oluşmuştur; ayrıca birçok nehrimizde de çok sayıda şelale bulunmaktadır.

Günümüzde Makedonya topraklarında **aktif yanardağ bulunmamakla** birlikte, volkanizma yeryüzünün ve yeryüzü şekillerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Makedonya'daki volkanik faaliyetler en belirgin şekilde Senozoik boyunca, özellikle de Neojen döneminde yaşanmıştır. O dönemde çok sayıda volkanik patlama ve lav akıntısı meydana gelmiş, bu durum andezit, bazalt, tüf ve volkanik kül gibi çeşitli volkanik kayaların oluşmasına yol açmıştır. Makedonya'daki volkanik yeryüzü şekillerinin en bilinen örneği Kratova-Zletova volkanik bölgesidir. Bu bölge; eski volkanik koni kalıntıları, volkanik kraterler ve büyük volkanik kül ile tüf katmanlarıyla karakterize edilir. Volkanik tüflerin aşınmasıyla oluşan, dış kuvvetlerin, suyun ve rüzgârın etkisiyle şekillenen Kuklitsa yakınlarındaki ünlü Taş Bebekler de bu bölgeye özgüdür. Volkanizma ayrıca, büyük bir ekonomik öneme sahip olan başta bakır, kurşun ve çinko olmak üzere zengin maden yataklarının oluşmasına da katkı sağlamıştır.

Ohri yakınlarında, Kosel köyü civarında, volkanik sonrası bir olgu olan **sülfat** krateri bulunmaktadır. Bu krater, günümüzde bile kükürt bileşikleri içeren gazların salındığı ve hoş olmayan bir kokunun hissedildiği küçük bir açıklık (çatlak) şeklindedir.

## Taş bebekler



**Üsküp depremini araştır ve daha fazla bilgi öğren!**

Makedonya topraklarının dinamikliği ve karmaşık tektoniği, ülkeyi aktif deprem bölgeleri arasında konumlandırmaktadır. Bu durum, depremlerin doğal bir olgu olarak ülkemizin ayrılmaz bir parçası olduğu anlamına gelir. Geçmişte, felaket düzeyinde sonuçlar doğuran ve sıkça örnek olarak anılan 1963 **Üsküp** kentindeki deprem de dahil olmak üzere birkaç şiddetli deprem meydana gelmiştir. Elbette bilgilenecek, uygun önlemleri almak ve depremden korunma yöntemlerini uygulamak bu tür sonuçları hafifletecektir.

Depremlere ek olarak, insanlar jeomorfolojik süreçler ve etkileriyle, hidrolojik koşullarla ve insan faaliyetleriyle ilgili diğer doğal risklere (toprak kaymaları, erozyon, seller) sürekli olarak maruz kalmaktadır. Bu olaylar çevre, nüfus ve maddi varlıklar üzerinde ciddi olumsuz etkilere yol açabilir.

Makedonya'da **heyelanlar**, özellikle bol yağışların ve istikrarsız toprak yapısının nüfus ve altyapı için ciddi riskler oluşturduğu dağlık ve tepelik bölgelerde sıkça rastlanan jeolojik bir olaydır. Yoğun yağışlar, erozyon, yasa dışı ağaç kesimi, depremler ve inşaat faaliyetleri nedeniyle, bir toprak kütesinin veya kaya parçalarının yer çekimi etkisiyle kayarak yapılara veya ulaşım yollarına zarar vermesi durumu yaşanmaktadır.

Bu risklerin yol açtığı sonuçları azaltmak için zamanında planlama yapılması ve aşağıdakiler gibi uygun önlemlerin uygulanması gerekmektedir:

- Binaların sismik standartlara uygun inşa edilmesi;
- Heyelana meyilli alanların ağaçlandırılması;
- Şehirleşmenin kontrol altına alınması ve
- Nehir yataklarının düzenli bakımı.

Ayrıca, doğal afetler sırasında doğru davranış şekilleri konusunda halkın bilgilendirilmesi ve eğitilmesi büyük önem taşımaktadır. Jeomorfolojik risklerin tanınması ve önleyici tedbirlerin alınmasıyla, bunların olumsuz etkileri önemli ölçüde azaltılabilir, çevre ve insan hayatı korunabilir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Dış kuvvetlerin etkisini açıklayınız!
2. Oluşum zamanı ve yöntemine göre yer şekilleri neler olabilir?
3. Birkaç karakteristik erozyon şekli daha veriniz?
4. Ülkemizde volkanik faaliyetlerden kalan kalıntılar nelerdir?
5. Doğal risklere karşı korunmak için hangi önleyici tedbirler alınmalıdır?

4-5 kişilik gruplara ayrılan öğrenciler, farklı kabartma biçimleri hakkında bilgi yarışması soruları hazırlayacak ve karşı gruplarla "yarışacaklar".



## İKLİM BÖLGELERİ

Dünya haritasında Makedonya'yı bulun ve enlemine göre hangi termal bölgeye girdiğini ve ne tür bir iklime sahip olduğunu belirleyin!

İklim

Hava  
durumu

İklim Bölgeleri

**Hava durumu** kavramı ile, hava sıcaklığı, hava basıncı, nem, yağışlar, rüzgarlar vb. ölçülen meteorolojik eleman ve olayların değerlerini kapsayan atmosferin anlık durumu kastedilmektedir. Bu değerler, ülkemizin çeşitli yerlerinde bulunan meteorolojik istasyonlarda her gün birkaç kez (günde 3 defa) yapılan ölçümlerle elde edilir. Hava durumunu takip etmeye yönelik bu süreç kesintisiz devam eder ve belirli bir coğrafi alan üzerindeki iklimi değerlendirebilmemize hizmet eder.

**İklim**, belirli bir yerdeki hava koşullarının uzun bir zaman dilimi (yaklaşık 30 yıl) boyunca analiz edilen ortalama durumunu temsil eder.

Buna göre hava durumu değişken bir kategoridir ve bir gün içinde birkaç kez değişebilir, iklim ise belirli özelliklere sahip çok yıllık bir rejimdir. Bu durum iklimin sabit ve değiştirilemez olduğu anlamına gelmez (özellikle günümüzde güncel iklim değişikliklerinden sürekli bahsedildiğini duyduğumuzda), aksine onun da değiştiği, ancak iklim değişikliklerinin gerçekleşmesi için daha uzun bir zaman dilimine ihtiyaç duyulduğu anlamına gelir. İklim, birden fazla iklim faktörüne sıkı sıkıya bağlıdır. Makedonya'daki iklimi etkileyen en önemli faktörler arasında enlem, denizlerin yakınlığı, hava basıncının dağılımı ve iki şekilde etki eden rölyef yer alır: rölyef şekillerinin (dağlar, havzalar, nehir vadileri, geçitler) konumu ve dizilimi aracılığıyla ve deniz seviyesinden yükseklik (rakım) aracılığıyla.

Bu iklim faktörleri, ülkemizde üç önemli iklim bölgesinin öne çıkmasına katkıda bulunmuştur: **Değişik Akdeniz iklimi, Ilıman Karasal iklim ve Dağ iklimi.**

Ortalama yıllık hava sıcaklığı (1991-2020)

Ortalama yağış (1991-2020)

## DEĞİŞİK AKDENİZ İKLİM BÖLGESİ

**Değişime uğramış Akdeniz bölgesi**, değişik Akdeniz iklim tipinin etkili olduğu alanları kapsar. Bu iklim; güneydeki Ege ve Akdeniz'den gelen sıcak hava dalgalarının etkisiyle şekillenir. En belirgin şekilde Vardar Nehri vadisi boyunca Gevgeli–Valandova Havzası'ndan Demir Kapı'ya kadar olan hatta, Ustrumca Nehri boyunca Ustrumca–Radoviş Havzası'nda ve Doyran Havzası'nda hissedilir. Etkisi, Tikveş ve Üsküp havzalarında ile Bregalnitsa Nehri boyunca Koçana Ovası'na kadar olan bölgede daha zayıftır. Batıdaki Adriyatik Denizi'nden gelen en zayıf denizel etki ise Kara Drim Nehri vadisi boyunca Debre ve Ohri–Struga havzalarında görülür.

Bu sıcak etkiler; Gevgeli–Valandova ve Ustrumca–Radoviş Havzası'nda erkenci sebze kültürlerinin, Doyran bölgesinde subtropikal kültürlerin, Tikveş Havzası'nda bağcılığın ve Koçana Ovası'nda pirinç yetiştirilmesine açısından özel bir öneme sahiptir.

Burada **kuru ve sıcak yazlar**, buna karşılık **ılıman ve nemli kışlar** hüküm sürer. Sonbahar daha uzun ve daha sıcak, ilkbahar ise daha kısa ve daha serindir.

Bu bölgedeki ortalama yıllık sıcaklıklar Gevgeli civarında **14,5 °C** ile Üsküp bölgesinde **12,5 °C** arasında değişmektedir. Ayrıca yaz aylarında 44 °C'nin üzerine çıkabilen çok yüksek sıcaklıklar görülmektedir. Bu bölge, güneş enerjisinden faydalanma potansiyeli sunan yıllık en fazla güneşlenme süresine (yaklaşık 2600 saat) sahiptir.

Buzlu ve karlı günler nadir görülen bir olaydır.

### Makedonya'nın iklimsel bölgeselleştirilmesi





Yağmurlar da değişkenlik gösterir; Gevgeli-Valandova Havzası'nda **750 mm** ile en yüksek seviyede, Ustrumca Havzası'nda **510 mm**'dir. Bu iklim bölgesinin, aynı zamanda tüm Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin en kurak alanları ise **490 mm** ile Orta Povardariye'deki (Tikveş ve Ovçe Pole) havzalardır.

Bu bölgede esen rüzgarlar **Vardarets** ve **Yugo**'dur.

**Vardarets**, kuzeydeki Şar Dağı'ndan çıkıp Vardar Nehri vadisi boyunca güneye doğru eser; kuru, soğuk ve açık bir hava getirir. En sık yılın kış döneminde eser ve Üsküp Havzası için büyük bir öneme sahiptir; zira özellikle Üsküp Havzası'nın en çok sisli güne (**yılda 72 gün**) sahip olduğu göz önüne alındığında, sık sık sis ve hava kirliliğini dağıtıcı bir temizleyici olarak ortaya çıkar.

**Yugo** ise yine Vardar Nehri vadisi boyunca, ancak ters yönde – güneyden kuzeye doğru eser. Afrika'daki Sahra Çölü üzerinde kuru ve sıcak bir rüzgâr olarak oluşur; fakat Akdeniz üzerinden geçerken nemle doymun hâle gelir ve bu nem, ülkemizin güney bölgelerinde yağış olarak serbest kalır. En sık ilkbahar ve sonbahar günlerinde eser. İlkbaharda estiğinde sıcaklığı artırır ve buzları eritir.

## ILIMAN KARASAL İKLİM BÖLGESİ

Bu bölge Maleşeva, Slavişte, Kumanova, Ovçe Pole, Üsküp Havzası, Polog, Kırçova, Prespa Havzası ve Pelagonya alanlarını kapsar.

Prespa Havzası ve Pelagonya, ülkede güney konumda yer almalarına rağmen bulundukları yüksek rakım (600–1000 m) nedeniyle daha sıcak (değişime uğramış Akdeniz) bir iklime sahip değildir.

Bu havzalar verimli topraklar açısından zengindir; sebzeçilik, tarım, meyvecilik ve diğer ziraat kollarının gelişimi için harika imkanlar sunar.

Burada, **ılıman sıcak ve kuru yazlar** ile **ılıman soğuk ve nemli kışlar** ile karakterize edilen ılıman karasal iklim hüküm sürer.

Bu özgün iklim, kış aylarında kuzeyden soğuk hava kütlelerinin girmesine, yaz döneminde ise güneyden sıcak hava kütlelerinin sokulmasına izin veren rölyef özelliklerin bir sonucu olarak oluşur.

Yeryüzü şekillerinin dizilimi; Polog ve Debre Havzası'nda görülen özel bir iklim alt tipi olan **Jupa ikliminin** oluşmasını etkiler. Yüksek dağlarla çevrili olan bu havzalar daha sıcak yazlara ve daha ılıman kışlara sahiptir.

Ortalama yıllık sıcaklıklar **10 °C ile 12 °C** arasında değişmektedir. Donlu ve karlı günler daha sık görülür.

Yağmur, kar ve dolu şeklinde görülebilen yağışlar eşit dağılmamıştır. Yıllık ortalama en fazla yağış **760 mm** ile Prespa'da görülürken, Pelagonya **640 mm** ile daha az, Ovçe Pole ise **490 mm** ile en az yağışı alır.

**Soğuk günler, hava sıcaklığının 0 °C'nin altına düştüğü günlerdir. Bu tür günlerin en çok görüldüğü yer Lazaropole 134, en az görüldüğü yer ise Doyran Vadisi'dir**





### Şar Dağı'nda bir koyun sürüsü

## DAĞLIK İKLİM BÖLGESİ

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ndeki dağlık bölge, deniz seviyesinden 1000 metrenin üzerindeki dağlık alanları kapsar. Bu bölge uzun ve karlı kışlar ile kısa ve serin yazlar ile karakterize edilir. İlkbahar, sonbahara kıyasla daha soğuktur.

Bu bölgede en düşük ortalama yıllık hava sıcaklıkları görülür ve bunlar **5 °C ile 8 °C** arasında değişir. Sıcaklıklar genellikle yükseklik arttıkça azalır, buna karşılık yağış miktarı artar.

Bu bölgedeki yağışlar en bol seviyededir ve yıllık 1000 mm'nin üzerindedir. Yağışlar eşit dağılmamıştır. Adriyatik Denizi'nden gelen nemli hava kütleleri nedeniyle ülkemizin batı dağlarında yaklaşık 1400 mm ile en yüksek seviyede bulunur. Doğu dağlarına doğru ilerledikçe yağışlar yaklaşık 700-800 mm seviyesine düşer.



**Sıcaklık tersine dönmesi diye bir şey olduğunu biliyor muydunuz?**

**Bu, dağlardan gelen soğuk ve ağır havanın vadilerden gelen sıcak ve hafif havayı yerinden etmesi durumudur. Bu durumda, dağlarda vadilere göre daha sıcak olur. Örnekler arasında Polog-Popova Şapka, Manastır-Pelister, Üsküp-Vodno vb. yer alır.**

Yağışlar; hidrolojik dengeyi, nehirlerin su doluluğunu ve canlılar aleminin varlığını sürdürmesini sağladığı için büyük önem taşır.

Dağlık alanlar zengin kaynaklara sahiptir; örneğin, sağlık turizminin, sportif-rekreatif dağcılığın ve diğer kış-yaz dağ aktivitelerinin gelişmesine imkân tanıyabilecek bir tür "hava kaplıcası" niteliğindeki temiz hava bu kaynaklardan biridir. Ormanlar ormancılık ve ahşap sanayisinin gelişmesini sağlarken, sulu otlar ve dağ meraları ise hayvancılığın gelişmesine katkıda bulunur.

### Bilgi testi soruları:

1. Hava durumu ve iklim terimleri arasındaki temel farkı açıklayın!
2. Makedonya'da kaç iklim bölgesi ayırt edilmektedir?
3. Değiştirilmiş Akdeniz iklim bölgesini açıklayın!
4. Ilıman-Kıtasal iklim bölgesinin özellikleri nelerdir?
5. Dağlık iklim bölgesi nerede bulunur ve önemi nedir?



**5 gün boyunca hava durumunu izleyin, iklim unsurlarına ilişkin verileri kaydedin ve ardından bunları son 3 yılın aynı dönemiyle karşılaştırın. Elde edilen sonuçları karşılaştırın ve tartışın.**



## İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ

İklim değişikliği nedir?

Yaşadığınız yerde hava kirliliği var mı?

Bazı hava kirleticilerini sayabilir misiniz?

İnsanlığın günümüzün en büyük zorluklarından biri olan **iklim değişikliğiyle** karşı karşıya olduğu bir çağda yaşıyoruz. Bu değişiklikler, Dünya'nın varoluşunun doğal bir süreci olarak her zaman vardı; ancak bugün coğrafi çevre ve yaşam çevresi üzerindeki bu değişimler söz konusu süreci hızlandırmaktadır. Bu eğilim, özellikle sanayileşme süreci ile bilim ve teknolojiye ilerlemeyle birlikte daha da yoğunlaşmaktadır. Elde edilen kazanımlar şüphesiz günlük hayatımızı kolaylaştırmakta ve yaşam standartlarımızı yükseltmektedir; fakat diğer yandan doğayı kirletip çevreye tehdit oluşturduğu için zararlı bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle doğal kaynakları kullanırken dikkatli ve rasyonel olmalıyız. Ayrıca iklim değişikliğinin nedenlerini ve sonuçlarını belirlemek ve uygun çözümler bulmak amacıyla bu sorun hakkında aktif olarak konuşmak bir zorunluluk hâline gelmektedir.

Makedonya bu küresel süreçlerden kesinlikle muaf değildir. Modern yaşamın getirdiği gerçek sorunlarla karşı karşıyayız. Doğanın kirlenmesi her tarafımızı sarmış durumda ve bunu her alanda hissediyoruz; en güncel sorunlar arasında ise hava kirliliği öne çıkmaktadır.

Hava kirliliği ciddi bir çevre ve sağlık sorunudur. Bu kirlilik, esas olarak insan faaliyetleri (antropojenik etkiler) yoluyla çok çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir.

Makedonya'daki en önemli hava kirleticileri arasında şunlar öne çıkmaktadır:

**Ulaşım-** Ülkemizdeki motorlu taşıt sayısının artması, atmosfere salınan **karbondioksit, karbon monoksit, azot oksitleri ve kurşun bileşikleri** gibi zararlı gazların miktarını da artırmaktadır. Ek bir sorun ise duman ve yanmamış maddeler yayabilen eski araçlar ve dizel araçlardır. Bu tür kirlilik, özellikle Üsküp, Kumanova, Kalkandelen gibi büyük şehirlerdeki trafik sıkışıklığı sırasında belirgin şekilde görülmektedir.

**Sanayi, en ciddi hava kirleticilerinden biridir**

Üsküp'te en büyük hava kirliliği kaynaklarından biri trafiktir



**Evlerin Isıtılması-** Esas olarak bireysel hane halkları; havayı **duman, kül ve partikül madde parçacıklarıyla** kirleten odun, kömür, mazot, petrol ve diğer yakıt türlerini kullanmaktadır. Bu tür kirleticiler, insan sağlığı üzerinde son derece zararlı bir etkiye sahip olan tehlikeli bir hava karışımı – yani hava kirliliğini (özellikle kışın) oluşturur. Bu sorun, ülkemizdeki kırsal bölgelerin yanı sıra kentsel yerleşimlerin çevre (varoş) kesimlerinde de mevcuttur.

**Sanayi ve Termik Santraller-** Makedonya'daki sanayi tesisleri, havayı en ciddi şekilde kirleten unsurlar arasındadır. Bunlar zehirli gazlar veya buhar ile toz salmakta; kimya sanayisi ise hoş olmayan kokulu **organik kükürt ve fosfat bileşikleri, amonyak, hidrojen klorür ve benzeri maddeler** yaymaktadır. Üsküp Havzası'nda bu tür tesisler olarak Demir-Çelik Fabrikası (Jelezarnitsa) bünyesindeki tesisler, OHİS (zehirli linden sorunu), Usye'deki Titan Çimento Fabrikası, Johnson Matthey öne çıkarken; Kavadar'da FENİ, REK Bitola I, II ve III ile diğerleri sayılabilir.

**İnşaat-** Binaların inşası, rekonstrüksiyonu ve yıkımı yoluyla havayı katı PM parçacıkları içeren tozla, iş makineleri ile araçların egzoz gazlarıyla, yağlarla ve benzeri maddelerle kirleten bir sektördür.

İnşaat, havayı kirleten bir faktör





**Atık ve Anız Yakılması-** Nüfusun bir kesimindeki düşük çevre bilinci nedeniyle, ne yazık ki tarlalardaki atık maddelerin ve anızların yakılması gibi durumlarla hâlâ karşılaşmaktayız. Bu olumsuz alışkanlıklar havayı **duman, kül ve tozla** kirletmekle kalmayıp, **aynı zamanda yangın çıkma riskini de yüksek oranda artırmaktadır.**

Tüm bu kirlilik etkenleri, sera etkisini artırdıkları için sıklıkla sera gazları olarak da adlandırılan zararlı gazlar yayar. Bu durum kendisini küresel ısınma olarak gösterir ve havadaki diğer zararlı maddelerle birlikte pek çok istenmeyen sonuca yol açar.

**İnsan sağlığı üzerindeki sonuçlar** bizi en çok ilgilendiren hususlardır. Bunlar arasında solunum sistemi sorunları, kardiyovasküler (kalp-damar) ve kanserojen hastalıklar, alerji ve tahrişte artış, daha sık görülen enfeksiyonlar ve nüfusta erken ölüm oranları yer almaktadır. Makedonya'da her yıl 5.000 insan kirli hava nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Bundan en çok etkilenenler ise ülkemizdeki Üsküp, Manastır (Bitola), Tetova (Kalkandelen), Kumanova ve diğer büyük şehirlerdir.

**Doğa ve çevre üzerindeki sonuçlar** ise bitki örtüsünün zarar görmesini, biyoçeşitliliğin azalmasını, toprakları, ürünleri ve suları tahrip eden asit yağmurlarının oluşumunu ve küresel ısınmanın tetiklenmesini kapsamaktadır.

Yaşam kalitesindeki bu ciddi bozulma, durumun iyileştirilmesi için önlemler alınması ihtiyacını doğurmaktadır.

Hava kirliliğinden korunmak için temel önlemler şunlardır:

- Zararlı madde emisyonlarını azaltacak veya tamamen ortadan kaldıracak yeni üretim teknolojilerinin bulunması;
- Fabrikalarda filtre kullanılması;
- Toplu taşıma ve diğer alternatif ulaşım araçlarının kullanılması;
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının (su, güneş, rüzgâr...) kullanılması;
- Araç filosunun daha yüksek çevre standartlarıyla yenilenmesi;
- Yeşil alanların ve orman kuşaklarının artırılması;
- Havanın ne ölçüde kirlenilebileceğine dair yasal önlemlerin ve düzenlemelerin getirilmesi;
- Yasalara uyulmasını sağlamak amacıyla denetim ve gözetimin artırılması; ve
- Nüfus genelinde çevre bilincini artırmaya yönelik önlemlerin alınması.



**Aralık ayında  
Köprülü'deki  
hava**

## İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN SONUÇLARI

**En önemli iklim değışikliğı,** Dünya'daki ortalama sıcaklıkların uzun vadeli artışını kapsayan **küresel ısınmadır.** Akdeniz ve karasal iklim etkileri arasında yer alan bir ülke olarak Makedonya, iklim değışikliğine karşı özellikle hassastır. Bu değışiklikler, sera etkisini artıran zararlı gazların havaya salınması nedeniyle meydana gelmektedir. Bu nedenle bu tür gazlara sera gazları da denir; bunlara karbondioksit CO<sub>2</sub>, metan CH<sub>4</sub>, diazot monoksit N<sub>2</sub>O, yer seviyesindeki ozon ve diğerleri örnek gösterilebilir.

Bu süreç her geçen yıl daha da artmakta ve etkilerinin sonuçları giderek daha görünür hâle gelmektedir. Hissettiğimiz en yaygın olumsuz etkilerden bazıları şunlardır:

**Isı Dalgalarının Oluşumu-** Bunlar, aşırı yüksek sıcaklıkların uzadığı ve birkaç günden birkaç haftaya kadar sürebildiğı dönemlerdir. Ülkemizde genellikle en sıcak aylar olan temmuz ve ağustos aylarında görülür. Sıcak çarpması riski, solunum sistemi üzerinde yük, yorgunluk ve sıvı kaybına neden olarak halk sağlığını olumsuz etkiler. Özellikle çocuklar, yaşlılar ve kronik hastalar bundan etkilenmektedir. Su kıtlığı ve kuraklık nedeniyle tarımsal üretimde verim düşmektedir.

**Kuraklıklar,** doğada su kalmamasına yol açan uzun süreli yağışsızlık dönemleriyle karakterize edilir. Kuru ve çatlamış hâle gelen toprak üzerinde, ayrıca nehir, yeraltı ve göl sularının seviyesi üzerinde olumsuz etki yaparlar. Bu durum ise tarımı, su tedarikini, hidroenerji potansiyelinin bozulmasını ve ekosistemlerin hayatta kalmasını etkiler.

İklim değışikliği nedeniyle ısı dalgaları ve kuraklıklar giderek daha sık ve daha uzun süreli hâle gelmektedir. Bu da yangınların çıkması ve yayılması için ideal koşulların oluşmasına yol açar.

**İklim Değışikliğinin Bir Sonucu Olarak Sel Olayları,** yağışların düzensizliğinden kaynaklanmaktadır. Yağışlar daha kısa süreli, ancak daha bol ve daha yoğun hâle gelmektedir. Özellikle yazın emiciliğı zayıf olan kuru, sert veya yanmış toprak üzerine düşen bu tür ani sağanak yağışlar, çok hızlı ve kolay bir şekilde nehirlerle veya yerleşim yerlerine akar. Ormanların kesilmesi, yerleşim yerlerinin betonlaştırılması, nehir yataklarının kirli olması ve şehirlerdeki yağmur suyu kanalizasyonlarının bakımsızlığı sel durumunu daha da ağırlaştırmaktadır.

Ülkemizdeki seller; binalarda ve altyapıda ciddi maddi hasarlara, tarım alanlarının tahrip olmasına, suların kirlenmesine ve hatta 2016 yılındaki Üsküp selinde olduğu gibi insan hayatı kayıplarına neden olmaktadır.

Ülkemizdeki bu gazların ana kaynaklarının neler olduğunu hatırlayın!

Bu selin nasıl meydana geldiğini ve ne gibi sonuçlara yol açtığını araştırın!

Sveti Nikole'deki ayçiçeğı tarlalarında kuraklık



## Yanmış tarlalar

**Yangınlar**, yaz aylarında giderek daha güncel bir fenomen hâline gelmektedir. Kuraklığın ve aşırı sıcakların bir yan ürünü olan kuru bitki örtüsü; kolayca tutuşabilir hâle gelmekte ve insanın dikkatsizliğine ya da doğal bir nedene karşı hassaslaşmaktadır. Rüzgârın etkisiyle çok hızlı bir şekilde yayılırlar ve geniş ormanlık alanları yok eden, toprağı sertleşip verimsiz hâle getirerek zarar veren, birçok bitki ve hayvanı tehlikeye atan gerçek felaketlere dönüşürler. Ayrıca azalan bitki örtüsü nedeniyle erozyon ve sel riski de artmaktadır.

Ülkemiz; sorumlulukla yürütülen politikalar ve zamanında müdahale yoluyla **iklim değişikliğinin** etkilerini azaltmaya katkıda bulunabilir. En önemli önlemler şunlardır:

- Kirliliğin ve zararlı emisyonların azaltılması;
- Su kaynaklarının akılcıca yönetilmesi;
- Ormanlara daha fazla özen gösterilmesi;
- Çevre dostu enerji kaynaklarının kullanılması ve enerji verimliliğinin artırılması;
- Tarımın uyarlanması (adapte edilmesi);
- Yangın ve sellere karşı etkili önleyici tedbirler alınması; ve
- Nüfus genelinde sürekli eğitim verilmesi ve çevre bilincinin geliştirilmesi.

### Makedonya'da son 5 yılda çıkan yangınların sayısı ve verdiği hasar

| Yıl  | Toplam orman yangını sayısı | Toplanan yanan alan (hektar) |
|------|-----------------------------|------------------------------|
| 2020 | 48                          | 2.023 h                      |
| 2021 | 113                         | ~ 11.500 h                   |
| 2022 | 50                          | ~ 7.200 h                    |
| 2023 | 104                         | ~ 4.500 h                    |
| 2024 | ≈250                        | 95 214 h                     |

**Tabloya  
bakın ve  
Makedonya'daki  
yangın durumunu  
değerlendirin!**

#### Bilgi testi soruları:

1. İklim değişikliğinin sonucu olarak hangi olaylar meydana gelir?
2. Sıcak hava dalgaları nasıl oluşur?
3. Uzun süreli kuraklıkların sonuçları nelerdir?
4. Makedonya'da yangınların etkileri nelerdir?
5. Makedonya'da ani seller ne tür hasarlara yol açar?

**Hava kirliliğini azaltmak için uygulanabilecek yenilikçi bir fikir yazın ve açıklayın.  
Belki fikriniz kabul edilir ve gelecekte kullanılır.**



## HİDROGRAFİ VE SULARIN EKOLOJİK DURUMU

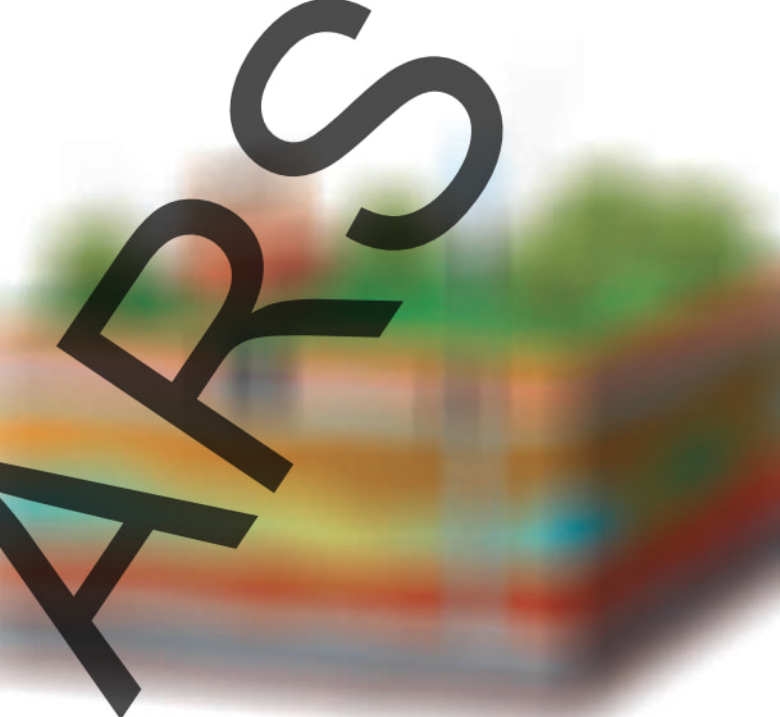
Makedonya'daki suların çok yönlü önemi nedir?  
Makedonya'daki su kütlelerinin türlerini listeleyin ve açıklayın!  
Hangi su külesini ziyaret ettiniz?

### YERALTI SULARI VE KAYNAKLAR

Yeraltı suları, karaların yüzeyinin altında bulunan tüm suları kapsar. Bu su, doğadaki sürekli su döngüsü zincirinin çok önemli bir halkasıdır. Yeraltı suları esas olarak atmosferik yağışlardan, özellikle yüksek su seviyeleri sırasında yüzey sularından ve daha derin katmanlardan gelen sulardan "beslenir". Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde iki tür yeraltı suyu bulunur: **kuyu suları ve artezyen suları**

**Kuyu yeraltı suları** en çok havzaların ovalarında, özellikle de alüvyon birikinti alanlarında yer alır. Bunların kapasitesi, yani su rezervleri, çoğunlukla su tutan tabakanın karakterine, yayılımına ve kalınlığına bağlıdır. Bu nedenle kuyu yeraltı sularının derinliği her yerde aynı olmadığı gibi içlerindeki suyun hareketi de eşit değildir. Bazı bölgelerde kuyu suyuna sadece birkaç metrelik bir kuyu kazarak ulaşılırken, diğer bölgelerde 20 metreden daha fazla derinliğe inmek gerekir.

**Artezyen yeraltı suları**, yeraltı suyunun su geçirmez iki tabaka arasında yer aldığı özel bir akifer türüdür. Bu akifer delinerek açılırsa, su basınç altında olduğu için doğal olarak fıskiye şeklinde fışkırmaya başlar. Suyun kendiliğinden fışkırmadığı ve basıncın düşük olduğu durumlarda su pompalarla çıkarılır ve bu tür akiferlere sübartezyen denir. Artezyen ve sübartezyen akiferler, kuyu sularına kıyasla daha büyük derinliklerde, yani 50 ila 80 metre arasında, hatta bazı yerlerde 100 metrenin de altında yer almaktadır.



Artezyen su kaynakları,  
ilk keşfedildikleri ve  
kazıldıkları Fransa'daki Artois  
bölgesinin adını almıştır.



Kuyu ve artezyen  
yeraltı suyunun  
illüstrasyonu





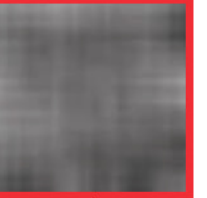
### Koçana bölgesindeki pirinç tarlaları

Yeraltı suları, su döngüsünün önemli bir parçasıdır ve önemli bir doğal kaynağı temsil eder. Su tedariki, sulama, sanayi için ve maden ile termal suların kaynağı olarak kullanılırlar. Makedonya'da artezyen suları havzaların çoğunda bulunmaktadır. Özellikle **Koçana** ve İştup bölgelerinde büyük önem taşırlar. Bunlar tarımla, özellikle de pirinç üretimiyle yakından bağlantılıdır. Bu kaynakların sürdürülebilir yönetimi, bölgenin gelecekteki kalkınması için gereklidir.

Yeraltı suları yeryüzüne çıktığında **kaynakları** oluşur. Kaynaklar çoğunlukla, kayaların çatlaklı ve geçirgen olduğu dağlık ve karstik bölgelerde ortaya çıkar. Kaynak suyu, toprak ve kayalar arasından doğal olarak filtrelediği için genellikle temiz ve içmeye uygundur. Bu nedenle kaynaklar içme suyu temini, sulama ve sanayi için önemlidir. **Kaynak** olarak adlandırılan **karstik kaynaklar** en güçlü kaynaklar olup kireçtaşı arazilerde bulunur ve bu tür kaynaklar en çok Kara Drim, Vardar, Tsrna Reka ve Treska nehirlerinin havza alanlarında yer alır.

Örneğin, **Treska** Nehri'nin ve onun kolu olan **Studençitsa**'nın kaynakları büyük bir ekonomik değere sahiptir. Studençitsa Nehri'nin kaynağı çevre şehirler olan Kırçova, Makedonski Brod, Kruşevo ve Prilepe'yi içme suyuyla beslerken; Treska Nehri ise su tedarikinin yanı sıra hidroenerji potansiyeli, rekreasyon ve turizm açısından da büyük önem taşımaktadır.

**Makedonya'daki en güçlü kaynak 11 m<sup>3</sup>/sn debi ile Sveti Naum'dur; ardından Jeden Dağı'nın eteklerinde 6 m<sup>3</sup>/sn ile Raşçe kaynağı, Vardar Nehri'nin 1,5 m<sup>3</sup>/sn ile Vrutok kaynağı ve Bilyana, Vevçani Kaynakları vb. gibi diğer birçok önemli kaynak gelir.**



### Treska





### Kosovrasti Kaplıcaları

Son zamanlarda, günlük insan faaliyetleri – özellikle evlerden, tarımdan ve sanayiden kaynaklanan atık suların sorumsuzca doğaya atılması yoluyla – kaynakların ekolojik durumunun tehlikeye girmesine neden olmaktadır. İnsanlar bu şekilde kendi sağlıklarını ve tüm ekosistemi riske attıklarından, su kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir yönetimine yönelik önlemlerin uygulanması büyük önem taşımaktadır.

Mineral kaynaklar, insan sağlığı için şifalı olmaları sebebiyle özel bir niteliğe ve ekonomik öneme sahiptir. 1 litresinde 1 gramdan fazla çözünmüş madde içeren tüm sular mineral su olarak kabul edilir; sıcaklıkları 20 °C'den yüksekse bunlara sıcak veya termo mineral sular denir. Makedonya'da 50'den fazla şifalı sıcak ve soğuk kaynak keşfedilmiştir. Sıcak kaynaklar, özellikle Koçana ve Ustrumca Ovalarında seraların ısıtılmasında kullanıldığı için tarım açısından büyük önem taşımaktadır. Termo mineral kaynakların ve bunların şifalı özelliklerinin kaplıca (banyo) turizminin gelişimi için taşıdığı önem ise çok daha büyüktür. Ülkemizde 8 farklı konumda kaplıca tesisleri inşa edilmiştir, bunlar: **Katlanova Kaplıcası, Kumanova Kaplıcası, Koçana Kaplıcası, İştip Kaplıcası-Kejovitsa, Ustrumca Kaplıcası-Bansko, Negortsi Kaplıcası ve Debre Kaplıcaları olan Banyişte ile Kosovrasti'dir.**

#### Bilgi testi soruları:

1. Yeraltı suları nasıl oluşur ve bunlara başka ne ad verilir?
2. Kaynaklar nasıl olabilir?
3. Kaynaklar anlamını ve oluşumunu açıklayın.
4. Makedonya'daki kaynaklara birkaç örnek verin!



Makedonya'daki kaplıcaların yerlerini haritada bulun ve her birinin birkaç özelliğini yazın!



## NEHİRLER VE GÖLLER



**Nehrin başlangıcından sonuna kadar olan kısımlarını hatırlayın!**  
**Tektonik göllerimiz nelerdir?**  
**Makedonya'da başka hangi göller var?**

**Nehirler ve  
nehir havzaları**  
**Göller**  
**Suların  
ekolojik  
durumu**

Makedonya'daki **nehirler**, yüzey alanı ve nehir ağı yoğunluğu bakımından birbirinden ayrılan üç nehir havzasına aittir: **Ege, Adriyatik ve Karadeniz havzası**.

**Ege nehir havzası** en büyüğüdür ve Makedonya toplam yüzölçümünün %87'sini kapsar. Bu havzaya: Vardar Nehri, Ustrumca Nehri, Doyran Gölü ve Dvoriška Nehri havzaları dahildir.

**Vardar**, Ege Denizi'ne döküldüğü yere kadar toplam 388 km uzunluğuyla Makedonya'nın en büyük ve en önemli nehridir, sadece Makedonya dâhilinde ise uzunluğu 301 km'dir. Şar Dağı'nın eteklerindeki Vrutok köyü yakınlarında doğar. Akışı boyunca 22'si soldan ve 15'i sağdan olmak üzere toplam 37 kolu vardır. Vardar'ın önemli sol kolları: Pena, Lepenets, Pçinya, Bregalnitsa ve Anska Nehri; sağ kolları ise: Treska, Markova Nehri, Kadina Nehri, Topolka, Babuna, Tsrna Reka ve Boşava'dır.

**Bregalnitsa**, 225 km uzunluğuyla Vardar'ın en büyük sol kolu ve genel olarak en uzun koludur. Maleşeva Dağları'ndan doğar ve Gradsko yakınlarında, Slan Dol mevkiinde Vardar'a dökülür. Önemli sağ kolları: Kamenitsa, Koçana, Zletovska ve Sveti Nikole Nehri; sol kolu ise Kriva Lakavitsa'dır.

**Tsrna Reka**, 207 km uzunluğuyla Vardar'ın en uzun sağ koludur. Jeleznets köyü (Demir Hisar bölgesi) yakınlarında doğar ve Tikveş Havzası'nda (antik Stobi kenti yakınlarında) Vardar'a dökülür. Vadisinde büyük yapay su rezervuarlarından biri olan Tikveş Gölü inşa edilmiştir. Önemli sol kolları: Jaba, Blato, Dunska Nehri ve Rayets; sağ kolları ise: Şemnit-sa, Dragor, Yelaşka Nehri ve Blaştitsa'dır.

**Ustrumca**, KMC'deki uzunluğu 75,5 km olan Ege havzası bölgesindeki bir nehirdir. Belirli bir kaynağı yoktur; akışı Radoviş Ovası'nda Radoviška ve Oraovačka Nehirlerinin birleşmesiyle başlar ve Ustrumca Ovası'na kadar Stara Nehri adını taşır. Akışı boyunca üç büyük kolu vardır: sol taraftan Plaviya ve Turiya, sağ taraftan ise Vodoçnitsa. Vodoçnitsa ve Turiya nehirleri üzerinde yapay su rezervuarları inşa edilmiştir.



### Üsküp'te Vardar nehri

**Tsrna Reka Nehri, Makedonya'nın en uzun kanyonu olan, 100 kilometre uzunluğundaki Skocivir Kanyonu'ndan geçmektedir.**



**Tsrna Reka'nın Vardar'a karıştığı nokta**



**Radika Nehri, Ma-**  
**kedonya'daki tek**  
**ikiye ayrılan nehir olup,**  
**Adriyatik ve Ege olmak**  
**üzere iki havzaya su**  
**sağlamaktadır. Kanallar**  
**aracılığıyla Radika sula-**  
**rının bir kısmı Mavrova**  
**Gölü'ne taşınmakta ve**  
**orada suyla doldurul-**  
**makta, daha sonra ye-**  
**raltı tünelleriyle Vardar**  
**Gölü'ne aktarılmaktadır.**



**Adriyatik nehir havzası** Makedonya topraklarının %13'ünü kapsar. Bu havzaya Ohri ve Prespa Göl-  
lerinin havza alanı dahildir. En önemli nehir, en uzun kolu Radika olan Kara Drim'dir

**Kara Drim**, Makedonya sınırları dâhilindeki 56 km'lik uzunluğuyla Adriyatik havzasının ana nehridir.  
Akışı üzerinde iki yapay su rezervuarı inşa edilmiştir: Globoçitsa ve Debre Gölü. Şpiye Köprüsü denilen  
mekide Radika Nehri, Kara Drim'e dökülür.

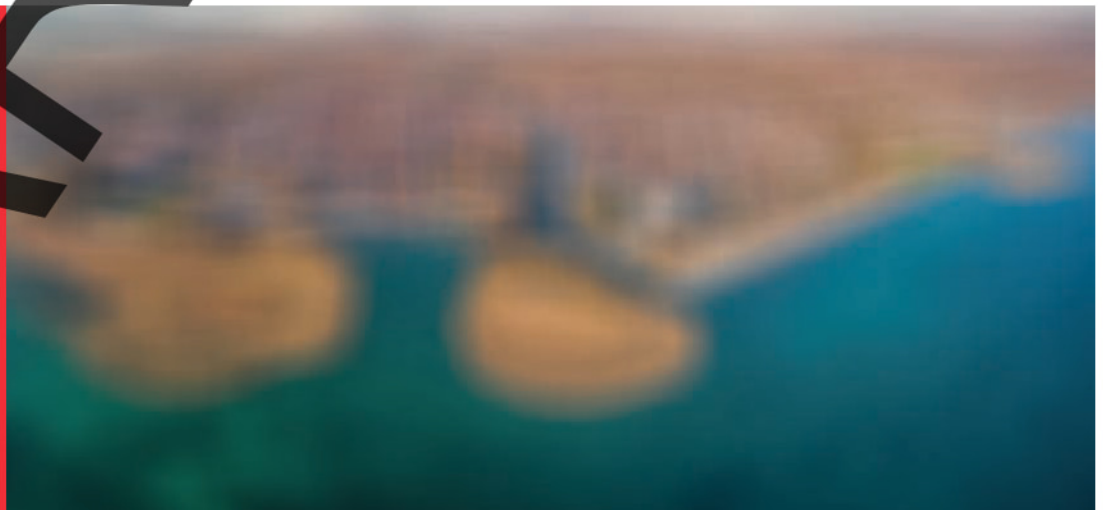
**Karadeniz havzası** Makedonya topraklarının önemsiz küçük bir kısmını kapsar. Üsküp Karadağ'ın  
kuzey tarafında yer alır; sularını Morava ve Tuna üzerinden Karadeniz'e taşıyan Binačka Morava nehrinin  
kaynağı buradadır.

Önemli su kaynakları olarak nehirler, ülkemiz için büyük bir ekonomik öneme sahiptir. Bunların  
çoğu büyük yerleşim yerlerinden geçmektedir, bu da onları ekolojik olarak tehlikeye atmakta ve kirlen-  
meye açık hâle getirmektedir. Örnek olarak Vardar, Treska, Bregalnitsa ve Tsrna Reka gibi daha büyük  
nehirleri alır ve bir karşılaştırma yaparsak, **Vardar**'ın yoğun nüfuslu sanayi bölgelerinden geçmesi  
nedeniyle en çok tehdit altındaki nehir olduğu sonucuna varırız. Kirliliğin başlıca nedenleri arıtılmamış  
atık sular, sanayi üretimi ve tarımdır. Vardar nehir havzası düşük düzeyde ekolojik stabiliteye sahiptir.  
**Treska**, özellikle yukarı çıkırında nispeten iyi bir ekolojik durumdadır. Şehirleşme ve turizm faaliyetleri  
nedeniyle aşağı çıkırında kirlilik artmaktadır; Treska havzası orta derecede korunmuştur. **Bregalnitsa**;  
tarım, madencilik ve sanayinin etkisi altındadır. Gübre kullanımı ve atık su deşarjı nedeniyle belirli  
bölümlerinde artan kirlilik gözlemlenmiştir. **Tsrna Reka** ise daha az nüfuslu bölgelerden akmaktadır  
ve bu nedenle ekolojik durumu biraz daha iyidir; kirlilik yerel düzeyde olup diğer nehirlerle karşılaştı-  
rıldığında daha azdır.



**Harita üzerinde başlıca nehirleri ve kollarını, ayrıca geçtikleri şehirleri bulun!**

**Kara**  
**Drim'in Ohri**  
**Gölü'nden**  
**çıkışı**







**Prespa Gölü**

Makedonya'daki göller, ülke yüzölçümünün yaklaşık %2'sini kaplar. Göl çanağının oluşum biçimine göre: **doğal** ve **yapay göller** olarak ikiye ayrılırlar. **Doğal** göllerden: **tektonik** ve **buzul** göller mevcuttur. **Tektonik göller** toplam 3 adet olup bunlar: Ohri, Prespa ve Doyran Gölleridir.

**Ohri Gölü**, Makedonya'nın güneybatı kesiminde, Ohri-Struga Havzası'nda 695 m deniz seviyesi yüksekliğinde yer alır; batıda Yablanitsa ve Mokra Dağı, doğuda ise Galiçitsa ile çevrilidir. En derin yeri 287 m'dir. Son araştırmalara göre Ohri Gölü, Avrupa'nın en eski gölü (3 ila 5 milyon yıllık) olarak kabul edilir; alabalık, plaşitsa (inci balığı), yılan balığı ve diğer balık türlerinin yanı sıra çeşitli karides, midye ve su salyangozları gibi oldukça ilginç endemik bir flora ve faunaya sahiptir. Göl, dünya doğal mirası olarak koruma altındadır ve UNESCO listesinde yer almaktadır.

**Prespa Gölü**, Makedonya'nın güneybatı kesiminde, Prespa Havzası'nda, doğuda Baba Dağı ile batıda Galiçitsa arasında 853 m deniz seviyesi yüksekliğinde yer alır. Güneydeki Suva Gora, Büyük ve Küçük Göl'ü birbirinden ayırır. Kıyı şeridi birden fazla yarımada, körfez ve ada ile girintili çıkıntılıdır. Gölün ülkemize ait kısmında Golem Grad Adası bulunmaktadır. Balık türlerinden en çok niviçka balığı ve sazan bulunur.

**Doyran Gölü**, Makedonya'nın güneydoğu kesiminde, Doyran Havzası'nda, Belasitsa, Kruşa ve Kara Bali Dağları arasında 148 m deniz seviyesi yüksekliğinde yer alır. En sıcak gölümüz olan Doyran Gölü, zengin bir flora ve faunaya, özellikle de yayın balığı, belvitsa, sazan ve kızılkanat gibi balık türlerine imkân tanır.

Makedonya'da en çok **buzul gölleri** bulunur ve günümüze kadar, dilüviyum (buzul çağı) döneminde buzullaşmaya uğramış olan Şar Dağı, Korab, Deşat, Yablanitsa, Stogovo, Baba ve Yakupitsa dağlarının en yüksek kesimlerinde 1500 ila 2000 m arasında yer alan toplam 43 kalıcı buzul gölü tespit edilmiştir.



**Karanikolik Gölleri, Şar Dağı'nın buzul gölleri**

**Matka Gölü**  
üzerindeki  
baraj



**Yapay göller**, sularının sulama, elektrik enerjisi üretimi, sanayi ihtiyaçları, rekreasyonel amaçlar, balık yetiştiriciliği ve bazı yerlerde içme suyu olarak kullanılması amacıyla insan tarafından inşa edilmiştir. Nehir vadilerinde, nehir akışlarının uygun koşulların bulunduğu yerlerde barajlarla kapatılmasıyla yapılmış olup, KMC hemen hemen her yerinde bulunurlar. Bugün ülkemizde, 20'si daha büyük olmak üzere toplam 110 yapay göl bulunmaktadır, bunlar:

- Treska Nehri üzerinde **Matka** ve **Kozyak**
- Mavrova Nehri üzerinde **Mavrova Gölü**
- Kara Drim üzerinde **Globoçitsa** ve **Debre Gölü**
- Tsrna Reka üzerinde **Tikveş Gölü**
- Bregalnitsa üzerinde **Kalimantsi**
- Ratevska Nehri üzerinde **Berova (Ratevo) Gölü**
- Koçana Nehri üzerinde **Koçana Gölü (Gratçe)**
- Orel Nehri üzerinde **Mavrovitsa**
- Otovitsa Nehri üzerinde **Mladost**
- Lipkova Nehri üzerinde **Lipkova Gölü** ve **Glajnye**
- Kriva Lakavitsa Nehri üzerinde **Mantova**
- Vodoça Nehri üzerinde **Vodoça**
- Niviçanska Nehri üzerinde **Turiya**
- Semnitsa üzerinde **Strejevo Gölü**
- Pirlepe Nehri üzerinde **Pirlepe Gölü**
- Stara Nehri üzerinde **Palyurtsi**



**Yüzey alanı bakımından en büyük yapay göl Tikveş Gölü, en eskisi ise 1938'de inşa edilen Matka Gölü'dür.**

**Tikveş Gölü**





## Doyran Gölü

Makedonya'daki doğal ve yapay göllerin ekolojik durumu; su temini, balıkçılık, turizm ve biyolojik çeşitlilik açısından önemli doğal kaynaklar olmaları nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Son on yıllarda bu göllerin kirlenmesi sorunu giderek daha güncel bir hâl almaktadır. Avrupa'nın en eski ve en temiz göllerinden biri olan **Ohri Gölü**; atık suların yarattığı kirlilik, aşırı turizm, kaçak yapılaşma ve kıyı şeridinin tahrip edilmesi gibi sorunlarla karşı karşıyadır ve bu durum endemik türleri olumsuz etkilemektedir. **Prespa Gölü**; özellikle su seviyesinin düşmesi, tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirlilik ve pestisit kullanımı gibi ciddi ekolojik sorunlara sahiptir. Bu faktörler ekosistemin bozulmasına ve flora ile faunanın tehlikeye girmesine yol açmaktadır. **Doyran Gölü** de benzer şekilde su eksikliği, atık su kirliliği ve turizm riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Yapay göller, özellikle de **Kalimantsi, Lipkova ve Mladost** gölleri; enerji, su temini ve sulama konularında önemli bir role sahiptir. Bu göllerin ekolojik durumu; tortu birikimi, sanayi ve evsel atık sularından kaynaklanan kirlilik ve yetersiz bakımdan dolayı tehdit altındadır.

Göllerin kirlenmesine katkıda bulunan başlıca faktörler şunlardır: arıtılmamış atık suların deşarj edilmesi, yoğun tarım ve kimyasal madde kullanımı, aşırı turizm ve şehirleşme, iklim değişikliği ve su seviyelerinin düşmesi.

Su kalitesini iyileştirme ve koruma önlemleri:

- arıtma tesislerinin inşası ve düzenli kullanımı,
- tarımsal faaliyetlerin ve pestisit kullanımının kontrol edilmesi,
- kıyı şeritlerinin korunması,
- halk arasında çevre bilincinin artırılması,
- sınır ötesi/sınırdış göllerin korunması için uluslararası iş birliği.

Bu önlemlerin uygulanmasıyla, göllerin önemli bir doğal kaynak olarak uzun vadeli korunması ve sürdürülebilir kullanımı sağlanabilir.

### Bilgi testi soruları:

1. Makedonya'daki nehirler hangi havza alanlarına aittir?
2. Vardar Nehri'nin önemli kollarını listeleyin!
3. Nehirlerin önemini ve ekonomik değerini açıklayın!
4. Kara Drin Nehri nereden doğar?
5. Makedonya'da hangi göller bulunur ve hangileri en çok sayıdadır?
6. Göllerin ekolojik durumunu açıklayın!

Haritada daha büyük yapay gölleri bulun ve ardından daha küçük gruplara ayrılarak her gruptan bir yapay göl seçin ve potansiyelini ve fırsatlarını değerlendirmek için önerilerinizi içeren kısa bir metin yazın!





**Biyoçeşitlilik**

**Millî Parklar**

**Koruma  
Alanları**

**UNESCO  
Rezervi**

**Göller**

**Mağaralar**

**Ekoturizm**

## BIYOÇEŞİTLİLİK VE KORUMA ALANLARI

Millî parkların ne olduğunu biliyor musunuz?

Makedonya'da hangi millî parkların olduğunu biliyorsunuz?

Makedonya'da UNESCO tarafından koruma altına alınmış herhangi bir bölge biliyor musunuz?

UNESCO, insanlığın en değerli doğal ve kültürel hazinelerinin korunmasını sağlayan, BM'nin bir parçası olan dünya çapında bir kuruluştur.



Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, konumu ve zengin jeolojik geçmişi sayesinde; **biyolojik çeşitlilik** adı verilen zengin ve çeşitli bir canlılar dünyasının oluşmasına imkân tanıyan rölyef (yer şekilleri), iklim ve özgün yaşam alanları gibi önemli fiziki-coğrafi özellikler şekillendirmiştir.

Makedonya'daki biyolojik çeşitlilik; farklı bitki türleri (3500'den fazla), hayvanlar, mikroorganizmalar ve içinde yaşadıkları ekosistemlerle temsil edilir. Bu ekosistemler, **ormanlar, nehirler, göller, mağaralar, merolar ve dağ ekosistemleri** olabilir.

Biyolojik çeşitlilik, doğadaki dengenin korunmasında ve insanların işleyişi ile hayatta kalmasında çok önemli bir bileşendir; yani biyolojik çeşitlilik Dünya'daki yaşamın temelidir.

Ülkemiz küçük olmasına rağmen, aynı zamanda dünya çapında öneme sahip doğal bir zenginlik oluşturan çok dallanmış bir biyolojik çeşitliğe sahiptir. Buradan da bunları koruma ve gelecek nesillere aktarma ihtiyacı doğmaktadır. Bu nedenle, sahip olduğumuz biyolojik çeşitlilik ve doğal nadireler, ülkemizdeki pek çok yerin **korunan alan** ilan edilmesini sağlamıştır; bunlar:

- Millî parklar
- Doğal sit alanları / Doğal koruma alanları
- Doğa anıtları
- Diğer korunan peyzajlar / alanlar

Doğal nadireler; bilimsel, sağlık, kültürel, eğitici-öğretici, turistik-rekreasyonel ve diğer değerleri nedeniyle toplum tarafından özel olarak korunan canlı ve cansız doğanın parçalarıdır.

### MİLLÎ PARKLAR

Millî parklar; doğal değerleri korumak amacıyla devlet tarafından özel olarak korunan bölgelerdir ve sürdürülebilir bazı faaliyetler dışında insan eylemleri sıkı bir şekilde kontrol edilir ve sınırlandırılır.





Bu endemik çam ağacı, efsanevi şarkıcımız Tose Proeski'nin en büyük hitlerinden biri olan "Sırrım" şarkısında "Şuşka Molika" dizesiyle anılmaktadır.

### Molika, Pelister Millî Parkı

**Pelister** Millî Parkı, ülkemizde 1948 yılında ilan edilen ilk millî parktır ve bu nedenle en eskisi olduğunu söyleriz. Baba Dağı üzerinde yer alır ve toplam 125 km<sup>2</sup>'lik bir alanı kaplar.

Bu millî park; "taş nehirleri", buzul gölleri olan Pelister'in Gözleri (Pelisterski Oci), endemik Pelister çiğdemi, endemik Pelister alabalığı, manzaralı peyzajlar içinden akan çok sayıda berrak nehir vb. gibi birçok doğal değere sahiptir. Bununla birlikte, bu millî parktaki en önemli ve tanınan endemik zenginlik, eski tersiyer florasının bir kalıntısı olan beş iğneli Molika çamıdır.

Ülkemizdeki ikinci millî park ilanı 1949 yılında gerçekleşmiştir ve bu, **Mavrova** Millî Parkı'dır. Kapladığı 740 km<sup>2</sup>'lik alanla en büyük millî parkımızdır. Bistra, Korab ve Deşat dağlarının bir bölümüne yayılmaktadır.

Doğal değerleri ve görülecek yerleri; yüksek zirveler, Duf Şelalesi ve ülkemizin en yüksek şelalesi olan Dlabok Dol gibi manzaralı şelalelerin bulunduğu derin nehir vadileri, batık kilisesiyle yapay Mavrova Gölü, çok çeşitli flora (1000'den fazla gelişmiş bitki türü) ile şah kartal, kaya kartalı, amfibiler, sürüngenler ve memeliler gibi zengin bir faunadan oluşmaktadır.

### Pelister – taş nehirler

### Mavrova Duf Şelalesi

Madeni paralarımızın arka yüzlerinde bu doğal nadirliklerin resimleri yer almaktadır. Örneğin, vaşak 5 denarın arka üzerinde, Şar dağı keçisi 1 denarın arka üzerinde ve alabalık 2 denarın arka üzerinde bulunmaktadır.

### Mavrova Millî Parkı Bitki Örtüsü



### Mavrova Gölü

Avrupa'da koruma altındaki nadir bir yaban kedisi türü olan Balkan vaşağı, özel bir nadire olarak öne çıkmaktadır.

Mavrova Millî Parkı, eko-turizmi destekleyen bir dizi görülecek yer ve değer bakımından oldukça zengindir. Dağcılık ve doğa yürüyüşü için çok sayıda patika, kayak, snowboard ve diğer kış sporlarına imkân sağlayan kayak merkezi bunlardan bazılarıdır. Miyak köyü Galiçnik'in kendine özgü mimarisi ve geleneksel Galiçnik Dügünü her yıl çok sayıda yerli ve yabancı turisti cezbetmektedir. Aziz Yovan Bigorski Manastırı da köklü geçmişi ve mimarisiyle çok önemli bir simgedir.

**Galiçitsa** Millî Parkı, ülkemizde 1958 yılında ilan edilen üçüncü millî parktır. Galiçitsa Dağı üzerinde yer alarak Ohri ve Prespa Göllerinin kıyı kesimlerini kapsar ve 200 km<sup>2</sup>'lik bir alanı kaplar. Her iki göle bakan panoramik manzaralara, çok sayıda bitki topluluğuna, ağaçsı bitkilerden katran ardıcı (foya), molika çamı, mühür çamı (munika), Galiçitsa sümbülü gibi endemik temsilcilere, otlara ve şifalı bitkilere, çeşitli hayvanlara, kuşlara, mağaralara, karstik ovalara ve daha birçok zenginliğe sahiptir.

### Galiçitsa Millî Parkı





### Kemikler Körfezi, Galiçitsa Millî Parkı

Aziz Naum Manastırı, Kemikler Koyu ve diğerleri gibi arkeolojik sit alanları ile kültürel-tarihi anıtlar da büyük önem taşımaktadır.

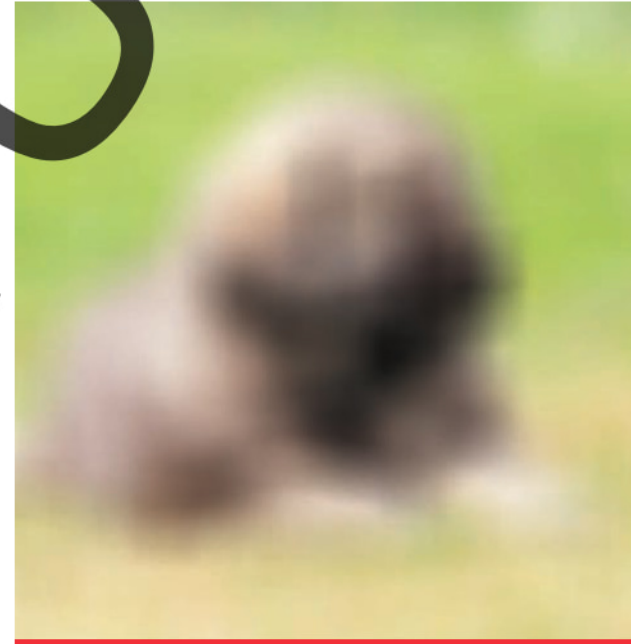
Ülkemizdeki son ve en genç millî park, Şar Dağı Millî Parkı'dır. Makedonya'nın kuzeybatı kesiminde yer alan aynı adlı dağı kapsamakta olup 2021 yılında toplam 627 km<sup>2</sup>'lik bir alanla ilan edilmiştir. Çok sayıda yaprak döken ve iğne yapraklı orman (en uzun kestane ormanı kuşağı), çayırlar, yüksek zirveler, çeşitli bir hayvanlar dünyası; dağ zirvelerinden, berrak kaynaklardan, derin nehir ile buzul vadilerine sahip nehirlerden, buzul göllerinden vb. oluşan muhteşem manzaralar bakımından oldukça zengindir. Yerli bir tür olan Şarplaninets (Şar Dağı Çoban Köpeği) özel bir öneme sahiptir.

Tüm millî parklarımızda kesin koruma altındaki bölgeler, turistik-rekreasyonel alanlar ve ıslah (melioratif) bölgeleri ayrılmıştır.

Millî parklar; nadir ve tehdit altındaki türleri ile kalan biyolojik çeşitliliği korumanın yanı sıra, eğitici ve bilimsel bir role de sahiptir. Eko ve etno turizmin, rekreasyonun, sürdürülebilir faaliyetlerin gelişmesine imkân sağlarken, kültürel zenginliğin de korunmasını sağlarlar.

### Şar Dağı Millî Parkı

Paramızın üzerindeki resimlerin ve diğer madeni paraların ve banknotların anlamını keşfedin!



Şarplaninets (Şar Dağı Çoban köpeği)

## KORUMA ALTINDAKİ DİĞER ALANLAR

Millî parkların yanı sıra, özel bir tür doğal nadirliklere sahip diğer koruma altındaki alanlar; sayıları 12 civarında olan doğal sit / koruma alanlarıdır. Bunların en bilineni, Yakupitsa Dağı'nın batı tarafında yer alan ve av hayvanları bakımından zengin olan Yassen'dir. Bu nedenle, av turizminin geliştirilmesi doğrultusunda ülkemiz için büyük bir potansiyel teşkil etmektedir.

Doğal bir göl olan **Ohri Gölü**, dünya kültürel mirası ve doğa anıtı ilan edilmiştir. UNESCO koruması altındadır. Avrupa'nın en eski ve en derin gölleri arasında yer almakta olup, endemik türleri (200'den fazla) onu adeta canlı bir müze hâline getirmektedir. Özellikle plaşitsa (inci balığı), belvitsa, alabalık, yılan balığı, Ohri süngeri vb. öne çıkmaktadır. Ohri şehri ile birlikte; doğal, bilimsel ve turistik öneminin yanı sıra, ülkemiz için kültürel-tarihi ve ekonomik öneme de sahiptir.

Prespa Gölü de bir doğa anıtıdır. Endemik balık türleri, tatlı su canlıları ekosistemleri ve özgün kıyı vejetasyonu bakımından zengindir. Sulak alanları ve pelikan, balıkçıl gibi su kuşlarının zenginliğiyle bilinen **Ezerani** Kesin Koruma Alanı özel bir bölge olarak öne çıkmaktadır.

Bu göl; doğal, biyolojik ve ekolojik değerlerinin yanı sıra, henüz tamamen yararlanılmamış büyük bir turizm potansiyeline de sahiptir.

**Doyran Gölü** de büyük biyolojik, ekolojik, turistik ve kültürel öneme sahip bir doğa anıtıdır.

Her üç gölün korunması için özen gösterilmesi, anıtma hatlarının inşası ve yasal düzenlemelere uyulması gerekmektedir.

Makedonya'da önemli bir doğal zenginlik oluşturan koruma altında birden fazla mağara bulunmaktadır. Bunlar güzellikleri, yaşları ve çeşitli yeraltı dünyalarıyla tanınırlar. Mağaralar bilim, turizm ve doğanın korunması açısından büyük önem taşır.

Mağaralardan Bukoviç Dağı'nda bulunan Ubavitsa korunan alan olarak ayrılmıştır. Sarkıtlar, diktler, sütunlar bakımından zengin olup mağara yarasaları ve diğer canlıların yaşam alanıdır. Bilimsel, jeolojik ve speleolojik öneme sahiptir.

**Matka Kanyonu**, korunan bir alan olarak endemik türler bakımından oldukça zengindir. Özellikle kelebekler büyük önem taşır. Eski kilise ve manastırlara ev sahipliği yapar. Vrelo Mağarası, Avrupa'nın en derin su altı mağaralarından biridir ve mağara süslemeleri (oluşumları) bakımından zengindir. Matka Kanyonu; kano/kayak sporu, doğa yürüyüşü turları, dağcılık vb. sporların gelişmesi için elverişli koşullara sahiptir.



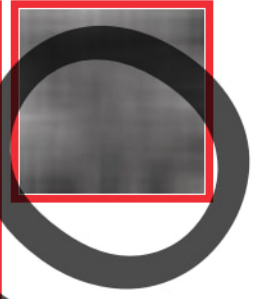
**Ohri incisinin**  
**plaşitsa (inci**  
**balığı) balığının pul-**  
**larından yapıldığını**  
**biliyor muydunuz?**  
**Tüm süreci ve hikayeyi**  
**öğrenmek için**  
**daha detaylı araştırma**  
**yapabilirsiniz!**

**Ohri yılan balığının**  
**yolculuğunu**  
**araştırın!**

**Ohri Gölü**







Smolar  
Şelalesi

Ülkemizdeki şelaleler de özel bir güzellik ve doğal zenginlik teşkil etmektedir; bunların arasında Belasitsa Dağı'nın eteklerinde yer alan Smolare Şelalesi (Smolarski Vodopad) öne çıkmaktadır.

Tüm bu korunan alanlar; yasalara uyularak, eko-turizm ve sürdürülebilir kalkınma desteklenerek korunmaktadır.

**Eko-turizm**, doğal ortamlarda gerçekleşen, doğayı korumayı ve yerel topluluğa destek olmayı amaçlayan bir turizm türüdür. Turistlerin sorumlu davranmasını; yerel gıda ve ulaşım araçlarını kullanmasını, kültüre saygı duymasını ve çevreye zarar vermekten kaçınmasını gerektirir.

Eko-turizmin başlıca ilkeleri şunlardır:

- doğa üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmak;
- doğa ve kültür hakkında eğitim sağlamak;
- doğal ve korunan alanları korumak;
- yerel halkı sürece dâhil etmek;
- yerel topluluğa ekonomik fayda sağlamak;
- öğrenme ve gelişme fırsatları sunmak.

Eko-turizm doğaya dayanır, eğitici ve koruyucu bir role sahiptir ve çoğunlukla korunmuş doğal ortamlarda gelişir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Biyoçeşitlilik nedir ve oluşumu hangi doğal koşullara bağlıdır?
2. Millî parklar hangi esaslara göre ilan edilir?
3. Kaç tane millî parkımız var ve bunlar nelerdir?
4. Millî parklarımızın doğal değerlerini açıklayın?
5. UNESCO nedir?
6. Bildiğin başka koruma alanlarının da adlarını verin!
7. Göllerin korunması için hangi önlemler alınmalıdır?

Ulusal parklarımızda yaşayan endemik bir bitki veya hayvan türü hakkında araştırma yapın ve birkaç cümle yazın.



21°

22°

23°

42°

42°

41°

41°

21°

22°

23°

## Ulusal koruma alanlarına genel bakış



1. Gol Çovek, 2. Meşe Ağacı - Oraşats Köyü, 3. Çam Çiflik, 4. Vevçani Kaynakları (Vevçanski Izvori), 5. Tumba, 6. Suvi Dol, 7. Katlanova Bataklığı (Katlanovsko Blato), 8. Çınar Ağacı (Platan) - Kalište Köyü, Struga, 9. Vodno Dağı, 10. Şar Dağı (Şar Planina), 11. Osogovo Dağları (Osogovski Planini), 12. Gradeşnička Nehri Kanyonu, 13. Manastır, Mariovo, 14. Kale Banyıčko, 15. Ezerani Koruma Alanı, 16. İberli Nehir (Iberliska Reka), 17. Konçe, 18. Prevalets, 19. Doyran Gölü (Dojransko Ezero), 20. Mleçnik Mağarası (Peştera Mleçnik), 21. Golem Kozjak, 22. Ploçe Litotelmi, 23. Monospitovo Bataklığı (Monospitovsko Blato), 24. Lokvi - Golemo Konyare, 25. Siyah Ceviz Ağaçları, Demir Kapı (Demir Kapija), 26. Drenačka Nehri, 27. Karaslari, 28. Beleşnička Nehri, 29. Titrek Kavak (Jasika), Yegunovtse (Jegunovce), 30. Ubavitsa Mağarası (Peştera Ubavica), 31. Ruçitsa, 32. Maleşevo, 33. Koleşino Şelalesi (Koleşinski Vodopad), 34. Yasen Koruma Alanı (Jasen), 35. Garska Nehri, 36. Reçitsa, 37. Kalnitsa, 38. Demir Kapı Boğazı (Klisura Demir Kapija), 39. Katlanova Bölgesi (Katlanovski Predel), 40. Matka Kanyonu (Kanjon na Matka), 41. Ohri Gölü (Ohridsko Ezero), 42. Pelister (Pelister Milli Parkı), 43. Kojle, 44. Gazi Baba Korunan Alanı, 45. Arboretum (Arboretum), 46. Oraşats, 47. Gladnitsa, 48. Çınar Ağaçları, Eski Doyran (Star Dojran), 49. Menkova Livada, 50. Tikveş, 51. Makedon Meşesi, Trpeytsa Köyü, Ohri, 52. Slatinski Izvor Mağarası, 53. Konopište, 54. Yaban Mersini / Kermes Meşesi (Div prnar), Gevgeli, 55. Mavrova (Mavrovo Milli Parkı), 56. Galiçitsa (Galiçitsa Milli Parkı), 57. Prespa Gölü (Prespansko Ezero), 58. Kuklitsa Taş Bebekleri, Kratovo, 59. Zrze, 60. Marko Kuleleri (Markovi Kuli), 61. Smolare Şelalesi (Smolarski Vodopad), 62. Karşi Bavçi, 63. Drenovo Boğazı (Drenovska Klisura), 64. Ostrovo, Gazi Baba, 65. Üsküp Kalesi (Skopska Tvrđina), 66. Kara Kavak, Maçevo Köyü, 67. Orlovo Brdo, 68. Leskodol, 69. Çınar Ağacı - Mokrino Köyü, 70. Çınar Topluluğu, Mokrievko Köyü, Ustrumca (Strumica)



## SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ

Temel  
coğrafi  
terimler:



Ekolojik  
felaketler

Doğanın  
sürdürülebilir  
kullanımı

Atık  
yönetimi



**Evde veya okulda atıkları ayırıyor musunuz? Bunu nasıl yapıyorsunuz? Kişisel örnekler verin!**

**Sürdürülebilir kalkınma**, gelecek nesillerin geleceğini tehlikeye atmadan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayan bir yaşam ve işletme biçimini temsil eder. Doğal kaynakların dengeli kullanımını veya ekonomik kalkınma, çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin artırılması arasında bir denge kurulmasını gerektirir.

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti geçmişte ve günümüzde çevre, ekonomi ve halk sağlığı üzerinde ciddi etkileri olan çeşitli çevre sorunları ve felaketleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, “Zletovo” Kurşun ve Çinko Dökümhanesi- Köprülü’nün uzun yıllar boyunca çalışması, havanın ağır metallerle (kurşun, kadmiyum, arsenik) kirlenmesine yol açarak halkta sağlık sorunlarına, toprağın bozulmasına ve atık sularla Vardar Nehri’nin kirlenmesine neden olmuştur. Bu nedenlerle 2003 yılında faaliyetlerine son vermiştir. Aynı şekilde, Sasa madeninden sızan maden atıkları (pasa), birkaç kez Kamenitsa Nehri’ne ve devamında Bregalnitsa’ya ulaşarak canlı yaşamının bir kısmını, ayrıca içme ve sulama suyunu kirletmiş ve tahrip etmiştir. Bu durum bize, önemli bir ekonomik sektör olarak madenciliğin kesinlikle sıkı bir şekilde kontrollü çevresel koşullarda yürütülmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, kapalı durumdaki “Ohis” fabrikasının sahasında onlarca yıldır depolanan toksik kimyasallar çevre için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

**Endüstriyel kirlilik**



Bu örnekler, doğal kaynakların sorumsuzca kullanılmasının ve yetersiz kontrolün uzun vadeli sonuçlar doğurabileceğini açıkça göstermektedir. Ayrıca, kontrolsüz ağaç kesimi ve sıkça çıkan orman yangınları toprak erozyonuna, doğal yaşam alanlarının yok olmasına, sel riskinin ve iklim değişikliğinin artmasına neden olmaktadır.

**Kontrolsüz ormansızlaştırma**

## DOĞAL KAYNAKLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ, ATIK YÖNETİMİ

Günümüz toplumu, doğal kaynaklar ve enerji ile ilgili büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve artan tüketim nedeniyle kaynaklar her geçen gün daha fazla ve daha sık kullanılmakta, bu da kaynakların tükenmesi ve çevrenin kirlenmesi riskini beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, insanların ihtiyaçları ile doğanın korunması arasında denge sağlayacak sürdürülebilir uygulamalara geçilmesi zorunludur. Bu da suyun rasyonel kullanımını, nehirlerin ve göllerin endüstriyel atıklar, pestisitler ve atık sularla kirlenmesinin önlenmesini ve su kaynaklarının korunmasını içermektedir.

Ayrıca, çevrenin korunması için organik gübrelerin kullanılması, erozyondan korunma ve tarım arazilerinin sorumlu kullanımı, kontrollü ağaç kesimi, ağaçlandırma, yangınlardan korunma ve doğal orman alanlarının muhafaza edilmesi gerekmektedir. Çevrenin korunması; yeşil alanların artırılmasını, zararlı gaz emisyonlarının azaltılmasını, doğru atık yönetimini ve yenilenebilir enerji kaynaklarına kademeli geçişi de kapsamaktadır.

Günümüzün en büyük sorunlarından biri olan atık, doğru bir yönetimle kaynağa dönüştürülebilir. Örneğin, plastiğin yeni bir ürüne, organik atığın biyoyakıtta vb. dönüşmesi gibi.

Her gün tonlarca plastik, kâğıt, metal ve organik atık oluşmaktadır. Doğru yönetilmediği takdirde bu durum havanın, suyun ve toprağın kirlenmesine yol açar. Doğru yönetim şunları içerir:

- Malzemelerin yeniden kullanılmasını sağlayan ve yeni hammadde ihtiyacını azaltan **geri dönüşüm**.

**Geri dönüşüm**



Kompostlama, organik atıkların (meyve ve sebze kabukları, çim, kuru yapraklar, dallar, renksiz kağıt gibi) mikroorganizmalar, oksijen ve nem yardımıyla doğal olarak ayrışması sürecidir. İşlemin sonunda komposto elde edilir; bu, toprağı iyileştirmek ve bitkilerin büyümesini sağlamak için kullanılabilen, besin maddeleri açısından zengin doğal bir gübredir.



### Kompostlama

- Organik atıkların **kompostlanması**, doğal gübre oluşturur ve çöplüklere giden atık miktarını azaltır.
- Atık **ayırıştırma**, verimli yönetime doğru atılan ilk adımdır.

### Ayırıştırma



#### Bilgi testi soruları:

1. Sürdürülebilir kalkınma terimini nasıl anlıyorsunuz?
2. Çevre felaketlerine örnekler verin!
3. Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ne anlama gelir?
4. Doğru atık yönetimine örnekler verin!

Çevreyi korumaya yönelik bir çevre eylemine katılımınızla ilgili kişisel deneyimlerinizi veya okulda düzenleyebileceğiniz ve okuyabileceğiniz eylem fikirlerinizi birkaç cümleyle yazın!



## ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ VE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI

Yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarını unutmayın! Evinizi nasıl ısıtıyorsunuz? Hangi enerji kaynağıyla?

**Enerji dönüşümü**, sürdürülebilir kalkınmanın kilit bir parçasıdır; bu da fosil yakıtların kademeli olarak terk edilmesi ve güneş, rüzgâr ile hidroenerji gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına geçilmesi anlamına gelir. Bu sayede hava kirliliği azalır, enerji tasarrufu sağlanır ve insanlar için daha sağlıklı bir çevre oluşturulur. Genç nesiller için bu dönüşüm önemlidir; çünkü temiz bir gelecek ve yeni yeşil iş imkânları sağlar. Sorumluluk ortaktır – devlet, şirketler ve vatandaşlar enerji verimliliğine ve yenilenebilir kaynakların kullanımına katkıda bulunmalıdır.

Fosil yakıtlar sınırlıdır ve yakılmaları sırasında iklim değişikliğine, hava kirliliğine ve **küresel** ısınmaya katkıda bulunan karbondioksit gibi zararlı gazlar açığa çıkar. Bu nedenle modern devletler, temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarına giderek daha fazla yatırım yapmaktadır.

**Yenilenebilir enerji kaynakları**, sürekli kendilerini yenileyen ve tükenmeyen doğal kaynaklardır. Bunlar arasında en önemlileri: hidroenerji, güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, biokütle ve jeotermal enerjidir. Ülkemizde bu kaynaklar, enerji dönüşümü ve çevrenin korunması sürecinde giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır. Elverişli coğrafi konumu ve doğal kaynakları sayesinde devlet, çeşitli yenilenebilir enerji türlerinin geliştirilmesi için reel bir potansiyele sahiptir.

Nehirlerimiz, mevcut hidroelektrik santralleriyle henüz yeterince değerlendirilmemiş bir hidroenerji potansiyeline sahiptir; rüzgâr türbinleri de enerjinin çok küçük bir yüzdesini üretmektedir.

### Enerji parkı

Güneşli gün sayısının fazlalığı göz önüne alındığında, güneş enerjisi de enerji dönüşümü için büyük bir potansiyel teşkil etmektedir.

Son yıllarda güneş enerjisi santrallerinde bir artış ve kamu kurumlarına, hanelere ile sanayi tesislerine fotovoltaiik panellerin kurulumunda bir ivme görölmektedir. Bu yatırımlar, fosil yakıtlara olan bağımlılığın azaltılmasına ve atmosfere salınan zararlı gaz emisyonlarının düşürölmesine katkıda bulunmaktadır.

"Akıllı Şehirler", vatandaşların yaşam kalitesini iyileştirmek, kamu hizmetlerinin verimliliğini artırmak ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak için gelişmiş teknolojileri ve dijital çözümleri kullanan kentsel ortamlardır.



Ülkenin gelecekteki sürdürülebilir kalkınması için, enerji dönüşümünü teşvik eden ve ekonomik, ekolojik ve toplumsal fayda sağlayan somut yatırımlar gereklidir. Bu tür fikir ve uygulamalar şunlar olabilir:

- **Güneş parkları ve binalardaki güneş panelleri** – Temiz enerji üretir, kirliliği ve elektrik masraflarını azaltır, aynı zamanda yeni iş imkânları yaratır.
- **Rüzgâr santralleri** – Rüzgârın güçlü olduğu bölgelerde yenilenebilir enerji sağlar, yakıt ithalatına olan bağımlılığı ve ülkenin karbon ayak izini azaltır.
- **Elektrikli ulaşım** – Elektrikli otobüslere, otomobillere ve şarj altyapısına yapılan yatırımlar, fosil yakıt kullanımını azaltır ve kentsel çevreyi temizler.
- **Akıllı elektrik şebekeleri (Smart Grids)** – Enerjinin verimli dağıtımını, depolanmasını ve talep yönetimini sağlayarak arz istikrarını artırır.
- **Enerji verimli binalar ve akıllı evler** – Yalıtım, enerji verimli cihazlar ve LED aydınlatmaya yapılan yatırımlar, vatandaşlar için enerji tüketimini ve masrafları azaltır.
- **Doğaya minimum etkisi olan hidroelektrik santraller** – Yerel ekosistemi koruyarak istikrarlı bir temiz enerji kaynağı sağlar.
- **Enerji bilincine yönelik eğitim programları ve kamu girişimleri** – Vatandaşları sürdürülebilir kalkınmanın aktif katılımcıları hâline getirir ve çevre dostu davranışları teşvik eder.
- **Enerji malzemelerinin geri dönüşümü ve yeniden kullanımı** – Maliyetleri ve atıkları azaltır, döngüsel ekonomiyi teşvik eder ve doğayı korur.

Tüm bu yatırımlar birleştirilmiş faydalar sağlar: çevrenin korunması, ekonomik kalkınma, yeni iş imkânları ve vatandaşların yaşam kalitesinin artırılması. Ülke, enerji dönüşümü ve akıllı yatırımlar yoluyla tüm nesiller için güvenli, temiz ve sürdürülebilir bir gelecek inşa etmektedir.

### Güneş Enerjili Otoparklar

### Akıllı Şebekeler

#### Bilgi testi soruları:

1. Enerji dönüşümü nedir?
2. Yenilenebilir enerji kaynaklarını açıklayın!
3. Ülkemizdeki kullanımlarına örnekler verin!
4. Daha iyi bir gelecek için uygulanabilecek birkaç fikir ve uygulama sıralayın!
5. Enerji dönüşümünün faydaları nelerdir?

**Birkaç gruba ayrılın! Her grup, enerji dönüşümü ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için yenilikçi bir fikir yazsın, ardından bunu paylaşsın ve açıklasın.**





Nüfus azalması

Demografik  
boşluklar

Demografik  
yaşlanma

## DEMOGRAFİK YAPILAR VE NÜFUS TRENDLERİ

Nüfus sayımının ne olduğunu ve nasıl yapıldığını biliyor musunuz? Nüfusun demografik özellikleri nelerdir? Ülkemizde bu özellikler olumlu mu yoksa olumsuz mu?

Nüfus, bir ülkenin ekonomik kalkınmasını belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Üretim sürecinin tasarlanmasında ve oluşturulmasında temel itici gücü, maddi malların tüketiminde ise doğrudan katılımcıyı temsil eder. Bu nedenle, bir ülkedeki nüfusun özellikleri büyük bir önem taşımaktadır.

Ana özelliklerden biri nüfusun **sayısal durumudur**. Bu durum; devlet tarafından düzenlenen nüfus sayımlarına, doğal nüfus artışına ve göç süreçlerine göre belirlenir.

Nüfus sayımları, bazı olağanüstü durumlar dışında, genellikle her 10 yılda bir düzenlenir. Örneğin, ülkemizin bağımsızlığını kazanmasının ardından sayımların peş peşe yapılması veya bir dizi siyasi nedenlerle 2002 ile 2021 yılları arasında sayımın ertelenmesi böyle bir durumdur.

Ülkemizde nüfusa ilişkin ilk veriler resmi olmayıp 1900 ve 1913 yıllarına dayanmaktadır; ilk resmi nüfus sayımı ise 1921 yılında yapılmıştır. O tarihten bu yana, nüfus rakamının ciddi şekilde düştüğü son nüfus sayımı hariç, toplam nüfusta bir artış gözlemlenmiştir. Nüfus durumuna ilişkin 2024 yılına ait son tahmin **1.824.359** kişidir.

Bu durumun neye dayandığı sorulacak olursa, cevabın en sık doğal nüfus artışı ve göç hareketleriyle yakın ilişkili olduğu görülür.

| Yıl  | Nüfus Sayısı |
|------|--------------|
| 1900 | 909 000      |
| 1913 | 938 000      |
| 1921 | 797 841      |
| 1931 | 937 643      |
| 1948 | 1 152 986    |
| 1953 | 1 304 514    |
| 1961 | 1 406 003    |
| 1971 | 1 647 308    |
| 1981 | 1 909 136    |
| 1991 | 2 033 964    |
| 1994 | 1 945 932    |
| 2002 | 2 022 547    |
| 2021 | 1 836 713    |

Nüfus hareketi



**Doğal nüfus artışı**, doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farkı ifade eder. Doğum oranı daha yüksekse nüfus miktarı artar; ölüm oranı daha yüksekse nüfus miktarı düşer ve bu durum negatif doğal nüfus artışı veya nüfus azalması (de popülasyon) olarak adlandırılır. Doğum ve ölüm oranları eşit olduğunda ise nüfus miktarı durağanlaşır (stagnasyon).

Doğal nüfus artışı; yaşam standardı, nüfusun kültürel ve eğitim düzeyi, evli çiftlerin aile planlaması konusundaki eğitimi, kadının bağımsızlaşması, etnik ve dini mensubiyet, nüfus politikaları gibi birçok faktöre bağlıdır.

Ülkemizde 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortalama yıllık doğal nüfus artışı sürekli bir düşüş eğilimindedir; ancak binde 4,8 olduğu 2002 yılı nüfus sayımına kadar pozitif kalmıştır. 2021 yılındaki son nüfus sayımında ilk kez binde -5,4 ile negatif doğal nüfus artışı kaydedilmiş, bu oran 2024 yılında binde -2,3 seviyesine gerilemiştir. Bu tür bir nüfus azalması süreci birçok Avrupa ülkesinde yaygındır. Ülkemizdeki belediyelerin ve bölgelerin çoğunda, özellikle Doğu, Vardar ve Pelagonya bölgelerinde negatif doğal nüfus artışı görülmektedir. Pozitif doğal nüfus artışıyla öne çıkan belediyeler ise Saray, Çayır, Kalkandelen, Studeniçan, Araçinova, Lipkova vb. olmuştur. Bu veriler, etnik ve dini mensubiyetin nüfusun doğal artışında büyük bir rol oynadığı gerçeğine işaret etmektedir.

Çok uluslu bir devlet olarak farklı etnik toplulukların üyelerinin bir arada yaşadığı ülkemiz, zengin bir kültürel çeşitlilikle öne çıkmaktadır. Etnik yapı şu şekildedir: **Makedonlar:** %58,44, **Arnavutlar:** %24,30, **Türkler:** %3,86, **Romanlar:** %2,53, **Sırpalar:** %1,30, **Boşnaklar:** %0,87, **Ulahlar:** %0,47, **Diğerleri:** %8,23 (Mısırlılar, Hırvatlar, Karadağlılar, Bulgarlar, Slovenler, Yahudiler ve diğerleri)

Ayrıca, nüfusun eksiksiz bir demografik tablosu için 2024 yılına ait son tahminlere göre sunulan cinsiyet, yaş, eğitim ve ekonomik yapı gibi diğer nüfus yapıları da önem taşımaktadır.

**Cinsiyet yapısı**, kadınlar ve erkekler arasında neredeyse dengeli bir oran göstermekte olup kadınlar hafif bir sayısal üstünlüğe sahiptir: 902.696 erkek (%49,5) ve 919.916 kadın (%50,5).

**Yaş yapısı**, nüfusun en büyük kısmının (%65,4) 15-64 yaş grubunda olduğunu göstermektedir. Genç nüfus (0-14 yaş) %16,7'lik bir paya sahipken, 65 yaş ve üzeri nüfus %17,9'luk bir paya sahiptir; bu durum demografik yaşlanma sürecine işaret etmektedir.

**Eğitim yapısı**, nüfusun en büyük bölümünün lise mezunu olduğunu göstermekte, son yıllarda yükseköğrenim mezunlarının payı da artmaktadır. 15 yaş ve üzeri nüfusun yaklaşık dağılımı şu şekildedir:

- Eğitimsiz (Okuryazar olmayan/okula gitmemiş): %2,2
- **İlköğretimi tamamlamamış:** %10,7
- **İlköğretim mezunu:** %22,5
- Lise mezunu: %47,5
- Yüksekokul mezunu: %4,7
- Yükseköğrenim mezunu (Fakülte, Yüksek Lisans, Doktora): %12,4

**Ekonomik yapı** genellikle nüfusun ekonomik faaliyetine göre gösterilir. Buna göre ülkemizdeki oranlar şu şekildedir: **Aktif (İşgücü) nüfus:** %47,1, **Bağımlı (Bakmakla yükümlü olunan) nüfus:** %28,2 (Çocuklar, öğrenciler, üniversite öğrencileri, işsizler), **Kişisel geliri olan kişiler:** %24,7 (Emekliler, mülk geliri elde edenler, sosyal yardım alanlar, bursiyerler ve diğer kişisel gelir kaynaklarına sahip olanlar).

Bu yüzdesel dağılım, aktif nüfus üzerinde nispeten yüksek bir ekonomik yük bulunduğunu ve istihdam ile ekonomik aktivitenin artırılması gerektiğini göstermekte olup, bu durum ekonomik

kalkınma açısından bir zorluk teşkil etmektedir.

Tüm bunlar, daha iyi yaşam koşulları arayışını, göç hareketlerinin şiddetlenmesini ve dolayısıyla nüfus azalması sürecini tetiklemektedir.

İnsanlar çoğunlukla daha iyi yaşam şartları nedeniyle köyden kente, aynı zamanda küçük şehirlerden ülkenin başkentine göç etmektedir. Bu şekilde Mariova, Poreče, Ovče Pole, Maleševa, Demir Hisar bölgesi, Prespa bölgesi vb. alanlar çok az ve seyrek nüfuslu kalmakta veya **demografik boşluklara** dönüşmektedir. 2024 yılı tahminlerine göre oranı yüzde 18'i aşan yaşlı nüfus, ağırlıklı olarak bu bölgelerde kalmaktadır.

**Demografik boşluk**, bir bölgede veya belediyede belirli bir yaş grubundaki nüfusun yetersiz olması durumudur.

Son yıllarda genç nüfusun ülkemiz dışına hızlı bir şekilde göç ettiği gözlemlenmektedir. Bunun sebepleri arasında ekonomiden ve yaşam standardından duyulan memnuniyetsizlik, daha iyi eğitim ve kariyerde ilerleme imkânları yer almaktadır. Her geçen gün daha da belirginleşen iklim değişiklikleri ve çevre kirliliği de gençlerin kendilerini güvensiz hissetmelerine ve ülkemizi terk etmelerine yol açmaktadır. Ayrıca toplumdaki siyasallaşma, zihniyet ve bazen gençler için bir engel teşkil edebilen nüfusun kültürel seviyesi nedeniyle göç edenler de bulunmaktadır.

Toplum olarak karşı karşıya kaldığımız bu sorunlar; gençleri çalışma çağındaki nüfus ve ekonominin ana direği olarak ülkemizde tutabilmek amacıyla üzerinde ciddiyetle düşünmek ve uygun çözümler bulmaya çalışmakla yükümlü olduğumuz ciddi meselelerdir.

**Nüfusun  
azalması- De-  
popülasyon**

**Bilgi testi soruları:**

1. Nüfusun artıp azalmadığını bize hangi veriler gösteriyor?
2. Doğal artış ne anlama gelir ve neye bağlıdır?
3. Nüfusun cinsiyet, eğitim ve ekonomik yapısına ilişkin verilere göre ülkemizdeki durumu açıklayın?
4. Nüfusun yaş yapısı devletin ekonomisini ve gelişimini nasıl etkiler?
5. Nüfusun etnik yapısı nedir?
6. Bazı bölgelerde neden daha fazla genç, diğerlerinde ise daha fazla yaşlı insan var?

**Öğrenciler gruplara ayrılarak ülkemizdeki nüfusun yaş yapısını bölgedeki ülkelerle karşılaştıracak ve iyileştirme önerileri sunacaklardır. Her grup kısa bir sunum yapacaktır.**



## GÖÇ HAREKETLERİ

XXI. Yüzyılda  
Göçler

İç

Dış

Ekonomik

İklim  
göçleri

Gençlerin  
göç etmesi

Ailenizde yaşanan bir göçü hatırlayın! Hangi nedenlerle göç edildi, ne kadar sürdü? Ülkenizden geçici veya kalıcı olarak ayrılır mıydınız ve neden?



**Göçler-** insanların bir yerden başka bir yere hareketi

**Göçmenlik-** göç etme süreci

**İmmigrasyon – ters göç – yurduna dönme süreci**

**Göç süreçleri**, en önemli sosyo-coğrafi olgulardan biri olarak geçmişte vardı, bugün de varlığını sürdürmektedir. Bu dinamizm ve hareketlilik sayesinde bugün neredeyse tüm dünya yerleşime açılmıştır. Göçlerin zamanı ve yönleri, farklı zaman dilimlerinde çeşitlilik gösteren birden fazla nedene bağlıdır. Göçün daha önemli nedenlerinden bazıları ekonomik, siyasi, tarihsel-psikolojik nitelikte olup iklimsel faktörler ve diğer doğal afetlerdir.

Ülkemiz, elverişli coğrafi konumuyla tarih boyunca güçlü göç hareketlerine maruz kalmıştır. Bugün de Balkanlar'da oldukça dinamik bir göç bölgesini temsil etmektedir. Bölge toprakları yüzyıllar boyunca pek çok fatih için cazip olmuş, aynı zamanda burada sürekli yaşamaya devam eden halklar için de ilgi çekmiştir. Slavların yerleşmesinden başlayarak Orta Çağ, Samuil İmparatorluğu dönemi ve göç hareketlerinin çok yoğun olduğu yüzyıllar süren Türk hakimiyeti bu sürecin parçasıdır. Devamında Balkan Savaşları sırasındaki, iki dünya savaşı arasındaki dönemdeki yer değiştirmeler de oldukça önemlidir; ancak günümüzde de göç hareketlerinin özellikle ekonomik nedenlerle oldukça yoğunlaştığını ve güncelliğini koruduğunu belirtmek daha da önemlidir.

Göçler, **sürelerine göre** günlük, mevsimlik ve kalıcı olabilir. **Günlük göçler, genellikle iş, okul, üniversite eğitimi** ve benzeri nedenlerle yaşam alanımızı her gün terk ettiğimiz göçlerdir. Mevsimlik göçler, genellikle iş (örneğin inşaat veya tarım sektöründe), tatil, dinlenme ve benzeri nedenlerle birkaç gün veya birkaç aylığına başka bir yere taşınmayı ifade eder. Kalıcı göçler ise yaşam alanımızı başka bir yere temelli olarak taşıdığımız göçlerdir.

Göçlerin gerçekleştiği **yere göre iç** ve **dış** göçler olarak ikiye ayrılır. **İç göçler** ülkemizin sınırları dahilinde gerçekleşir ve işgal döneminde, İlinden İsyanı ve iki dünya savaşı döneminde oldukça aktif olmuştur. Özellikle kurtuluş sonrasındaki dönem, sanayileşme sürecinin kentlerde daha iyi yaşam koşulları sunması ve iş gücü ihtiyacı doğurması bakımından son derece önemlidir. Bu sebeplerle, bugün de devam eden köyden kente göç en aktif olanıydı. Bu durum, tam da sanayideki iş gücü ihtiyacı nedeniyle kent nüfusunun yüzde 20'lik kır nüfusuna karşılık yüzde 80'e yükselmesine yol açmıştır.

Son yıllarda, bozulan ve kirlenen çevre koşulları nedeniyle, yaşlı nüfusun bir kısmında kentleri terk edip daha temiz, daha küçük ve daha sakin yerlerde yaşamını sürdürme eğilimi gözlemlenmekte, böylece kentten köye göç de hareketlenmektedir.

İklim değişiklikleri, özellikle yüksek sıcaklıklar, daha sık görülen kuraklıklar, orman yangınları



ve şiddetli yağmurlar tarımı, su kaynaklarını ve nüfusun yaşam koşullarını olumsuz etkilemektedir. Belirli bölgelerde, özellikle kırsal ve tarımsal alanlarda insanlar verim düşüklüğü, su kıtlığı ve ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle nüfusun bir kısmı büyük şehirlere taşınmakta, böylece **iklim göçleri** olarak adlandırılan süreç harekete geçmektedir.



**Dış göçler**, ülkemizin sınırları dışında dışa göç veya emigrasyon ve içe göç - imigrasyon süreciyle gerçekleşir.

Tarih boyunca ve günümüzde imigrasyon, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin çeşitli bir demografik tablo kazanmasına katkıda bulunmuştur. Farklı halkların ve etnik toplulukların yerleşmesiyle, zengin bir kültürel mirasa sahip çok uluslu bir devlet olarak gelişmiştir.

21. yüzyılın son on yıllarında en aktif süreç, genç ve çalışma çağındaki nüfus arasındaki emigrasyondur (dışa göç). Emigrasyonun başlıca nedenleri ekonomik faktörler (düşük gelir, işsizlik), daha iyi eğitim ve kariyer

imkânlarının yanı sıra daha yüksek yaşam standardı ve daha fazla sosyal güvence arzusudur. Bu göçler genellikle kalıcı nitelikte olup ülkenin demografik yapısını önemli ölçüde etkilemekte; nüfusun azalmasına ve yaşlanmasına, iş gücü eksikliğine ve yaygın adıyla "beyin göçüne" neden olmaktadır.

Makedonya'dan en yüksek emigrasyon oranına sahip yerler arasında Almanya, İtalya, İsviçre, Avusturya ve Slovenya gibi Avrupa destinasyonlarının yanı sıra göçmenlerin daha iyi çalışma koşulları, daha yüksek maaşlar ve daha güvenli bir sosyal sistem bulduğu Hollanda, Belçika, İsveç öne çıkmaktadır. Göç, ülkenin çevre ve ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgelerinden, özellikle doğu bölgelerinden en belirgindir; Üsküp bölgesi ise iç göç ve daha fazla iş ile eğitim imkânı nedeniyle en az dış göçe sahiptir.

Emigrasyonu azaltmak amacıyla devletin alması gereken **somut tedbirler** şunlardır:

- Kaliteli iş imkânları yaratılması ve maaşların artırılması,
- Genç girişimciliğin desteklenmesi,
- Eğitim sisteminin iyileştirilmesi ve iş gücü piyasasıyla entegre edilmesi, ayrıca
- Daha az gelişmiş bölgelerde daha iyi yaşam koşullarının oluşturulması.

Bu sayede devlet politikaları gençlerin ve uzman kadroların tutulmasına, ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasına ve refahına yönlendirilecektir.

#### Bilgi testi soruları:

1. Göçün bazı nedenlerini sıralayın?
2. Göçün alt türlerini açıklayın?
3. Hangi göç süreçlerini biliyorsunuz?
4. "Beyin göçü" terimini nasıl anlıyorsunuz?



**Ülkeden gençlerin göçünü azaltmanın yolları hakkında birkaç cümlelik öneri yazın! Okuyun ve en yaratıcı öneriyi seçin!**



## KENTLEŞME (ŞEHİRLEŞME) VE KENTLEŞMİŞ ORTAMLAR



Kentleşme (şehirleşme) sürecini hatırlayın! Ülkemizde ne kadar yoğun bir şekilde yaşanıyor?

Makedonya'da hangi şehirleri ziyaret ettiniz? Başkentle karşılaştırın!

Kentleşme  
Kentsel  
Alanlar  
Şehirler  
Üsküp

**Kentleşme (şehirleşme)**, günümüzün çok önemli bir toplumsal ve ekonomik sürecini temsil eder. Bu süreç sadece şehirlerin görünümünü değiştirmekle kalmaz, aynı zamanda insanların yaşam biçimini, ekonomik faaliyetleri ve kültürel gelişimi de özünden etkiler. Makedonya'da, özellikle en büyük kentsel merkez olan Üsküp'te kentleşme, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan ve günümüze kadar devam eden kendine özgü bir seyir izlemektedir.

Kentleşme süreci, büyük ölçüde nüfusun kırsal alanlardan kentsel alanlara göç etmesine ve kent nüfusunun sürekli artmasına katkıda bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'ndeki kentleşme; sanayileşme, ekonomik kalkınma ve şehirlerdeki yaşam koşullarının iyileşmesinin bir sonucu olarak hızlanan bir tempoyla gerçekleşmiştir. Bu süreç şehirlerin görünümünü ve işlevini önemli ölçüde değiştirmiş, en belirgin şekilde de başkent Üsküp'te kendini göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde başlayan yoğun sanayileşme, kırsal alanlardan şehirlere kitlesel bir nüfus göçüne yol açmıştır. İnsanlar istihdam, daha iyi eğitim, sağlık hizmeti ve daha kaliteli bir yaşam arayışındaydı. Bunun sonucunda şehirler genişlemiş, yeni konut alanları ve altyapı inşa edilmiş, nüfus sayısı önemli ölçüde artmıştır.

Makedonya'da nüfusun, ekonominin, eğitimin, kültürün, ulaşımın vb. ana kentsel merkezlerini oluşturan toplam 34 şehir bulunmaktadır. Ortak özelliklerinin yanı sıra bu şehirler büyüklük ve nüfus sayısı, hâkim olan ekonomik faaliyetler, gelişmişlik düzeyi, ulaşım bağlantıları, doğal-coğrafi konum ve tarihsel gelişim bakımından birbirinden önemli ölçüde ayrılmaktadır.

Şehirlerden bazıları **Roma dönemine** kadar uzanmaktadır: Üsküp, Ohri, Köprülü, İştıp ve Krato-va; diğerleri Orta Çağ'a dayanır: Manastır, Pirlpe, Struga, Kırçova, Debre, Gostivar, Kalkandelen, Koçana, Ustrumca ve Radoviş. Osmanlı döneminden kalanlar ise: Kumanova, Eğri Palanka, Sveti Nikole, Kruşevo, Reshe, Gevgeli, Valandova, Kavadar, Negotin, Berova, Delçova ve Pehçevo'dur. Şehir statüsü kazanan son küçük yerleşim yerleri ise: 1971 yılında Probistip ve Viniça ile 2004 yılında Makedonska Kamenitsa, Bogdansi, Demir Kapı, Demir Hisar ve Makedonski Brod'dur.

Manastır  
şehri



**Makedon-ya'da toplam 34 şehir bulunmaktadır ve bunlardan sadece 5'inin nüfusu 50.000'i aşmaktadır. Bu şehirlerin hangileri olduğunu araştırın ve kabaca nüfuslarına göre sıralamaya çalışın!**

**Makedonya'daki şehirlerin bölgesel dağılımı**



**Haritada kalan şehir ve vadi örneklerini bulun.**

En çok, toplam 14 şehir olmak üzere Doğu Makedonya'da, 8 şehir Vardar Boyu bölgesinde, geri kalan 12 şehir ise Batı Makedonya'da yer almaktadır.

Konumlarına göre şehirlerin büyük bir kısmı vadilerde (çöküntü alanlarında) yer almaktadır; örneğin Üsküp, Kumanova, Kırçova, Debre, Resne gibi. Ancak bazı vadilerde iki veya üç şehir birden bulunur. Pollog Vadisi'nde Gostivar ve Kalkandelen; Ustrumca-Radoviş Vadisi'nde Ustrumca ve Radoviş; Tikveş Vadisi'nde ise Kavadar, Negotin ve Demir Kapı buna

örneklerdir. Makedonya'daki göl kıyısı şehirleri Ohri ve Struga'dır. Tepe-vadisi şehirleri: İştip, Köprülü, Kratova, Probiştip, Eğri Palanka, Makedonski Brod ve Makedonska Kamenica'dır. Tek dağ şehri ise 1250 metre rakımıyla Balkanlar'ın en yüksek şehri konumunda olan Kruşevo'dur.

Bazı şehirler sanayi merkezleridir; diğerleri ise idari, ticari, turistik veya kültürel merkezlerdir. Ayrıca kentsel görünüşleri, altyapıları, nüfus yoğunlukları ve ülke ile bölge genelinde yürüttükleri işlevler açısından da birbirlerinden ayrılırlar. Gelişmiş sanayi işleviyle öne çıkan şehirler İştip, Kumanova ve Pirlpe'dir. Ticaret ve ulaşım işlevine sahip şehirler Ustrumca, Kalkandelen, Köprülü ve Ohri'dir. Ohri, Struga şehri ile birlikte turizm işlevine de sahiptir. Probiştip ve Makedonska Kamenitsa şehirleri ise madencilik işlevine sahiptir.

Doğru kent planlaması ile nüfusun yaşam kalitesi artırılmakta, şehirlerin gelecekteki ekonomik ve sosyal gelişimi ile işlevlerinin iyileştirilmesi için uygun koşullar yaratılmaktadır. Üsküp şehri, işlevlerinin kapsamı ve çeşitliliği bakımından diğer şehirleri geride bırakmaktadır. Ülkenin idari, ekonomik ve kültürel merkezi olarak göçün ana hedef noktası hâline gelmiştir.

1963 yılındaki Üsküp depremi, şehrin imar ve şehirleşme gelişiminde bir dönüm noktasını temsil etmektedir. Bu felaketin ardından şehir; konut, sanayi ve idari bölgelerin net bir şekilde ayrıldığı modern şehir planlarına göre yeniden inşa edilmiştir. Bu dönemde çok sayıda konut bloğu, geniş bulvarlar ve kamu binaları inşa edilmiş, bu da şehre modern bir görünüm kazandırmıştır. Ancak



Eski  
Üsküp

zamanla ve nüfusun daha da artmasıyla birlikte şehirleşme giderek plansız bir şekilde gerçekleşmeye başlamış ve bu eğilim günümüzde de devam etmektedir. Öte yandan, şehirleşme ve kalkınma sürecinin ülkemizdeki diğer şehirlerde de eşit bir şekilde uygulanması, başkente yönelik kitlesel iç ve dış göç eğilimini azaltmak adına faydalı olacaktır.

Son on yıllarda Üsküp, aşırı ve yetersiz kontrol edilen şehirleşmenin getirdiği bir dizi olumsuz sonuçla karşı karşıya kalmaktadır. En önemli sonuçlardan biri; artan motorlu taşıt sayısı, sanayi tesisleri ve yoğun yapılaşmadan kaynaklanan hava kirliliğidir. Trafik sıkışıklığı, özellikle cadde-lerin artan araç sayısını kaldıramadığı şehir merkezinde bir diğer ciddi sorundur. Ayrıca, genellikle altyapının yetersiz kaldığı veya hiç bulunmadığı şehir çeperlerinde plansız yerleşim yerleri ortaya çıkmaktadır. Bu yerleşim yerleri sıklıkla kanalizasyona, toplu taşımaya ve yeşil alanlara uygun erişimden yoksun olup bu durum sakinlerin yaşam kalitesini düşürmektedir. Aynı zamanda aşırı yapılaşma yeşil alanların azalmasına yol açmakta, bu da çevre ve toplum sağlığı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Yine de tüm bu olumsuz sonuçlara rağmen şehirleşmenin; ekonomik kalkınma, gelişmiş altyapı ile daha fazla eğitim ve istihdam olanağı gibi olumlu yönleri de bulunmaktadır. Şehirlerin gelecekteki gelişimi, daha iyi yaşam koşulları ve çevrenin korunmasını sağlayacak sürdürülebilir bir şehirleşmeye dayanmalıdır.

#### Bilgi testi soruları:

1. Kentleşme (şehirleşme) süreci nedir?
2. Başkentteki kentleşmenin doğru yönde ilerlediğini düşünüyor musunuz?
3. Kentleşme sürecinin sonuçları nelerdir?
4. Makedonya haritasında şehirleri bulun ve konumlarını açıklayın!
5. Makedonya'daki şehirler nasıl farklılık gösterir?

**Şehrinizin gelecekte nasıl görüneceğini birkaç cümleyle yazın; ister böyle görünsün, ister daha iyi ve modern bir görünüm için önerileriniz ve fikirleriniz olsun! Yazdıklarınızı paylaşın ve en iyi ve en sürdürülebilir önerilerden yola çıkarak geleceğe yönelik ortak bir proje oluşturun!**





## KIRSAL ORTAMLAR VE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Ülkemizdeki köylerden herhangi birini ziyaret ettiniz mi? Makedonya haritasında işaretli olup olmadığına bakın! Köyler şehirlerden nasıl farklıdır? Bir köyde yaşamayı tercih eder miydiniz?

Kırsal yerleşimler olarak köyler, insan yerleşiminin en erken ve en istikrarlı biçimlerini temsil eder. Toplulukların güvenli bir şekilde hayatta kalmasını ve gelişmesini sağlayan su kaynakları, verimli topraklar ve doğal kaynakların yakınında oluşmuşlardır. İnsan; ilk tarımsal faaliyetleri, hayvancılığı ve temel zanaatları tam da köylerde geliştirmiş, böylece ekonomik ve sosyal kalkınmanın temelleri atılmıştır. Tarih boyunca köyler geleneklerin, kültürün ve yaşam tarzının koruyucusu olarak önemli bir rol oynamış, aynı zamanda daha sonra şehirlerin geliştiği bir temel oluşturmuştur. Çağdaş toplumdaki pek çok değişime rağmen, kırsal yerleşimler günümüzde de önemli bir gıda, doğal kaynak ve kültürel miras kaynağı olmaya devam etmektedir.

Makedonya'daki köyler çeşitli kriterlere göre farklılık gösterir. En yaygın sınıflandırma şekilleri:

- **Mikro konum** (ova, tepe ve dağ köyleri)
- **Büyüklik ve nüfus sayısı** (küçük, orta ve büyük köyler)
- **Evlerin düzeni** (toplu/sıkı ve dağınık köyler)
- **Hâkim olan işlevler** (tarım, hayvancılık, turizm ve karma köyler).

Bu farklılıklar kırsal yerleşimlerin yaşam tarzını, görünümünü ve gelişimini büyük ölçüde etkiler.

Son on yıllarda Makedonya'daki kırsal yerleşimler, daha geniş sosyo-ekonomik süreçlerin koşullandığı ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. En belirgin sorunlardan biri olarak nüfusun köylerden şehirlere sürekli göç etmesi ortaya çıkmaktadır. Bu süreç; daha iyi yaşam koşulları, daha fazla istihdam olanağı, eğitime ve hizmetlere daha kolay erişim arzusuyla teşvik edilmektedir. Genç ve çalışma çağındaki nüfus sıklıkla kırsal alanları terk ederek büyük kentsel merkezlere, özellikle Üsküp'e yönelmekte, bu da köylerin demografik yapısında önemli değişikliklere yol açmaktadır.

Göçün bir sonucu olarak kırsal yerleşimlerde yaşlı nüfus ağırlık kazanmakta, genç ailelerin sayısı ise sürekli azalmaktadır. Bu durum düşük doğum oranına, nüfusun yaşlanmasına ve köylerin kademeli olarak boşalmasına neden olmaktadır. Bazı kırsal alanlarda nüfus sayısı asgari seviyeye



Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde 1.700'den fazla köy bulunmaktadır, ancak bunların 200'den fazlası neredeyse tamamen terk edilmiş durumdadır ve her dört köyden birinde 50'den az kişi yaşamaktadır.



Sınıflandırmalara göre köy örnekleri verin!



inmiş olup, köylerin bir kısmı tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Demografik değişikliklerin yanı sıra kırsal yerleşimler önemli altyapı güçlükleriyle de karşı karşıya kalmaktadır. Birçok köyde yol şebekesi yetersiz gelişmiş olup, bu durum günlük yaşamı ve kent merkezleriyle olan bağlantıyı zorlaştırmaktadır. Kaliteli su ve kanalizasyon altyapısının eksikliği, ayrıca kesintisiz elektrik ve internet erişiminin sınırlı olması, yaşam kalitesini daha da düşürmekte ve kırsal alanların genç nüfus için cazibesini azaltmaktadır.

Özellikle tarımda iş gücü eksikliği önemli bir sorun teşkil etmektedir. Gençlerin göç etmesi nedeniyle tarımsal üretim giderek daha fazla yaşlı nüfusa dayanmakta, bu da modern yöntem ve teknolojilerin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bunun sonucunda işlenebilir arazilerin bir kısmı bakımsız kalmakta ve toplam tarımsal üretim azalarak ülke ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Yetersiz makineleşme ve finansal kaynaklara erişimin sınırlı olması, tarımı genç nüfus için daha da az cazip hâle getirmektedir.

Bu durumların aşılması, dengeli bir bölgesel kalkınmaya yönelik uzun vadeli ve sistematik bir yaklaşım gerektirmektedir. Altyapının iyileştirilmesi, ekonomik faaliyetler için koşulların yaratılması ve tarımın desteklenmesi, kırsal yerleşimlerin yeniden canlandırılması için kilit adımlardır. Ancak böyle bir yaklaşımla sürdürülebilir kalkınma sağlanabilir ve köylerin toplumun önemli bir parçası olarak değeri korunabilir.

Köylerde, nesilden nesile aktarılan etnik özellikler, geleneksel kıyafetler, dil, folklor ve eski adetlerle temsil edilen geleneksel yaşam tarzı ve kültürel değerler en iyi şekilde muhafaza edilmektedir. Bu nedenle köyler, millî kimliğin ve ülkemizin kültürel zenginliğinin korunmasında önemli bir role sahiptir.



**Dağ köyü Yançe**



**Ohri bölgesindeki Peştani turistik köyü**

#### **Bilgi testi soruları:**

1. Köylerin kırsal alanlar olarak anlamını açıklayın!
2. Ülkemizdeki köyler hangi kriterlere göre farklılık gösterir?
3. Köyler neden genç nüfus için daha az çekici hâle geliyor?
4. Kırsal alanlar hangi zorluklarla karşı karşıya?
5. Gençleri köylere geri getirmenin bir yolu var mı?

**Öğrencilerden oluşan gruplara ayrılın, Makedonya'nın coğrafi haritasından bir köy seçin, interneti kullanarak o köy hakkında araştırma yapın ve o köyün önemini anlatan kısa bir makale yazın!**





Üsküp  
Bölgesi

Kuzeydoğu  
Bölgesi

Doğu Bölgesi

Güneydoğu  
Bölgesi

Vardar  
Bölgesi

Pelagoniya  
Bölgesi

Polo  
Bölgesi

Güneybatı  
Bölgesi

## BÖLGESEL VE KÜRESEL BAĞLAMDA KUZEY MAKEDONYA CUMHURİYETİ

Ülkemizin her yerinde eşit kalkınma için gerekli koşullar mevcut mu? Hangi bölgeler ekonomik kalkınma için daha iyi koşullara ve fırsatlara sahip? Dengeli kalkınma nasıl sağlanabilir?

Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, coğrafi konumu ve tarihsel gelişimiyle bölgesel ve küresel süreçlerde, özellikle ekonomi ve uluslararası iş birliği alanında özgün bir rol inşa etmiştir.

Küresel karşılıklı bağımlılık dünyasında küçük devletler sıklıkla zorluklarla karşılaşmaktadır; ancak Makedonya bölgesel iş birliği, ekonomik açıklık ve diplomatik faaliyetleri aracılığıyla kendi alanını ve önemini yaratmayı başarmaktadır. Planlı bölgesel kalkınma, modern ekonomi ve uluslararası süreçlere aktif katılımın birleşimi, devleti Balkanlar'da ve ötesinde önemli bir istikrar ve kalkınma faktörü olarak konumlandırmaktadır.

Bölgesel bağlamda, istikrarlı ve bağlantılı bir Balkanlar yaratmayı amaçlayan girişimlerde aktif olarak yer almaktadır. Ekonomik açıdan Makedonya, küçük yüzölçümüne rağmen bölgesel ve küresel akışlara aktif olarak katılan bir ekonomi geliştirmektedir. Doğal zenginlikler, elverişli iklim ve modern sanayi sektörlerinin gelişimi; istikrarlı bir ekonomik büyümeyi ve doğrudan yabancı yatırımlara açıklığı mümkün kılmaktadır. Ülkenin Koridor 8 ve Koridor 10 gibi Avrupa ulaşım güzergahları boyunca uzanan konumu, ihracatı ve uluslararası pazarlara erişimi kolaylaştırarak önemli bir transit ve ticaret merkezi olarak rolünü daha da güçlendirmektedir.

Böylece, bölgesel ve küresel bağlamda Makedonya sadece haritada bir nokta değil; çağdaş kalkınmaya, öğrenmeye, iş birliğine ve vatandaşları için daha iyi bir geleceğe yönelen dinamik bir devlettir.

Dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla Kuzey Makedonya Cumhuriyeti idari ve işlevsel olarak **sekiz planlama bölgesine** ayrılmıştır. Bu bölünme; doğal kaynakların daha iyi değerlendirilmesini, ekonomik faaliyetlerin planlanmasını, altyapı gelişimini, çevrenin korunmasını ve nüfusun yaşam koşullarının yanı sıra ülkenin her bir bölümündeki ekonomik fırsatların iyileştirilmesini sağlar. Her planlama bölgesi birden fazla **yerleşim yerini, yani belediyeyi** kapsamakta olup, ülke genelinde toplam **80 belediye** faaliyet göstermektedir.



**Yüzölçümü**  
bakımından  
en büyük belediye yaklaşık 1.194 km<sup>2</sup> ile Prilepe, en küçük belediye ise 3,5 km<sup>2</sup> ile Çayır'dır.



**Nüfus**  
bakımından  
en büyük belediye yaklaşık 98.104 nüfusuyla Kumanova Belediye-si, en küçük belediye ise yaklaşık 2.086 nüfusuyla Zrnovtsi Belediye-si'dir.





### Makedonya'nın dağlık bölgeleri

#### 1. Üsküp Bölgesi

- **Üsküp Şehri:** Aerodrom, Butel, Gazi Baba, Gyorçe Petrov, Karpoş, Kisela Voda, Saray, Merkez, Çayır ve Şuto Orizari.
- Kırsal Belediyeler: Araçinova, Zelenikova, Ilinden, Petroveç, Sopište, Studeničan ve Çučer Sandevo.

#### 2. Kuzeydoğu Bölgesi:

Kratova, Kriva Palanka, Kumanova, Lipkova, Rankovtse ve Staro Nagoriçane.

#### 3. Doğu Bölgesi:

Berova, Vinitsa, Delçeva, Zrnovtsi, Karbintsi, Koçana, Makedonska Kamenitsa, Pehçevo, Probişti, Çeşinova – Obleşevo ve İştup.

#### 4. Güneydoğu Bölgesi:

Bogdanci, Bosilova, Valandova, Vasileva, Gevgeli, Doyran, Konçe, Novo Selo, Radoviş ve Strumtsa.

#### 5. Vardar Bölgesi:

Köprülü, Gradsko, Demir Kapi, Kavadar, Lozova, Negotin, Rosoman, Sveti Nikole ve Çaşka.

#### 6. Pelagonya Bölgesi:

Manastır, Demir Hisar, Dolneni, Krivogaştani, Kruşova, Mogila, Novatsi, Pri-lepe ve Resne.

#### 7. Güneybatı Bölgesi:

Vevčan, Debre, Debartsa, Kırçova, Makedonski Brod, Ohri, Plasnitsa, Struga ve Merkez Jupa.

#### 8. Polog Bölgesi:

Bogovinye, Brvenitsa, Vrapçişte, Gostivar, Jelino, Yegunovtse, Mavrova ve Rostuşa, Teartse ve Kalkandelen.

| Planlama Bölgesi           | En Büyük Şehir | Bölgedeki Diğer Büyük Şehirler                       |
|----------------------------|----------------|------------------------------------------------------|
| Üsküp Planlama Bölgesi     | Üsküp          | —                                                    |
| Kuzeydoğu Planlama Bölgesi | Kumanova       | Eğri Palanka, Kıratova                               |
| Doğu Planlama Bölgesi      | İştıp          | Kočana, Vinitsa, Delçeva, Probiştıp, Berova, Pehçeva |
| Güneydoğu Planlama Bölgesi | Ustrumca       | Gevgeli, Radoviş, Valandova, Doyran                  |
| Vardar Planlama Bölgesi    | Köprülü        | Kayadar, Negotin, Sveti Nikole, Demir Kapı           |
| Pelagonya Planlama Bölgesi | Manastır       | Pirlepe, Resne, Kruşeva, Demir Hisar                 |
| Güneybatı Planlama Bölgesi | Ohri           | Struga, Kırçova, Debre, Makedonski Brod              |
| Polog Planlama Bölgesi     | Kalkandelen    | Gostivar                                             |

Bölgeler dahilinde, ekonomik, sosyal, eğitimsel ve idari kalkınmanın merkezlerini oluşturan daha büyük **kentsel odak noktaları** da gelişmiştir. Bu tür bir bölgesel yapılanma; daha dengeli bir kalkınmaya, kaynakların daha etkili yönetilmesine ve yerel ile merkezi yönetim arasında daha iyi bir koordinasyona olanak sağlar.

TEST



#### Bilgi testi soruları:

1. Makedonya'nın bölgesel ve küresel bağlamdaki gelişimini açıklayınız?
2. Ülkenin bölgesel örgütlenmesi nedir?
3. Coğrafi haritada planlama bölgelerini ve büyük şehir merkezlerini bulunuz!
4. Hangi belediyeler Üsküp planlama bölgesine aittir?

**Öğrenciler** sekiz gruba ayrılarak bir planlama bölgesi seçiyor ve bu bölgenin doğal ve coğrafi özelliklerini ve potansiyellerini yazıyorlar. Ardından yazdıklarını coğrafi bir harita üzerinde açıklıyorlar.



## BÖLGELERİN PLANLANMASI VE EKONOMİK POTANSİYELİ

En gelişmiş planlama bölgesi hangisidir? Neden?  
Doğal koşullar en uygun olan planlama bölgesi hangisidir?  
Bu koşullar yeterince değerlendiriliyor mu?

Planlama  
bölgesi

Doğal  
kaynaklar

Nüfusun  
ekonomik  
yapısı

Makedonya bölgesinin sekiz planlama bölgesine ayrılması; alanın daha etkin planlanması, doğal ve beşerî kaynakların daha iyi kullanılması, yatırımların yönlendirilmesi ve tüm bölgelerde yaşam koşullarının iyileştirilmesi için zemin oluşturur.

Her planlama bölgesi; **kendine özgü doğal koşullara, özel bir ekonomik yönelime, farklı bir nüfus yoğunluğu ve yapısına** sahiptir; bu durum, bölgenin ekonomik potansiyelini doğrudan etkiler.

**Doğal kaynaklar**, planlama bölgelerinin yaşamı ve gelişimi için temeli oluşturur. Bunlar mekânda eşitsiz bir şekilde dağılmıştır ve bu da arazi kullanımı ile ekonomik faaliyetlerin gelişimi için farklı koşullar yaratır. Düzlük ve havza (vadi) alanlarına sahip planlama bölgelerinde **verimli topraklar, elverişli iklim koşulları ve su kaynakları** hâkimdir; bu durum tarımın gelişmesine olanak tanır. Dağlık bölgelerde ise **ormancılık, madencilik ve enerji üretimi** için koşullar oluşturan orman kaynakları, maden zenginlikleri ve hidroenerji potansiyelleri yer almaktadır. Doğal temeldeki farklılıklar, her bölgedeki mekânsal organizasyonu ve kaynakların kullanım biçimlerini belirler.

Planlama bölgelerinin **ekonomik potansiyeli**, doğal kaynakların rasyonel ve mekânsal koşullara uygun olarak kullanılması imkânından doğar. Gelişmiş **ulaşım altyapısına ve elverişli coğrafi konuma** sahip bölgeler; **sanayi, ticaret ve hizmet** sektörlerini geliştirme konusunda daha büyük fırsatlara sahipken, belirgin doğal kaynaklara sahip bölgeler **tarım, madencilik, ormancılık veya turizme** yönelmiştir. Bölgelere göre ekonomik faaliyetlerdeki bu çeşitlilik, bölgesel uzmanlaşma ve ülkenin genel ekonomik kalkınması için koşullar oluşturur.

**Nüfusun yapısı**, planlama bölgelerinin doğal koşulları ve ekonomik imkânlarıyla yakından ilişkilidir. Nüfus yoğunluğu eşitsizdir ve ortalama olarak **km<sup>2</sup> başına 73 kişidir**. Elverişli ulaşım konumuna, gelişmiş altyapıya ve daha büyük kentsel merkezlere sahip bölgelerde **daha yüksek nüfus yoğunluğu** görülür. Bu tür alanlar, daha yoğun yerleşim ve daha yüksek nüfus konsantrasyonu ile karakterize edilir. Buna karşılık, doğal koşulların daha karmaşık olduğu dağlık ve kırsal bölgeler, daha düşük nüfus yoğunluğuna ve daha seyrek bir yerleşim ağına sahiptir. Bölgenin ekonomik yönelimi; nüfusun **yaş, eğitim ve ekonomik yapısının** yanı sıra yerleşimlerin mekânsal dağılımını da etkiler. Bazı bölgelerde, demografik tabloyu daha da değiştiren göç hareketleri de meydana gelmektedir.

| Planlama Bölgesi | Nüfus Sayısı | Nüfus Yoğunluğu (kişi/km <sup>2</sup> ) | Doğal Nüfus Artışı (1000 kişide) | Yaş Yapısı:  |             | En Yaygın Ekonomik Sektörler                       |
|------------------|--------------|-----------------------------------------|----------------------------------|--------------|-------------|----------------------------------------------------|
|                  |              |                                         |                                  | 0-14 yaş (%) | 65+ yaş (%) |                                                    |
| Üsküp            | 607 818      | 335,3                                   | 0,6                              | 18,4         | 17,4        | Şehir turizmi, sanayi, hizmet sektörü              |
| Kuzeydoğu        | 152 005      | 65,8                                    | -1,7                             | 16,5         | 17,4        | Tarım, madencilik                                  |
| Doğu             | 146 920      | 41,5                                    | -7                               | 13,4         | 22,9        | Pirinç yetiştiriciliği, gıda ve tekstil sanayisi   |
| Güneydoğu        | 146 215      | 53,4                                    | -5,6                             | 15,3         | 20,6        | Erkenci sebzeçilik (seracılık), meyvecilik, turizm |
| Vardar           | 136 535      | 33,8                                    | -5,5                             | 15,1         | 20,0        | Tarım, bağcılık, şarap üretimi, gıda sanayisi      |
| Pelagonya        | 206 939      | 43,9                                    | -5,6                             | 14,4         | 21,1        | Tarım, madencilik, enerji                          |
| Güneybatı        | 175 901      | 52,7                                    | -2,4                             | 15,3         | 18,5        | Meyvecilik, ormancılık, turizm                     |
| Polog            | 252 026      | 104,3                                   | -0,3                             | 17,8         | 14,3        | Tarım, hayvancılık, turizm                         |

### Bölgelere göre nüfus verileri

Üsküp Planlama Bölgesi; ülkedeki en kentleşmiş, en yoğun nüfuslu ve ekonomik açıdan en çok yoğunlaşmış alan olarak öne çıkmaktadır. Toplam nüfusun en büyük bölümünün yanı sıra en önemli idari kurumlar, eğitim kurumları, kültür merkezleri ve ekonomik işletmeler de bu bölgede toplanmıştır. Bölge; hizmet sektörü, ticaret, finans sektörü, bilişim hizmetleri ve eğitimin hakimiyetiyle karakterize edilmekte olup, bu da onu ekonomik ve toplumsal süreçlerin merkezi çekirdeği hâline getirmektedir. Sanayi faaliyetleri, önemli sayıda istihdam sağlayan işleme tesisleri ve teknolojik sanayi bölgeleri (metal işleme, tekstil ve kimya sanayisi) aracılığıyla temsil edilmektedir. Elverişli ulaşım bağlantıları, gelişmiş altyapı ve merkezi konum, bölgenin ekonomik potansiyelini güçlendirirken; aynı zamanda kirlilik, trafik yoğunluğu ve diğer bölgelere kıyasla belirgin mekânsal eşitsizlik ile ilgili sorunlar yaratmaktadır.

Üsküp Bölgesi; **hizmet ekonomisi, BT sektörü ve inovasyonun gelişmesi için koşullar oluşturan en yüksek nüfus, sermaye ve altyapı** yoğunluğuna sahiptir. Yeşil teknolojilere, enerji verimliliğine, akıllı ulaşım ve dijitalleşmeye yatırım yapılarak kirlilik azaltılabilir ve kentsel çevredeki yaşam kalitesi artırılabilir.

Modern  
Üsküp







**Aziz Yoakim  
Osogovski  
Manastırı,  
Kriva Palanka**

**Kuzeydoğu Planlama Bölgesi**, daha düşük nüfus yoğunluğu ve kırsal alanların hakimiyeti ile karakterize edilir. Bu bölgedeki ekonomik yapı büyük ölçüde birincil faaliyetlere dayanmakta olup tarım, madencilik ve enerji kaynakları ekonomik faaliyetin temelini oluşturmaktadır. Bölge, önemli doğal zenginliklere ve kültürel mirasa sahip olmakla birlikte, bunların kullanımı yetersiz altyapı gelişimi ve nüfusun dışı göçü nedeniyle sınırlıdır. En az gelişmiş bölgelerden biri olarak kabul edilmekle birlikte, yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılması ve maden zenginliklerinin rasyonel kullanımı ile sürdürülebilir kalkınması önemli ölçüde teşvik edilebilir. Kültürel, arkeolojik ve eko-turizm gibi turizm türlerinin geliştirilmesi için de fırsatlar bulunmaktadır.



**Kokino  
Gözlemevi,  
Kumanova**

### Koçana'daki pirinç tarlaları



### Koçana pirinci



### Koçana'daki Gratçe gölü



**Doğu Planlama Bölgesi**, verimli topraklar, elverişli iklim ve gelişmiş tarım geleneğine dayanan önemli ekonomik potansiyellere sahiptir. Bölge, özellikle **Koçana Ovası'ndaki pirinç yetiştiriciliği** ile tanınmakta olup bu durum, ulusal gıda güvenliği ve bölgesel kalkınma açısından stratejik öneme sahip bir sektördür. Bölge ayrıca, yerel ekonomi ve istihdamda önemli bir role sahip olan gıda sanayisi, tekstil üretimi ve hafif imalat sanayisi başta olmak üzere önemli sanayi tesislerine de sahiptir.

Bölgenin birden fazla kısmında bulunan **termal ve mineralli sular**; sağlık, kaplıca ve rekreasyon turizminin gelişmesi için koşullar oluşturarak özel bir kalkınma fırsatı sunmaktadır. Bunların sürdürülebilir kullanımı sayesinde; doğal dengeyi bozmadan ekonomik büyüme teşvik edilebilir, yatırımlar çekilebilir ve turizm arzı artırılabilir. Doğal ve ekonomik kaynakların entegre bir yaklaşım ve planlı bir yönetimle ele alınmasıyla Doğu Planlama Bölgesi, ülkenin kalkınmasına önemli katkı sağlayan, **ekonomik açıdan dinamik ve ekolojik olarak** sürdürülebilir bir alan olarak gelişebilir.



**Güneydoğu Planlama Bölgesi; elverişli iklim koşulları, düşük rakımı** ve komşu ülkelere kıyasla **elverişli ulaşım konumu ile** öne çıkmaktadır. Sıcak iklim ve uzun vejetasyon dönemi, **belirgin bir ihracat yönelimine** sahip olan özellikle **erkenci sebzeçilik ve bağcılık ürünleri ile Akdeniz meyvelerinin** (incir, nar, kivi, zeytin vb.) yoğun bir şekilde yetiştirilmesine olanak tanır. **Sınır kapıları ve ulaşım koridorları**, bölgeyi daha geniş Balkan coğrafyasına bağlamakta ve ticaretin gelişmesini teşvik etmektedir.

Güneydoğu Planlama Bölgesi; başta güneş enerjisi olmak üzere **yenilenebilir enerji kaynaklarının** kullanımı, ekolojik tarım uygulamalarının hayata geçirilmesi ve sanayiye enerji verimliliği konularında fırsatlara sahiptir. Bu faaliyetler doğal kaynakların korunmasına ve halkın yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlamaktadır. Termomineral kaynakların zenginliği ile bunların doğru ve sürdürülebilir kullanımı, bu planlama bölgesinde de **rekreasyonel turizmin** gelişmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca biyolojik çeşitliliğin ve su ekosisteminin korunması için korunması hayati önem taşıyan Doyran Gölü de burada önemli bir doğal ve turistik kaynak olarak yer almaktadır. Tarım, sanayi, turizm ve yeşil enerjinin entegrasyonu ile Güneydoğu Planlama Bölgesi; **sürdürülebilir, rekabetçi ve ekonomik açıdan** istikrarlı bir bölge olarak gelişme ve ülkenin genel kalkınmasına önemli katkı sağlama konusunda güçlü bir potansiyele sahiptir.

**Vardar Planlama Bölgesi**, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin doğal ve ulaşım eksenini oluşturan Vardar Nehri boyunca uzanan **stratejik coğrafi konumu ve bağlantıları** nedeniyle ülkede merkezi bir öneme sahiptir. Bu bölgede **tarım, bağcılık, şarap üretimi ve gıda sanayisi** önemli bir yere sahip olup, **Povardarye** (Vardar Boyu) bölgesindeki doğal koşullar bunların gelişimi için istikrarlı bir temel oluşturmaktadır. İklim koşulları, bölgeyi açıkça tarım odaklı bir alan olarak öne çıkarmaktadır. Tikveş bölgesi; geleneğin, olağanüstü kalitede ve tanınabilir karakterde şaraplar üretmek için modern teknolojilerle birleştiği Makedon bağcılığı ve şarap üretiminin merkezini temsil etmektedir.

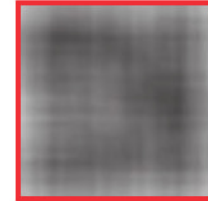
Elverişli ulaşım altyapısı, ticari mübadele ve yatırım çekme imkânlarını daha da artırmaktadır.



Ünlü Ustrumca Biberi



Nar



Kavadar'daki üzüm bağları

Pelagonya



**Pelagonya Planlama Bölgesi;** geniş düzlük alanları ve yoğun tarım için en elverişli koşulları ile öne çıkmaktadır. Tahıl üretimi, hayvancılık ve enerji tesislerinin varlığı bölgenin ekonomik temelini oluşturmaktadır. Bölge, ülkenin gıda güvenliği açısından büyük önem taşımakla birlikte modern agroteknik tedbirlerin uygulanmasını ve kaynakların rasyonel kullanılmasını gerektirmektedir.

Bu planlama bölgesi için, uzun süredir stratejik bir tarım ürünü olan ve yerel ile ulusal düzeyde önemli bir ekonomik rol oynayan tütün üretimi özellikle önemlidir.

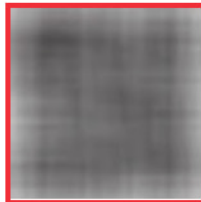
Pelagonya Bölgesi sadece tarımıyla değil, bölge ve ülke için önemli bir enerji potansiyeli temsil eden **mineral kaynaklarıyla**, özellikle de kömürle de önem taşımaktadır. Modern teknolojilerin ve çevre standartlarının uygulanmasıyla, bu kaynağın kullanımının çevre üzerinde ciddi bir etki yaratmadan **sürdürülebilir ve uzun vadeli** olması garanti edilebilir.

Pirlepe tütünü



**Güneybatı Planlama Bölgesi;** aralarında Ohri ve Prespa Gölleri ile dağlık alanların öne çıktığı **son derece değerli doğal kaynaklara** sahiptir. Bu özellikler, bölgedeki en önemli ekonomik faaliyetlerden birini oluşturan **turizmin** gelişmesi için koşullar yaratmaktadır. **Turizm faaliyetlerinin** yanı sıra, sürdürülebilir kalkınma ve doğanın sürdürülebilir kullanımı ilkelerine uyularak geliştirilebilecek tarım –özellikle Prespa'daki **meyvecilik** ve **ormancılık** da mevcuttur. Dikkatli bir planlama ve kaynakların rasyonel kullanımı ile bölge, benzersiz doğal ve kültürel değerini korurken

aynı zamanda tüm ülkenin **istikrarlı ekonomik kalkınmasına** da katkıda bulunabilir.



Prespa elması



Mavrova  
Millî Parkı

**Polog Planlama Bölgesi** ülkenin kuzeybatı kısmında yer almakta olup, dağlık güzelliği ve zengin doğal kaynaklarıyla tanınmaktadır. Bölge; **tarım ve hayvancılıkta**, özellikle yerel ekonomiyi destekleyen ve işleme sanayisinin gelişmesi için fırsatlar yaratan süt ürünleri, sebze ve geleneksel ürünlerin üretiminde önemli bir potansiyele sahiptir.

Polog Bölgesi; dağ kütleleri, kış merkezleri ve ziyaretçileri çeken Millî Parkları ile **turizm** alanında da büyük bir potansiyele sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma; **ekolojik uygulamalar, ormanların ve doğal kaynakların korunmasının** yanı sıra çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmadan ekonomik katma değer üreten, yerel hammaddeleri kullanan küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi yoluyla sağlanmaktadır. Bu sayede istikrarlı bir ekonomi, kültürel ve doğal çevrenin korunması ve yerel halkın yaşam standartlarının iyileştirilmesi için fırsatlar yaratılmaktadır.

Şar Dağı



#### Bilgi testi soruları:

1. Üsküp bölgesindeki başlıca ekonomik faaliyetler nelerdir?
2. Kuzeydoğu bölgesinde en gelişmiş sanayi dalları hangileridir?
3. Koçana Ovası Makedonya tarımı için neden önemlidir?
4. Termal ve mineral sular sürdürülebilir kalkınma için nasıl kullanılabilir?
5. Vardar bölgesinin başlıca ekonomik potansiyelleri nelerdir?
6. Pelagonya neden önemli bir tarımsal-ekonomik bölgedir?
7. Bölgeyi çekici kılan doğal ve turistik kaynaklar nelerdir?
8. Polog bölgesinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak önlemler nelerdir?

**Ziyaret ettiğiniz her planlama bölgesi hakkında birkaç cümle yazın. Bölgeyi tanımlayın ve olumlu ve olumsuz izlenimlerinizi not edin. Sürdürülebilir kalkınma için kendi fikirlerinizi geliştirin.**



## KAYNAKÇA

Атлас на светот. (n.d.). Просветно дело.

Биро за развој на образованието. (n.d.). Наставна програма по географија за II година средно образование.

Василевски, Д. (1995). Географија на Република Македонија. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Природно-математички факултет.

Василевски, Д., Маркоски, Б., Панов, Н., Димитров, Н. В., & Павловски, Ѓ. (2001). Национална географија: Учебник за втора година реформирано гимназиско образование. Скопје.

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. (2021). Статистички атлас: Попис 2021. Државен завод за статистика.

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. (2024). Статистички годишник на Република Северна Македонија 2024. Државен завод за статистика.

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. (2025). Регионите во Република Северна Македонија 2025. Државен завод за статистика.

Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. (2025). Статистички годишник на Република Северна Македонија 2025. Државен завод за статистика.

Закон за средното образование. (n.d.). Службен весник на Република Северна Македонија.

Милевски, И. (2008). Физичка географија на Република Македонија. Скопје.

Министерство за животна средина и просторно планирање. (2004). Просторен план на Република Македонија. Министерство за животна средина и просторно планирање.

Министерство за образование и наука. (2007). Национална географија. Министерство за образование и наука.

Панов, М. (1976). Географија на СР Македонија: Природни карактеристики. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Панов, М. (1978). Географија на СР Македонија: Општествено-економски карактеристики. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Стојмилов, А. (2005). Физичка географија на Република Македонија. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Природно-математички факултет.

Стојмилов, А. (2006). Регионална географија на Република Македонија. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Природно-математички факултет.

Стојмилов, А. (2011). Географија на Република Македонија. Универзитет за туризам и менаџмент.

Стојмилов, А., & Апостоловска Тошевска, Б. (2022). Социо-економска географија на Република Северна Македонија (3. изд.). Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Природно-математички факултет.

Шкарик, О. (2009). Демографија на Република Македонија. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.

Agnew, J. (2018). Globalization and sovereignty. Rowman & Littlefield.

Blij, H. J. de, Muller, P. O., & Nijman, J. (2017). Geography: Realms, regions and concepts. Wiley.

Bradshaw, M. (2021). Contemporary world regional geography. McGraw-Hill Education.

Castells, M. (2010). The rise of the network society (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Collins. (n.d.). Collins world atlas. HarperCollins.

European Commission. (2024). Ninth report on economic, social and territorial cohesion. Publications Office of the European Union.

Eurostat. (2024). Regions in Europe: Statistical yearbook. Publications Office of the European Union.



OECD. (2023). Regional outlook: The longstanding geography of inequalities. OECD Publishing.  
OECD. (2024). Regions and cities at a glance. OECD Publishing.  
Oxford atlas of the world. (n.d.). Oxford University Press.  
Parker, G. (2020). Geography of Europe. Oxford University Press.

## INTERNET KAYNAKLARI

Министерство за животна средина и просторно планирање. (n.d.). Природа. <https://www.moepp.gov.mk/mk-MK/informacii/priroda>  
Управа за хидрометеоролошки работи. (n.d.). Управа за хидрометеоролошки работи. <https://uhmr.gov.mk/>  
European Commission. (n.d.). Digital Economy and Society Index (DESI). <https://digital-strategy.ec.europa.eu/>  
European Commission. (n.d.). Digital Europe Programme. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>  
European Commission. (n.d.). Regional and Urban Development (DG REGIO). [https://ec.europa.eu/regional\\_policy/](https://ec.europa.eu/regional_policy/)  
European Commission. (n.d.). The European Green Deal. [https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal\\_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en)  
European Environment Agency. (n.d.). The European environment – State and outlook report. <https://www.eea.europa.eu/>  
European Forest Fire Information System. (n.d.). EFFIS. <https://effis.jrc.ec.europa.eu/>  
ESPON. (n.d.). Territorial development in Europe. <https://www.espon.eu/>  
Eurostat. (n.d.). Regional statistics. <https://ec.europa.eu/eurostat>  
National Geographic Society. (n.d.). Education resources. <https://education.nationalgeographic.org/>  
OECD. (n.d.). Regional development policy papers. <https://www.oecd.org/regional/>  
Rodrigue, J.-P. (2020). The geography of transport systems. <https://transportgeography.org/>  
United Nations. (n.d.). Sustainable Development Goals. <https://www.un.org/>  
United Nations Development Programme. (n.d.). Human Development Report. <https://hdr.undp.org/>  
World Bank. (2024). World Development Indicators. <https://www.worldbank.org/>